

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN FELSEFESİ BİLİM DALI

DEĞERLER AÇISINDAN SEZAI KARAKOÇ
(AHLÂK VE SANAT ÖRNEĞİ)

Fahrettin KOÇ
(084245021004)

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Prof. Dr. Naim ŞAHİN

Konya- 2010

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	2
ÖZET	5
SUMMARY	6
KISALTMALAR	7
ÖNSÖZ	8
GİRİŞ	10
DEĞER ALANLARI OLARAK; AHLÂK VE SANATA GENEL BİR BAKIŞ	10
1. Ahlâk Konusuna Genel Bir Bakış	10
1.1. Ahlâkın Tanımı, Lüzumu ve Gayesi	10
1.2. Ahlâkın Kaynağı	13
2. Sanat Konusuna Genel Bir Bakış	18
2.1. Estetik	18
2.2. Sanat, Sanatçı ve Sanat Eseri	19
2.3. Sanatın Kaynağı	22

BİRİNCİ BÖLÜM

SEZÂİ KARAKOÇ'UN AHLÂK ANLAYIŞI	25
1. Değer	25
2. Teorik Ahlâk	30
2.1. Ahlak Düşüncesindeki Bazı Kavramlar	33
2.1.1. İyilik ve Kötülük	33
2.1.2. Hürriyet (Özgürlük)	36
2.1.3. Eşitlik	41
2.1.4. Sorumluluk	43
2.2. Ahlâk Anlayışının Kaynakları	45
2.2.1. İslâm Dini ve Tasavvuf	46
2.2.2. Akıl ve Felsefe	51
2.3. Ahlâk, Bilim ve Felsefe Münasebeti	55
3. Pratik Ahlâk	57
3.1. Ferdî Ahlâk	57

3.1.1. Ferdin İç Dünyası İle Olan Münasebetlerinden Doğan Ahlâkî Davranışlar	58
3.1.1.1. İntihar Etmek	58
3.1.1.2. Nefis Mücadelesi ve İç Muhasebe	60
3.1.1.3. Hayâ (Utanma)	63
3.1.1.4. İçki İçmek ve Kumar Oynamak	65
3.1.1.5. Gururlanmak ve Alçakgönüllü Olmak	66
3.1.1.6. Sabırlı Olmak	68
3.1.1.7. Cimrilik ve İsrâf	70
3.1.2. Ferdin Allah İle Olan Münasebetlerinden Doğan Ahlâkî Davranışlar (Dinî Ahlâk)	71
3.1.2.1. Allah'a İman ve Kulluk	72
3.1.2.2. Allah Sevgisi ve Korkusu	76
3.1.2.3. Allah'a Tevekkül ve Allah'ın Yardımı	79
3.1.2.4. Allah'ın Nimetleri (Rızık) ve Nimetlerine Şükür	81
3.1.2.5. Allah'a Tövbe Etmek	82
3.2. Ferdin Toplum İle Olan Münasebetlerinden Doğan Ahlâkî Davranışlar (Sosyal Ahlâk)	84
3.2.1. Toplum Ahlâkı (Emir ve Yasaklar)	85
3.2.1.1. İnsan Hayatına Saygı ve Adam Öldürmek	86
3.2.1.2. İlmi Yaymak	87
3.2.1.3. İnsanlara Sevgi ve Merhamet	89
3.2.1.4. Adaletle Davranmak ve Zulümden Kaçınmak	91
3.2.1.5. Çalışmak	94
3.2.1.6. İnsan ve İslâm Kardeşliği (Birlik ve Beraberlik)	96
3.2.2. Ferdin Devlet İle Olan Münasebetlerinden Doğan Ahlâkî Davranışlar (Devlet Ahlâkı)	99
3.2.2.1. Devletin Ahlâken Lüzumu ve Önemi	99
3.2.2.2. Devlet Yöneticileri ve Devlet Yöneticilerinde Bulunması Gereken Özellikler	103
3.2.2.3. Millet	107

İKİNCİ BÖLÜM

SEZÂİ KARAKOÇ'UN SANAT ANLAYIŞI.....	110
1. Sanat Düşüncesindeki Bazı Kavramlar	110
1.1. Güzellik.....	110
1.2. Öz ve Biçim.....	111
1.3. Soyutlama.....	113
1.4. Sanatta Taklit ve Yaratma.....	114
1.5. İlham ve Sezgi.....	115
2. Sanat ve Çeşitli Sanatlara Bakışı.....	117
2.1. Sanat ve Sanatın Lüzumu.....	117
2.2. Sanatçı.....	121
2.3. Sanat Eseri.....	123
2.4. Sanat, Din ve Bilim Münasebeti.....	125
2.5. Çeşitli Sanatlara Bakışı.....	129
2.5.1. Edebiyat.....	129
2.5.1.1. Şiir ve Şair	132
2.5.1.2. Roman ve Hikâye.....	137
2.5.2. Mimarî ve Resim	138
2.5.3. Sinema ve Tiyatro	140
SONUÇ.....	143
KAYNAKLAR	146

ÖZET

Yazan: Fahrettin KOÇ

Sezai Karakoç, otuz altı düşünce eseri, dokuz şiir kitabı, iki hikâye ve iki piyes, üç deneme, üç inceleme ve üç çeviri eseriyle İslâm düşünce dünyasına önemli ölçüde katkı sağlayan bir sanat ve fikir adamıdır. Karakoç, “Diriliş” adlı medeniyet ve düşünce projesiyle Müslümanların ilgisini çekmiş ve geniş kesimleri etkilemiştir. Onun ahlâk ve sanat anlayışı hakkında yapılan bu çalışmada, eserlerinden ve kendisi hakkında yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır.

Karakoç’un medeniyet ve düşünce sisteminin temel taşlarını, kaynağını metafizik âlemden alan, Allah’tan alan ahlâk, sanat, ekonomi, kültür, siyaset vb. değer alanları oluşturmaktadır. Ahlâkı da sanatı da İslâm’ın temel prensipleriyle birlikte, bu medeniyet anlayışı çerçevesinde yoğurmaktadır. Ahlâk, medeniyet düşünce ve projesinin bir parçası olarak çok önemli bir yere sahiptir. Ahlâkın dayanağı, kaynağı fizikötesi âlemde aranmalı yani Allah’ta, Allah’ın gönderdiği dinde aranmalıdır. Sanat, kendine has kuralları olan bir etkinlik kaynağı olmakla birlikte toplumu aydınlatıcı, yol gösterici bir fonksiyonu olan etkinliktir. O’nun sanat anlayışı, sanat düşüncesi genel dünya görüşünün sanata uygulanmasıdır. Yani metafizik temelli, ruhçu ve maneviyatçı bir yaklaşımdır.

Değerler Açısından Sezai Karakoç (Ahlâk ve Sanat Örneği) adını verdiğimiz bu çalışmamızın giriş bölümünde değer alanları olarak ahlâk ve sanat hakkında geçmişten bugüne kadar genel bir bakış sergilemeye çalışılmıştır. Birinci bölümde Karakoç’un bir değer olarak ahlâka dair düşüncelerini ve ahlâk düşüncesinin kaynağını, ahlâk, bilim ve felsefe münasebetini, pratik ahlâkın bölümleri olan ferdî ahlâk, aile ahlâkı, dini ahlâk, toplumsal ahlâk ve devlet ahlâkı hakkındaki düşünceleri ortaya konulmuştur. İkinci bölümde Karakoç’un bir değer olarak sanat düşüncesi, sanat, sanatçı ve sanat eserine bakışı, çeşitli sanat dalları hakkındaki görüşleri ve eserlerinde önemli görülen sanatla ilgili bazı kavramlar ortaya konulmuş ve sonuç bölümüyle çalışma bitirilmiştir.

SUMMARY

Written: Fahrettin Koç

Sezai Karakoç is a philosopher who has thirty-six thought works; nine books of poetry; drama and stories; three essays, translations and reviews. His works have many contributions to Islamic thought world. He has affected many sections and aroused the interest of Muslims with his project 'Resurrection'. The subject matter of this research is his sense of morality and understanding of art. Not only his own studies, but also the other studies written about him are used during the preparation of the research.

The cornerstones of Mr. Karakoç's thought system are sourced with metaphysical realm, I mean Allah; and the ethics, art, economy, culture, and politics, etc. He considers the art of ethics by the basic principles of Islam. Morality and understanding of civilization takes a very important part in his project within this understanding. The basis of morality should be looked for in the metaphysical realms, in Allah, and the religion sent by him. Besides being an activity source which has its own rules, the art has a function of guiding and developing the society. His opinion about art and the understanding applies his general worldview to the art. This is based on Metaphysical Approach.

In terms of values Sezai Karakoç (Morality and Art Case), an overall view about the art from the past to the present is tried to be explained at the beginning of this study. In the first part, Mr. Karakoç's opinions about the morality and the source of these opinions; the relation of morality and science, art, and philosophy; and personal, family, religion, social, and government ethics are tried to be explained. In the second part, his view of art as a view; his way of considering art, artists and art works; his opinions about different kinds of art are stated in the research; and it is completed with conclusion part.

KISALTMALAR

age.	Adı geçen eser
ev.	Çeviren
MÖ	Milattan Önce
s.	Sayfa
vb.	Ve benzeri
Yay.	Yayımları

ÖNSÖZ

Felsefede insanın varlıklara ve olaylara yönelişini bilmek, eylemek ve yaratmak olarak üç şekildedir diye belirtilmektedir. İnsanın bilme eyleminden bilgi ve onun değer yargısı “doğru” veya “yanlış”; eylemek, yani davranışta bulunmak ve buna bağlı olarak “iyi” veya “kötü” değer yargısı; yapmak, yani yaratmak eyleminin sonunda “güzel “ veya “çirkin” değer yargıları ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi bilgi felsefesinin, ikincisi ahlâk felsefesinin, üçüncüsü de sanat felsefesinin problemi olarak araştırılmakta, üzerinde düşünülmektedir. Aynı zamanda bir din felsefesi problemi olan, insan için değer alanları olarak ahlâk ve sanat düşüncesi, insanlık tarihi boyunca düşünülmüş, tartışılmıştır.

İşte bu düşüncelerden hareketle kendisini, Yunus Emre, Mehmet Akif ve Necip Fazıl gibi, yaşamlarında ve öldükten sonra toplumumuzu etkilemiş, hatta düşünceleriyle toplumumuzun şekillenmesinde büyük pay sahibi olmuş düşünürlerin çizgisinde gören Sezai Karakoç’un şair ve sanatkâr tarafının yanı sıra, hayatı boyunca devam eden düşünce ve fikir dünyasında, iki değer alanı ahlâk ve sanat düşüncesi hakkında bir araştırma yapmayı uygun gördük.

Düşünceleriyle, sanatıyla, şiirleriyle insanlar üzerinde büyük bir etki bırakan Sezai Karakoç hakkında bir çalışma hazırlamaya karar verdiğimizde, hakkında yapılmış çalışmalarda sanat alanındaki düşünceleri üzerinde bazı çalışmaların olduğunu ancak sanat düşüncesinin bir Din Felsefesi problemi olarak, bir değer olarak ele alınmadığını, ayrıca ahlâk düşüncesi üzerinde hiçbir çalışma yapılmadığını tespit ettik. Bu bağlamda, bir değer olarak O’nun sanat ve ahlâk düşüncesi üzerine bir çalışma yapmayı kararlaştırdık.

Bu çalışmamızda Karakoç’un hakkında yapılmış çalışmalardan faydalandık ancak kendi eserleri üzerinde yoğunlaşarak bir araştırma yapmaya çalıştık. Fikirlerini daha iyi ortaya koyabilmek için kendisinin hayatta olması bizim için büyük bir fırsattır diye düşündük. Kendisine ulaşmaya çalışarak, bazı hususlardaki sorularımıza cevap bulmaya çalıştık. Yaptığımız telefon görüşmesinde bu anlamda yardımcı olmasını ısrarla istememize rağmen, yazmış olduğu eserlerinden ve kendisi hakkında ya-

pılmış bilimsel çalışmalardan istifade etmemizi tavsiye ederek, yardımcı olamayacağını söyledi.

Çalışmamız bir bütünlük arz etmekle birlikte, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde değer alanları olarak ahlâk ve sanat hakkında genel bir bakış sergilemeye çalıştık. Ahlâk ve sanat nedir? Ahlâkın ve sanatın amacı ve önemi nedir? Ahlâkın ve sanatın kaynağı nedir? Ahlâk ve sanat düşüncesi hakkında bugüne kadar ortaya konulmuş düşünceler nelerdir? Bu konular hakkında genel bir bilgi verdik.

Birinci bölümde, Karakoç'un bir değer olarak ahlâka dâir düşüncelerini ve bunun kaynağını, ahlâk, bilim ve felsefe münasebetini, pratik ahlâkın bölümleri olan ferdî ahlâkı, aile ahlâkını, dinî ahlâkı, toplumsal ahlâkı ve devlet yönetimine talip olmuş, parti kurmuş biri olarak onun devlet ahlâkını ele alıp değerlendirdik.

İkinci bölümde, şiirler yazmış, sanatıyla kitleleri etkilemiş Karakoç'un sanat düşüncesini bir değer olarak ele aldık. Sanat, sanatçı ve sanat eserine bakışını, çeşitli sanat dalları hakkındaki görüşleri ve eserlerinde önemli gördüğümüz sanatıyla ilgili bazı kavramları ortaya koymaya çalıştık.

Sonuç kısmında da O'nun ahlâk ve sanat düşüncesinin genel bir değerlendirmesini yaptık.

Bu çalışmamızın başından sonuna kadar her türlü desteği bizden esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Naim ŞAHİN'e, çalışmamızın konusunun belirlenmesinde yardımcı olan ve eserlerinden büyük ölçüde istifade ettiğim Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM'e, zaman zaman kendisiyle istişare ettiğim Prof. Dr. Bayram DALKILIÇ'a ve çalışmamızı okuyup eleştiri ve önerilerini bizimle paylaşan Prof. Dr. Ahmet YAMAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Fahrettin KOÇ
Konya- 2010

GİRİŞ

DEĞER ALANLARI OLARAK; AHLAK VE SANAT

1. Ahlâk Konusuna Genel Bir Bakış

Burada bir değer alanı olarak ahlâk düşüncesi, ahlâkın ne olduğu, gayesi, önemi, ahlâkın bölümleri ve ahlâkın kaynağı konularında genel bir bakış ortaya koymaya çalışacağız.

1.1. Ahlâkın Tanımı, Lüzumu ve Gayesi

Lugâtte “hulk” kelimesi huy, yaratılıştan gelen özellik, karakter, yapı, mizaç anlamlarına gelmekte¹ olup ahlâk kelimesi onun çoğuludur. Genellikle insanın fizik yapısı için “halk”, manevî (iç) yapısı için ise “hulk” kelimeleri kullanılmaktadır.² Ahlâkın bir derunî (subjektif), bir de davranış, fiil ve hareket (objektif) yönü vardır. Hangi yönüyle ele alırsak alalım, ahlâk kavramının insanla ve insan davranışlarıyla ilgili olduğunu görürüz.³

Ahlâk, insanların kaderleriyle, saadetleriyle yakından ilgilidir. İnsanın öz yapısının ve kendisinin ilmidir. İnsan hareketlerini idare eden ideal kanunların (kuralların) ilmi ve bunları hayatın çeşitli durumlarına en iyi şekilde uygulayabilmek sanatıdır. Bu tanımda ideal kanunlardan maksat, insanların nasıl hareket ettikleri değil, nasıl hareket etmeleri lazım geldiğini belirtmektir.⁴

Ahlâk ilmi, insan hayatının düzenlenmesi ve idaresi ilmidir. Bir yönden insan iradesinin kullanılması sanatıdır. Bu halde ahlâk ilmi, “hürriyetimizi iyi kullanma ilmi” veya görev ilmi olarak tanımlanabilir. Fakat görev, sıradan bir hayrın işlenmesinden ibarettir ki, bunun meydana gelmesine de “Fazilet” adı verilir. Buna bağlı olarak ahlâk ilmi “hayır ilmi” veya “fazilet ilmi” olarak tanımlandığında da aynı şey

¹ Mutçalı, Serdar, Arapça- Türkçe Sözlük, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995, s. 245

² Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, Hü-Er Yay., 5.Baskı, Konya, 2009, s. 13

³ Hüsameddin Erdem, Son Devir Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya, 1996, s. 55

⁴ Pazarlı, Osman, İslâm’da Ahlâk, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1980, s. 12

ifade edilmiş olunur. Ahlâk, ilim olduğu kadar da bir sanattır. Âdeta “iyi olma” sanattır.⁵

Ahlâk, genellikle insanların kendisine göre yaşadıkları bir ilkeler topluluğu, bir kurallar toplamı anlamına gelmektedir. Böylece bir meslek ahlâkından, bir siyasal ahlâktan, hatta bir evlilik ahlâkından söz etmek mümkündür.⁶

Ahlâk bir kişinin, bir gurubun, bir halkın, bir toplumsal sınıfın, bir ulusun, bir kültür çevresinin belli bir tarihsel dönemde yaşamına giren ve eylemlerini yönlendiren inanç, değer, norm, buyruk, yasak ve tasarımlar topluluğu ve ağı olarak karşımıza çıkar. Bu bakımdan ahlâk (moral), her yanda yaşamımızın içindedir; o tarihsel olarak kişisel ve gurupsal (toplumsal) düzeyde yaşanan bir şeydir; ona tarihsel dönemde, her insan topluluğunda mutlaka rastlarız. Bir “Hristiyan Ahlâkı”ndan, bir “İslâm Ahlâkı”ndan, bir “Yahudi Ahlâkı”ndan, bir “Konfüçyüsçü Ahlâk”tan, bir “Budist Ahlâkı”ndan söz edildiğini biliriz.⁷

Ahlâkın birçok tanımları yapılmıştır. Bu tanımlar, her ahlâkçının kendi kabul ettiği ahlâk ilkesinin ifadesini ortaya koymaktadırlar. Akılcılar onu, ideal bir düzen ilkesine, görgücüler ise, realiteden çıkarılmış bir kanuna bağlamak istiyorlar. Akılcı filozoflardan Eflatun (MÖ 427- 347), ahlâkı “Hayır İlmî” olarak, Kant (1724- 1804) ise “Ödev İlmî” diye tanımlamaktadır. Böylece onlar ahlâka hayır ve ödev gibi, insanın üstünde bir gaye aramışlardı. Rousseau (1712- 1778) gibi idealist görgücüler ona “Kalp İlmî” dediler. Pascal (1623- 1662), düşüncenin azameti ile insanın sefaletlerini birlikte ele alarak ahlâkı, sefaletlerin üstüne yükseltmek isteyen insanın ilâhî sanatı halinde telakki ettiğinden ona “İnsan İlmî” demişti. Bu sonuncu görüşler, ahlâkın gayesini insanın dışında arayanlardır. Bilakis bunlara göre ahlâk, kendi içimizde derinleşmektir, kendimizi hakkıyla aramasını bilmektir. Pascal’ın aradığı ilâhî nizâma bu yolda içimizde derinleşmekle varılacaktır.⁸

Ahlâk ilmi, ahlâkî fâil olarak insanı ve onun akıl, irade, vicdan gibi ahlâkî kabiliyetleri ile öfke, şehvet v.b. duygularını ve bunlardan doğan fazilet ve reziletleri tet-

⁵ Bertrand, Alexis, Ahlak Felsefesi, çev. Salih Zeki, sadeleştiren Hayrani Altıntaş, Seba Yay., İstanbul, 1999, s. 1

⁶ Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, Vadi Yay., 4 Baskı, Ankara, 1994, s. 119

⁷ Özlem, Doğan, Etik- Ahlâk Felsefesi, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2004, s. 17

⁸ Topçu, Nurettin, Felsefe, Dergâh Yay., Birinci Basım, İstanbul, 2002, s. 82

kik ve tahlil eder. Bu kabiliyet ve duygulardan ahlâkî hayat adına yararlı olanları geliştirmenin, zararlı olanları da ıslah etmenin yollarını araştırır ve gösterir.⁹

Ahlâkın birçok farklı tanımları yapılmış olmakla birlikte, kişinin karakteri, huyu, tabiatı anlamına gelmekte olup onun ailesi ve diğer insanlarla ilişkilerini, davranışlarını düzenleyen kurallara denir. Bir davranışı ahlâkî olarak değerlendirirken iyi veya kötü deriz. O zaman ahlâkî yargı olarak, iyi davranışta bulunan kişiye iyi ahlâklı veya kötü davranışta bulunan kişiye de kötü ahlâklı insan deriz. Fert ve toplumların hayatında büyük bir yeri olan, hatta diyebiliriz ki fert ve toplumların kurtuluşu için mutlaka gerekli olan ahlâkın önemi ve gayesine değinelim.

Ahlâk, felsefenin en yüksek gayesidir. En mutlak ve mücerred derecede ilmî olan ekoller bile ahlâk denilen bu en yüksek gayeye ulaşmaktadırlar. Aguste Comte (1798- 1857), eserini bir ahlâk kitabıyla bitirmek istiyordu, bunun başlangıcı otuz beş senelik devamlı bir çalışmanın hazırlıklarındandı. Herbert Spencer (1820- 1903) Felsefe Sözlüğü'ne ahlâk ile son vermiş ve hazırladığı bu eserin ilk bölümlerinin bu son kısmı için bir çeşit hazırlıklardan ibaret olduğunu söylemekten çekinmemiştir.¹⁰ Ahlâkın gâyesi kısaca, insanları hem bu dünyada hem de öbür âlemde mutluluğa ve huzura ulaştırmaktır diyebiliriz. Bizi iki cihanda mutluluğa erdirecek olan ahlâk bölümlenebilir mi? Ahlâkın birbirinden ayrı bölümleri var mıdır? Sorularına cevap bulmaya çalışalım.

Ahlâk, nazarî (teorik) ve amelî (pratik) olarak ikiye ayrılmaktadır. Ancak bu bölümlenme ile nazarî ve amelî ahlâkı kesin olarak birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü nazarî ahlak, ahlâkın ne olduğunu, ahlâk ilkelerini, kurallarını tartışıp belirleyip daha iyi bir şekilde geliştirmek için çalışırken amelî ahlâk ise bu kuralların fert ve toplum bazında uygulanması ile ilgili bir ahlâktır. Ahlâkın temeli, kaynağı ne olmalıdır? Ahlâkı temellendirme problemi ile ilgili olarak felsefe tarihi boyunca ne söylenmiştir? İşte bu sorulara cevap bulmaya çalışalım.

⁹ Çağrıncı, Mustafa, Ana Hatlarıyla İslâm Ahlâkı, Ensar Neşriyat, 2. Baskı, İstanbul,1991, s. 21

¹⁰ Bertrand, Alexis, Ahlak Felsefesi, s. 6

1.2. Ahlâkın Kaynağı

Ahlâkın kaynağı meselesinden, ahlâkın temellendirilmesi, ahlâkî kural ve ilkelere neye dayandığının araştırılmasını anlıyoruz. Ahlâkın kaynağı meselesindeki görüşleri, öncelikle “dinî” ve “din dışı” olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Ahlâkın din ile temellendirilmesi her devirde değişik filozoflarca değişik tarzlarda yapılmıştır. Din ile temellenen ahlâk teorilerinin temel özellikleri; Tanrı’nın varlığı, vahiy göndermesi ve elçi olarak seçtiği kişide ahlâkî sıfatların varolması vb. özelliklerdir. Din dışı temeller ise, farklı filozoflar tarafından “akıl”, “sezgi”, “duygu”, “vazife”, “sosyolojik temeller”, “ruhî eğilimler” ve “mutluluk” olarak kabul edilmiştir.

Felsefe tarihi boyunca ahlâkı, din dışı olarak ele alan ve çeşitli açılardan temellendirmeye çalışan ahlâk ekolleri, ahlâk düşünceleri ortaya çıkmıştır. Bunlar; mutluluk ahlâkı, vazife ahlâkı, varoluşçu ahlâk, ahlâksızlık ahlâkı, sosyolojik ahlâk, psikolojik ahlâk, biyolojik ahlâk düşünceleridir.

Bunlardan mutluluk ahlâkı (eudaimonisme) olarak tanımlanan ahlâk anlayışı, insan davranışlarının son gayesi olarak mutlu olmayı amaçlamaktadır. Bir amaca yönelik bu ahlâk görüşlerinde asıl amaç mutluluktur, mutlu olmaktır. Hatta insan bir nevi mutluluk avcısı olarak algılanmaktadır.¹¹ Hemen hemen bütün ilkçağ ahlâk felsefesi eudaimonist karakterlidir. Demokritos (MÖ460/70–370) ‘eudaimonisme’in babası sayılır. Bu anlayışa göre, “bütün insanlar mutluluğu arzu eder”. Ancak bu ahlâk anlayışları, mutluluğun mâhiyeti ve ona nasıl ulaşılacağı ve nasıl elde edileceği hususunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Heraklitos (MÖ 540–480) ile Demokritos en yüksek hayat ilkesini “hedone (haz)” da bulur. Bunlara göre insan davranışlarının ölçüsü haz ve acıdır. Haz ve acı da. Faydalı ve zararlı olanın ölçüsüdür. Mutluluk ise, ruhta oluşacak ölçü, düzen ve uyumda ortaya çıkar. “Kendini bil” sözünü rehber edinen ve iyiyi bilgi ile aynılaştıran İlkçağ filozofu Sokrates’e (MÖ 469- 399) göre iyi olmak, bilgili olmaktır. Çünkü bilgili olmak ruha fazilet ve mutluluk sağlar. Mutluluk ise ahlâklı olmaktır; mutluluğun temeli olan fazilet de akıl bilgisinden başka bir şey değildir.¹² Eudaemonist, hedonist ve faydacı ahlâk teorilerinin

¹¹ Mengüşoğlu, Takiyettin, Felsefeye Giriş, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 264

¹² Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 45, 46

genel karakteri, gayeci olmalarıydı. Bir davranışın ahlâkîliğini, yöneldiği gaye ve gerçekleştirdiği sonuç tayin etmekteydi. Eudaemonizm’de gaye olan mutluluk; faziletli yaşamakta, Hedonizm’de ise, ferдин mutluluğu hazda görülmüştü. Faydacılık ise toplumun iyiliğini gaye edinmişti.¹³ Gerek hazcı gerek faydacı ahlâklar, ahlâkî doğrudan veya dolaylı olarak doğaya dayandırmak, onunla açıklamak isterler. Burada doğadan kastedilen insanın empirik, duyuşal, biyolojik doğasıdır. Yine burada ahlâkî değerler, insanın bu empirik, duyuşal, biyolojik doğasından türetilirler.¹⁴

Ahlâk sistemleri içinde yer alan, önemli bir ahlâk da İmmanuel Kant (1724–1804)’ın kurmuş olduğu, “Vazife Ahlâkî”dir. Yakınçağ felsefesinde, kabul edilmiş ahlâk prensiplerinin doğruluğunun ispat edilip edilmeyeceği meselesi araştırılmaya başlanmıştır. D. Hume (1711- 1776) ile birlikte “değer hükümleri”nin “olgu hükümleri”nden çıkarılıp çıkarılmayacağı tartışılmaya başlanmış, bir anlamda buna bağlı olarak Kant ile de “ahlâkın muhtariyeti” (otonomluğu) bahsi, gündeme gelmiştir.¹⁵ Kant, ahlâkın faili olan insanı otonom (bağımsız, özgür) bir varlık olarak kabul eder. Bu insan kendi yasasını kendisi koyar ve kendi koyduğu yasalara itaat etmesi de onun tam olarak özgür olduğunu gösterir. Kant’a göre, ahlâk yasasının kaynağı bizzat insanın kendisidir. Ahlâkî değerlerin kaynağı ise insan aklıdır. Bu akıl da ahlâkî olarak kendisini vicdanda gerçekleştirir.¹⁶ Kant’a göre eylemler, zorlama altında yapılan eylemlerle özgürce yağılan eylemler olarak ikiye ayrılırlar. Ahlâkî eylemler ancak ikinci tür eylemlerdir. Öte yandan özgürce yapılan eylemler de insanın eğilimlerinden çıkan eylemlerle, ödev duygusundan veya ödevden çıkan eylemler olarak ikiye ayrılırlar. Kant’a göre ödev duygusunun belirlemesi sonucunda yapılan eylemler ahlâkî eylemlerdir. Kant ödevde uygun olan eylemlerle ödevden doğan eylemler arasında da bir ayrım yapar.¹⁷ Genel olarak kabul edilen ahlâk yargılarını çözümlenerek Kant şu sonucu bulur: “hiçbir sınır olmadan” her koşul altında iyi olarak kabul edilebilecek olan “yeryüzünde iyi istençten başka hiçbir şey yoktur.”¹⁸ O zaman

¹³ Kılıç, Recep, Ahlâkın Dinî Temeli, Türkiye Diyanet Vakfı Yay./85, Ankara, 1992, s. 13

¹⁴ Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, s. 146

¹⁵ Kılıç, Recep, age., s. 15

¹⁶ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 50

¹⁷ Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, s. 147

¹⁸ Akarsu, Bedia, Çağdaş Felsefe Kant’tan Günümüze Felsefe Akımları, İnkılâp Yay., İstanbul, 1994, s. 42

Kant'a göre, insanın kendisinden doğan, özgürce yapılan, ödevden çıkan ve ödevden doğan, iyi istençle yapılan eylemler ahlâkî eylemlerdir.

XX. Yüzyıl insanının bunalımını esas alıp, oradan insanı yeniden kurgulamaya çalışan Varoluşçu felsefe anlayışına göre ise, ben (benlik) ile varlık özdeşdir. Çünkü insan, kendi özünü kendisi yaratır; kendi özünü yaratan tek varlık insandır, insanı insan yapan da kendisidir. İnsan, hürdür; hür olmak zorundadır; çünkü kendi kendini yaratmıştır ve yaratmaya da devam etmektedir. İnsan, kendi değerlerini kendisi yaratır. Hayatına anlam veren odur; hayat onunla başlar. Çevresi insana hiç bir şey vermez; onunla kurulan ilişki bir kararsızlıktır. Genel bir ahlâk yoktur; çünkü insana bu dünyada yol gösterecek bir işaret yoktur. Hiç bir genel ahlâk, bize yapacağımız şeyi söyleyemez; yapacağımız şeye ancak biz karar verebiliriz.¹⁹ En önemli temsilcileri Martin Heidegger (1889–1976), Jean Paul Sartre (1905–1980), Albert Camus (1913–1960)'dur. Bazılarının Descartes (1596–1650)'a kadar dayandırdığı, fakat esaslı olarak 20. yüzyılın ilk yarısında yaygınlık kazanan varoluşçuluk (egzistansiyalizm) birçok bakımdan Yeniçağın özne merkezli felsefelerinin bir uzantısı olarak görülebilir. Bu nedenle sadece bir etik öğretisi olmakla sınırlı kalmaz, tersine bir etik öğretiyi de içeren bir genel felsefe olarak karşımıza çıkar.²⁰ Bu anlayışa göre ahlâk, kişinin kendi amacı için çalışmasıdır, ahlâkın kaynağı insanın bizzat kendisidir.

Varoluşçuların ahlâka karşı kayıtsızlığı beraberinde “Ahlâksızlık Ahlâkî” diye nitelendirilen “İmmoralisme”i doğurur. Ahlâksızlık Ahlâkî, toplumca ve dince belirlenmiş ahlâk değerlerini değiştirmek isteyen görüşlerin genel adıdır. Bu kavramı ilk defa Nietzsche (1844- 1900) kullanmıştır; daha sonra onu Guyeau (1854–1888), takip eder. Nietzsche, ahlâkın, ahlakdışı değerler üzerine kurulmasını ve geçmiş değerlerin yıkılmasını istemektedir. Ona göre, ahlâk, güçlü varlıkların ve aydın ruhların nefret ettiği boş bir fetişti; ahlâkî olaylar yoktur; ancak olayların ahlâkî yorumları vardır.²¹ Ona göre felsefe, sahte bir özne-nesne ayırımı temelinde bir ontolojiler, epistemolojiler, teolojiler ve etikler bolluğu içine gömülüp kalmıştır. Plâtonizm, Hıristiyanlık ve onlarla şu veya bu yönden ilişkili olan tüm etikler, yaşamın özünü yani

¹⁹ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 51, 52

²⁰ Özlem, Doğan, Etik- Ahlâk Felsefesi, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2004, s. 111

²¹ Erdem, Hüsameddin, age., s. 53

onun esasında değerlerden bağımsız bir süreç olduğunu göz ardı eden sahtekârlıklar örnekleri olmuştur.²² Bu anlayış ahlâkî ve dinî değerleri kabul etmemektedir.

Sosyolojik ahlâk görüşü ise, August Comte (1798- 1857)'un temellendirdiği, Emile Durkheim (1858–1917) ve L. Levy Bruhl (1857- 1939)'ün geliştirdiği bir ahlâktır. Comte'a göre, ahlâkın temel prensibi: “Başkaları için yaşamak” tır. Burada başkalarından maksat, aileyi, vatani ve bütün insanlığı anlamaktır. Çünkü ahlâkî hayatın temeli, fedakârlıktır; içinde benlik duygusu bulunan hiç bir harekette de fazilet yoktur; insan ancak başkaları için yaşamalıdır; şahsî arzularımızı yok etmekten başka vazife yoktur. Ahlâkî görev ise, elden geldiğince insanlığın ilerlemesine yardımcı olmaktır; insanın ahlâklı olması da her şeyden önce, onun sosyal olmasıdır. Sosyal olmayan ahlâk da ahlâkî olana aykırıdır. Ahlâk tabiidir; zira sosyal içgüdünün bir gelişmesinden ibarettir.²³ Bu görüşe göre ahlâk, şahsi isteklerimizi dizginleyerek, insanların faydası için, insanlığın ilerlemesi için çalışmaktır.

Psikolojik ahlâk görüşleri ise, ahlâkî emir ve otoritelerin kaynağı olarak daha ziyade “ruhî eğilimleri”, psikolojik kavramları kabul eden görüşlerdir. Burada, insan esas alınıp, ahlâkî davranışın sebeplerini teşkil eden iyi ve hayır, psikolojik unsurlara dayandırılmaya çalışılır. Buna göre, Aristippos'un “Hazcılık”ı; Rabelais (1494-1553)'nin “Faziletli işlere iten güdü”sü; Mandeville (1670–1733)'nin “Bencillik Duygusu”; D. Hume'un “Sympatie”si; T. Hobbes (1588–1679)'un “Bencillik içgüdü”sü; Propotkin (1842–1920)'in anarşizme götüren “Yükümsüz ve Yaptırımsız Ahlâk”ı; Shaftesbury (1671–1719), A. Smith (1720–1790) ve J.J. Rousseau'nun doğuştan gelen “Ahlâk duygusu”; Francis Hutcheson (1694–1747)'un “Kendini Sevme” duygusu; Sigmund Freud (1856–1939)'un cinsellik içgüdü olan “Libido”su; H. Bergson (1859- 1941)'un “Sezgi”si hep bir takım psikolojik unsurlardır.²⁴ Butler (1865- 1939), H. Sidgwick (1838- 1900), H. Bergson ve G. E. Moore (1873- 1958) gibi filozoflar, iyilik veya kötülük gibi ahlâkî değerlerin doğrudan doğruya sezgi ile bilineceğini; sezgi ile bilinen bu değerlerin bütün insanlar için objektif olarak geçerli olduğunu, dolayısıyla mantıkî veya psikolojik bir doğrulamaya ihtiyaç duyulmayaca-

²² Özlem, Doğan, Etik- Ahlâk Felsefesi, s. 107

²³ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 54

²⁴ Erdem, Hüsameddin, age., s. 55

ğını kabul etmişlerdir.²⁵ Bergson'a göre, doğa insanı içgüdülerle donatmıştır. Ancak, içgüdü belirli bir evrim çizgisi üzerinde zamanla yerini zekâya bırakmıştır. Zekâ ise, insanı bencillığe ve tahribata sürüklediği için dinî ve ahlâkî yaptırımlar ortaya çıkmıştır.²⁶ Bergson'a göre, mutlağın bilgisi ancak sezgi bilgisidir. Sezgi bilgisi, ilmî bilgi gibi zekânın işi değil, içgüdünün işidir.²⁷ Dolısıyla ahlâkî eylemler de sezgi ile yapılan eylemler ve ahlâkın kaynağı sezgi olmaktadır. Esas çağımızda, ahlâkî, psikolojik temellere oturtan ve ona psikolojik mâhiyeti kazandıran Theodore Ribot (1839–1961) olmuştur. Ona göre, ahlâkın temeli, insandaki ruhî temayüller ve bu temayüllere yön veren şuurdur. İnsan, davranışlarına iyi veya kötü değerini yüklerken şuuruna müracaat eder. Ahlâklılık ise ruhî eğilimlere iyi dedirtecek biçim kazandırmaktır. Böylece içgüdüsel duygu, şuur sayesinde iyi veya kötü diye hüküm verme imkânı bulmuştur.²⁸

İnsan davranışlarını bedeninin bazı fonksiyonlarına bağlayarak açıklamaya çalışılan ahlâk anlayışına, genel olarak “Biyolojik Ahlâk” denilmektedir. Bu ahlâk anlayışının temel dayanağı “hayat” kavramıdır. Sosyal hayatı biyolojik teorilerle anlatan görüşler; “Bio-Organik Okul” ile ‘Darwinci Okul’ dur. XVIII. Yüzyılda Rus biyologu Metchnikof (1845- 1916), ahlâkın temelini, insanın biyolojik yapısında aramıştır. Ona göre, canlı tabiat bir ahenksizlik içindedir; bu ahenksizlik insanda ise en üst seviyededir; hastalıklar, ihtiyarlık ve ölüm bunlardan bazısıdır. Bu ahenksizliklere çare bulmak, insanı tehlikeli hazzardan vazgeçirmek biyolojinin işidir. Ahlâkî biyolojik temellere dayandıran Lamarck (1744- 1829), Darwin (1809- 1882) ve H. Spencer (1820- 1903)'e göre, ahlâkî vicdan tabîî bir tekâmül neticesinde ve içgüdülerden meydana gelmiştir.²⁹ Bu görüşlere göre ahlâk, insan vücudunun bir düzene ve âhenge kavuşmasıdır. Ahlâkî davranışların kaynağı da içgüdüye dayanır.

Bütün bu görüşlerden sonra, çalışmamızın ikinci değer alanı olan sanat düşüncesine genel olarak değinmemiz gerekir.

²⁵ Kılıç, Recep, Ahlâkın Dinî Temeli, s. 16

²⁶ Bergson, Henry, Ahlâkın ve Dinin İki Kaynağı, Çev. Mukadder Yakupoğlu, Doğu Batı Yay., Ankara, 2004, s. 115

²⁷ Erdem, Hüsameddin, Bazı Felsefe Meseleleri, Hü-Er Yay., Konya, 1999, s. 80

²⁸ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 56

²⁹ Erdem, Hüsameddin, age., s. 56, 57

2. Sanat Konusuna Genel Bir Bakış

Burada, sanat nedir? Sanatçı kimdir ve sanat eseri neye denir? Sanatın lüzumu ve gâyesi nedir? Sanatın kaynağı hakkındaki teoriler nelerdir? Sanat felsefesi nedir? sorularına cevap bulmaya çalışacağız. Ancak öncelikle, sanat ve sanat felsefesinden daha kapsamlı olan estetiğin ne olduğu, estetiğin problemlerinin neler olduğu ve estetik ile sanat felsefesi arasında nasıl bir fark olduğunu ele almaya çalışacağız.

2.1 Estetik

“Estetik” kelimesi Yunanca “aisthesis” veya “aisthanes” kelimelerinden gelir. Duyum, duygular, algı, duyu ile algılamak gibi anlamlar taşır. Bu kelimelerden çıkarılabilecek olan, estetiğin, duygusallığın sağladığı bilgilerin bilimi olmasıdır. Estetiğin kurucusu Alexander G. Baumgarten (1714–1762)’dir. Ona göre mantık, düşünce ve zihne bağlı bilgilerin doğruluğunu inceleyen bir bilimdir. Estetik de duyu ve duygulara bağlı bilgilerin doğruluğunu inceleyecektir. Yani estetik, mantığın ikiz kardeşi veya duyulara dayalı bilgilerin mantığı olarak ortaya konmuştur. Felsefenin içinde üç temel normatif bilim vardır. Bunlar doğruluk temeli üzerine kurulmuş Mantık, iyilik temeli üzerine kurulmuş ahlâk ve güzellik temeli üzerine kurulmuş Estetik’tir. Dolayısıyla estetik duyusal alanın bütün genişliğini değil, özellikle güzel olan kısmını inceler.³⁰

Estetik’in yalnız güzellik dediğimiz değeri inceleyen bir bilim, bir güzellik felsefesi olması, daha en baştan estetik dediğimiz bilimin araştırma alanını çok dar olarak sınırlamış olacaktır. Çünkü estetik, dar anlamında yalnız bir değer felsefesi, bir değer bilimi olarak anlaşılabilirse bile, bu bilimin sınırları içine güzellik değeri gibi başka değerler de sözgelisi yüce, trajik, komik, zarif, ilginç, çocuksu (naiv) ve hatta çirkin değeri de girer. Bütün bu değerlerin en az güzellik kadar estetik ile ilgisi olduğu gibi, onların estetik birer anlamı da vardır.³¹

³⁰ Ergün, Mustafa, Felsefeye Giriş, www.egitim.aku.edu.tr; 25/03/2009

³¹ Tunali, İsmail, Estetik, Remzi Kitapevi, 5.Basım, İstanbul, 1998, s. 15, 16

Bu düşüncelerden sonra, estetiği güzelin ilmi diye tanımlayabileceğimiz gibi, estetik nesnelere seyrettiğimizde ortaya çıkan kavramların tartışılması, analizi ve problemlerin çözümü ile meşgul olan felsefe disiplini olarak da tanımlayabiliriz. Estetik ile ilgili kavramlar; estetik özne, estetik nesne, estetik heyecan, estetik haz, estetik yargı, estetik değer, güzel, hoş v.b. kavramlardır. Estetik ile ilgili problemler ise; güzelin ne olduğu, güzel olan şeyde hangi özelliklerin bulunması gerektiği; güzel ile doğru, güzel ile iyi, güzel ile faydalı vb. arasındaki ilişkilerin neler olduğu meselelerdir.

Estetik ile sanat felsefesi arasında bir ayırım yapmak gerekir. Sanat felsefesi özel olarak “sanat eserleri ile ilgili olarak ortaya çıkan kavramların analizi ve problemlerin çözümü ile meşgul olan” felsefe disiplini ve o, doğanın estetik deneyi ile ilgilenmez. Sanat felsefesinin uğraştığı problemler de şu tür problemlerdir: Sanat nedir? Sanatsal ifade nedir? Sanat eserlerinin herhangi bir doğru içermesi söz konusu mudur? Sanat eserleri ne anlama gelirler? Genel olarak sanatın tanımı yapılabilir mi? Bir sanat eserini başarılı kılan özellikler nelerdir? Sanatçı neyi iletir? Sanatlar nasıl sınıflandırılabilirler? O halde sonuç olarak diyebiliriz ki estetiğin alanı sanat felsefesinin alanından daha geniştir. Buna karşılık sanat felsefesinin kavram ve problemleri, bir anlamda, estetiğin ana kavram ve problemleridir. Çünkü estetik çoğu kez sanattaki güzel ile ilgilenir veya ona indirgenir.³²

2.2. Sanat, Sanatçı ve Sanat Eseri

Sanat, bir şeyi, kendi kanunlarına göre serbestçe meydana getirme kabiliyeti, insandaki yaratıcı güçtür. Sanat dildir, çünkü sezgisel bilgidir. Estetik eylem bir şekil verme olduğu gibi bir ruh vermedir.³³ Ne sadece idrakler, ne sadece heyecanlar, ne sadece hâtıralar ne de sadece şekil, sanatı izah eder; sanat, bir birleştirici ve yaratıcı faaliyet sayesinde bütün bunların eriyip kaynaşması, hiç biri olmayan bir hepsi hâlini

³² Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, s. 202

³³ Bolay, Süleyman Hayri, Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997, s. 398

almasıdır.³⁴ Sıkıntı sürecinde olgunlaşan, düşünceyle yoğunlaşan, emekle hazırlanan ve en iyiyi vermeyi amaçlayan faaliyete sanat denir.³⁵

Sanatın ne olduğu konusu çağlara, toplumlara, üzerinde durulan sanat alanına göre bazı değişiklikler göstermektedir. Sanat, insanî bir faaliyettir ve insanı etkileyen her şey, sanatı da etkilemektedir. Sanat, sanatçıya bağlı bir ürün olarak sanatçının kişiliğinden ve orijinalliğinden de büyük ölçüde etkilenir. Ama bütün sanat eserleri kişilerde estetik bir zevk ve heyecan uyandırır; beğenilir, takdir edilirler.³⁶

Bütün bu görüşlerden sonra sanat, sanatçıya bağlı olarak ortaya çıkan estetik bir eser verme, estetik bir heyecan uyandırma, birleştirici ve yaratıcı faaliyetin adıdır diyebiliriz. Bir eserin, sanat eseri olabilmesi için, estetik bir değer kazanması, karşısında ondan zevk alan, haz duyan ve onu takdir eden estetik süjelerin bulunması gerekir.

Sanat, sadece en coşkun ihtiras anlarını ifade etmekle kalmaz. Farklı duygular, gündelik hayatın bizi göremeyecek kadar kaba veya meşgul bir hale getirdiği düşünce incelikleri, söylenmesi pek çığ kaçacak sözler ve yapılması pek yersiz kaçacak işler, hepsi sanatla canlanır. İşte bu sebepler yüzündendir ki, sanatsever için sanat, hayattan bir kaçıştır. Bununla beraber sanat, hayatı yorumlayabilir, daha aydınlık ve yoğun bir hale getirebilir.³⁷ Sanat, insanın iç dünyasında ürperen belli çeşitten bir takım duyguları dış dünyada elle tutulur, gözle görünür şekilde ifadelendirme ihtiyacının mahsulüdür. Denilebilir ki sanat, din gibi, felsefe gibi insanı günlük yaşayışın darlığından ebediliğin enginliğine çekip götüren kuvvetli bir eldir.³⁸ Sanat yalnız bir eğlence değildir. O, bir kaçış vasıtasıdır. Bazen manasız, sıkıcı görünen hayattan kaçma vasıtası. İmgelem, realiteye hayali karşı getirir; sanat, dilediğimiz tatlı rüyaları serpererek bizi realiteden ayırır. Sevilen bir kitabı okumak, ellerimizi piyanonun tuşlarında gezdirmek, bir müzeyi ziyaret etmek, sıkıcı görünen fakat her an güzel görünmesi gereken hayatı yeni ve çeşitli yapar. Sanat bir teselli bir kurtuluş, bir azattır. Sanat bizi karşılıksız algıya götürür, alıştığımız bencillik çemberinden varlığımızı

³⁴ Akverdi, Hamdi, Sanatta Yaratma, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1953, s. 7

³⁵ Tolstoy, Sanat Nedir?, Şule Yay., İstanbul, 1992, s. 59

³⁶ Ergün, Mustafa, Felsefeye Giriş, www.egitim.aku.edu.tr; 25/03/2009

³⁷ Edman, Irwin, Sanat ve İnsan (Estetiğe Giriş), Çev.Turhan Oğuzkan, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1966, s. 11

³⁸ Akverdi, Hamdi, Sanatta Yaratma, s. 7

kurtarır ve ruhumuzda bir nevi özgecilik tesis eder. Sanat bize güzel bir surette nasıl yaşamak lazım geldiğini öğretir ve yaşamaya bir mana verir. Dar benliğimize, büyük sanatçıların duygu ve fikirlerini yayarak benliğimizi genişletir, tabiatı ve insanları sevdirebilir. Sanatın yalnız kişisel hayatta değil sosyal hayatta da önemli ve belki daha önemli bir yeri vardır.³⁹ Kökeninde bir yaşama ve çalışma biçimi, toplumsal bir gerçek olan sanat olgusunun, toplumun genel gelişimini gösteren tarih içinde bir yeri vardır.⁴⁰

Sanatkârın ifadesinde, halk eğitiminin en büyük harikası gizlidir. Büyük Sinan, eserleriyle cemiyetimize başlı başına bir dinî hayat bağışlamıştır. Bu eserler halka en kuvvetli ve silinmez telkinleri vermektedir. Tarih, sanat eserinde canlanıyor. Milliyet mefkûresi, sanatkârın ifadesinde en mükemmel karakterini kazanmaktadır. Namık Kemal'siz, Mehmet Akif'siz Türk Milliyetçiliği eksik kalırdı. Türklüğün ince ruhu, süs sanatlarında ebedileştirilmiştir ve gelecek nesillere de geçmektedir. Batıda, orta çağın romantik kiliseleri, halkın İncil'i hâlinde idi. Dantonun hitabeti, Fransa'da ihtilalin düşmanlarına karşı içte ve dışta zaferi sağlayan başlıca âmillerden oldu.⁴¹

Sanat, kişiyi gündelik hayatın sıkıntılarından alıkoyması, insanlara estetik açıdan zevk vermesi, kişileri bencillikten alıkoyması, insanların eşyayı ve insanları farklı açılardan değerlendirmesi, halkların eğitiminde büyük yararlar sağlaması, milletlerin kültürlerini ve değerlerini gelecek nesillere aktarmada büyük bir araç olması vb. gibi fertlerin ve milletlerin yaşamında vazgeçilmez değerlerden birisidir.

Sanat eserini meydana getiren kişilere sanatçı, sanat eserine estetik obje, sanat eseriyle estetik ilgi kuran kişilere de estetik süje denir. Sanatçıyı diğer insanlardan ayıran, onun kişiliğidir. Onun hayal kurma gücü, duyarlılığı, duygululuğu, çağrışım zenginliği, gerilim sürekliliği ve sabrı gibi özellikleridir. Sanatçı doğada gördüklerini gerek renk, gerek şekil, gerek ses ve gerekse anlatım olarak aynen taklit eden kişi değildir. Onun görüşü başkadır, seçişi ve anlatışı başkadır. Sanatçı yansıtan değil, yaratan kişidir.⁴² Sanatçı, kendisini hayallerine bırakan bir kimsedir, fakat yalnız bu değildir. Sadece kendisinde güzel hayallerin güzelliğini duyan bir kimseye hiçbir

³⁹ Yetkin, Suut Kemal, Estetik, Remzi Kitapevi, 4. Basılış, İstanbul, 1947, s. 37, 38

⁴⁰ Doğan, Mehmet H., Estetik, Dokuz Eylül Yay., 1. Baskı, İzmir, 1998, s. 153

⁴¹ Topçu, Nurettin, Felsefe, s. 118

⁴² Ergün, Mustafa, Felsefeye Giriş, www.egitim.aku.edu.tr; 25/03/2009

zaman sanatçı denilemez. Hakikî sanatçı bir yaratıcıdır. Tahayyülünü diğer insanlarda yaşatmak için eser yaratır.⁴³

Sanat eserini meydana getiren, daha doğrusu sanat olgusunu çıkaran üç unsur vardır; Sanatçı, sanat eseri ve sanat eserini anlayıp takdir eden kişiler (alımlayıcı). Sanat eserleri sanatçıların ortaya koyduğu estetik objelerdir. Bir heykel, bir tablo, bir beste, bir bina, bir şiir, roman v.s. sanat eseridirler. Sanat eseri deyince, sanatın bütün alanlarında verilmiş ve estetik değeri olan eserleri saymak gerekir.⁴⁴

Sonuç olarak sanatçı, bütün duygularıyla, duyarlılığı, sabrı ve çağrışım zenginliği ile estetik bir değere sahip bir ürün, bir eser ortaya koyan, yaratan kişiye denir. Sanat eseri ise, kendisinden haz duyulan, estetik açıdan zevk alınan estetik bir değere sahip objeye denir. Bireylerin ve toplumların hayatında çok önemli bir yere sahip olan sanatın kaynağı veya sanatın temellendirilmesi konusunda felsefe tarihi boyunca ortaya çıkan teori ve düşünceleri ortaya koymaya çalışalım.

2.3. Sanatın Kaynağı

Felsefe tarihi boyunca sanatın kaynağı ile ilgili çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Bunlar, sanatın kaynağını taklide, yaratmaya, oyuna, dine, cinsiyete, iş ve ritme bağlayan teorilerdir.

Sanatın kaynağının taklit (mimesis) olduğunu öne süren görüşe göre sanat, sanatçının nesnelere taklit etmesiyle doğar; taklitte kullanılan araçlara göre de sanat türleri ortaya çıkar. Şair söz ile, musikişinas ses ile, ressam da renk ve ton vasıtasıyla nesnelere taklit eder. Bu görüşe göre, sanatın yöneldiği varlık, gerçek varlık, yani nesnelere, tabiattır.⁴⁵ Platon, sanatın aslında taklit olduğunu ilk ileri süren filozoftur. Platon, duysal dünyadaki varlıkları, ideaların birer kopyası, birer taklidi olarak ele almaktadır. Öte yandan sanat eserleri de bu doğal nesnelere bir taklidir. O halde Platon'a göre sanat, temelde taklidi taklidir. Bu ise hakikati ifade etmesi açısından sanat eserinin hiçbir değeri olmadığı anlamına gelir.⁴⁶ Aristoteles (MÖ 384-

⁴³ Yetkin, Suut Kemal, Estetik, s. 23

⁴⁴ Ergün, Mustafa, Felsefeye Giriş, www.egitim.aku.edu.tr; 25/03/2009

⁴⁵ Erdem, Hüsameddin, Bazı Felsefe Meseleleri, s. 230

⁴⁶ Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, s. 216

322)'e göre, taklit bir içtepi olarak insan varlığına yalnız yerleşmekle kalmıyor, aynı zamanda insanın bir temel belirleyicisi olarak düşünülüyor. Platon'un mimesisi olumlu bir etkinlik olarak görmemesine karşılık, Aristoteles mimesis içtepisini insan tabiatı içine sokuyor ve bütün bilgilerimizi sağlayan bir temel motif olarak anlıyor. Mimesis o kadar insani bir değer oluyor ki, insanı hayvandan ancak bu yeti ayırabiliyor. O halde, Aristoteles'in mimesis görüşü, tamamen olumludur.⁴⁷ Estetiği bağımsız bir bilim haline getiren Alman filozof Alexandre Gottlle Baumgarten'e göre de evrende madde ve ruh öylesine ahenkli bir şekilde birleşmiş ve kaynaşmış ki, sanatın ve sanatçının amacı tabiatı taklit olmalıdır. Maddeci estetikçilerden H. Koch (1911–1997)'a göre ise, sanat, özel bir gerçekliği yansıtma biçimidir. Ancak bu yansıtma biçimini toplumsal değerler belirler.⁴⁸

Sanatı yaratma olarak düşünen görüşe göre tabiat, nesnelere gerçekliği, mükemmellikten yoksundur. Sanat ise mükemmelliğe ulaşma çabası içindedir. Mükemmellik ideal olan bir şeydir. Sanat onu hayal gücü ile meydana getirir. Sanatı böyle bir yaratma olarak düşünen sanat anlayışı, sanatın gayesi olarak ideal olanı düşündüğü için, idealist sanat adını alır.⁴⁹ Sanatkâr, yaratma iradesi ve bu iradeyi gerçekleştiren yaratma imkânlarıyla doğmuş adamdır. Onun yaratma iradesi, çoğu aza indirebilmek ve hatıraların, duyguların, tasavvurların hercümercinden ahenkli bütünü vücuda getirebilmek yolunda giriştiği çetin çabalamada görülür.⁵⁰ Sanatın sanatçının hayal gücünün özgür bir yaratımı olduğu görüşü özellikle XIX. Yüzyıl romantik yazarların ve filozoflarının görüşüdür. Romantikler sanat eserini, sanatçının kişisel heyecanının bir dış vurumu olarak tasarlarlar. Romantiklere göre hayal gücü dış dünyadan gelen verileri toplayan ve onları birleştiren bir yeti değildir; tersine o, bu verileri çözümler, dönüştürür ve onlardan yeni bir şey yaratır.⁵¹

Bazı filozoflara göre, sanatın kaynağı eğlence ve oyundur. İnsanlar zorunlu ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra amaçsız olarak, hoş giden, bir takım oyun faaliyetlerinde bulunurlar. Bu tür hem bedeni dinlendirir hem hoş gider. Bu tür faaliyetlerin bir sonraki adı, kendini süsleme ve yakın çevresini hoş gidecek, beğenilecek bir

⁴⁷ Tunalı, İsmail, *Grek Estetik'i*, Remzi Kitapevi, 4.Basım, İstanbul, 1996, s. 98–99

⁴⁸ Ergün, Mustafa, *Felsefeye Giriş*, www.egitim.aku.edu.tr; 25/03/2009

⁴⁹ Erdem, Hüsameddin, *Bazı Felsefe Meseleleri*, s. 230

⁵⁰ Akverdi, Hamdi, *Sanatta Yaratma*, s. 10

⁵¹ Arslan, *Felsefeye Giriş*, s. 217

şekle getirmedir. Charles Bardel (1834- 1896)'e göre sanat böyle ortaya çıkmıştır. E.Groesse (1925- 2009) de sanatın amacının, kendinden olan bir faaliyet olduğunu, insanın bütün kuvvetini çeken ve kullanan bir oyuna benzediğini söyler.⁵² Schiller (1759- 1805)'e göre ise, sanat ile oyun arasındaki benzerlik şudur: Her ikisinin de ereği kendindedir, her ikisi de fayda peşinde koşmazlar; her ikisi de insanı günlük korku ve baskılardan kurtarır ve özgürlük dünyasına götürür.⁵³

Sosyolojik görüş, sanatı dine bağlayarak açıklamak ister. Buna göre, meselâ il-kellerin mağara duvarlarına yaptıkları resimler bir estetik değere sahip değildir; daha ziyade bir dini gayeye hizmet etmek için yapılmışlardır ve bunun için de dinî bir ma-nası vardır. Aynı şekilde çeşitli dans ve şarkılar da dinî tören ve âyinlerden doğmuştur.⁵⁴

Bir başka görüş ise, cinsiyet teorisidir. Darwin'e göre sanatın esası cinsiyette aranmalıdır. Kuşlar ve balıklarda olduğu gibi insanlarda da cinslerin birbirlerini beğenmesi arzusu, şarkılarla dansları doğurmuştur. İlkel insanların kulak ve burunlarına yüzükler ve küpeler takmaları, totemlerinin resimlerini vücutlarına çizmeleri, hep erkekle dişi arasında kendini beğendirmek arzusundan doğuyor.⁵⁵

Sanatın kaynağı ile ilgili olarak başka bir teori de, iş ve ritm teorisidir. Karl Bücher (1847- 1930), birçok insanın hep birlikte görmekte oldukları bir işin âhenli olması yani, hareketlerinin hep birlikte icra edilmesi sayesinde estetik zevkin olduğunu iddia ediyor. Balıkçıların veya birlikte kürek çekenlerin aynı tempoda hareketleri, onların nefeslerini düzenler, şarkılarını birleştirir ve böylelikle müşterek hayat hepsine nüfuz eder, hepsini dinlendirir. Esasında biyolojik mâhiyette olan bu teori, toplumsal enerjinin paylaşılmasında sanatın sırrını araştırmaktadır.⁵⁶

Giriş bölümünde değer alanları olarak ahlâk ve sanat konusuna genel olarak değindik. Birinci bölümde ise, Sezai Karakoç'un ahlâk düşüncesini, teorik ahlâk hakkındaki düşüncelerini, pratik ahlâkla ilgili olan ahlâkî davranışlar hakkındaki görüşlerini ele almaya çalışacağız.

⁵² Ergün, Mustafa, Felsefeye Giriş, www.egitim.aku.edu.tr; 25/03/2009

⁵³ Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, s. 218

⁵⁴ Erdem, Hüsameddin, Bazı Felsefe Meseleleri, s. 231

⁵⁵ Topçu, Nurettin, Felsefe, s. 109

⁵⁶ Topçu, Nurettin, age., s. 110

BİRİNCİ BÖLÜM

SEZAI KARAKOÇ' UN AHLÂK ANLAYIŞI

Çalışmamızın konusunun değerler açısından Sezai Karakoç'ta ahlâk ve sanat olması sebebiyle öncelikle değerlerin ne olduğu, onun yanında olgunun ne olduğu, değerler felsefesinin nasıl bir felsefî araştırma alanı olduğu ve bu alanın başlıca problemlerinin neler olduğuna ve Sezai Karakoç'un değer ve değerler alanına dair düşüncelerine çalışmamız açısından yer vermemiz gerekmektedir.

1. Değer

Olgu, realitede meydana gelen ve ölçülebilen bir olaydır. Örneğin şurada dışarıda yağmur yağması bir olay veya olgudur. Buna karşılık yağmurun yağmasını bazılarımız “iyi” bazılarımız “kötü” olarak karşılayacak, bu olayın “iyi” veya “kötü” olduğunu söyleyeceklerdir. İşte bazılarımızın bu değerlendirmeleri bu olgunun değerler tarafıdır diyoruz.⁵⁷ Bunun gibi bir olay ya da olgu karşısında “iyi” veya “kötü”, bir sanat eseri ya da bir nesne hakkında “güzel” veya “çirkin” vb. bir takım değerlendirmeler yaparak kendimize göre değer yargıları oluştururuz.

Olgu ve olaylar bizim irademiz dışında, bize herhangi bir bağlılığı olmaksızın, bizden bağımsız olarak var olan fizikî, tarihî, dinî, sosyal, ekonomik v.b. gerçeklerdir. Değer yargıları ise, bize bağlı olarak ortaya çıkan mantıki, ilmî, fizikî, tarihî, dinî, sosyal, siyasî, ekonomik olgu veya olaylar üzerine verdiğimiz hükümlerdir. Buna bağlı olarak da karşımıza bir takım ekonomik, ilmi, mantıki, estetik, dini, ahlâki v.b. gibi değerler çıkar.⁵⁸

Değerler felsefesi genel olarak olayları, nesnelere sahip oldukları veya temsil ettikleri “değerleri” açısından inceleyen felsefî araştırma alanıdır. Bu alanın da başlıca problemleri değerlerin var olup olmadıkları, eğer varsalar ne tür bir varlığa sahip oldukları, değerlerin yapısı öznel mi, nesnel mi veya başka türden mi oldukları, de-

⁵⁷ Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, s. 109

⁵⁸ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 38

ğerlerin kaynağı veya bir değeri değer yapan şeyin ne olduğu, örneğin onun insana verdiği haz mı veya başka bir şey mi olduğu türünden problemlerdir. Belli başlı değerler ise, ahlâkî değerlerle, sanatsal veya estetik değerleri zikredebiliriz. Birinci tür değerleri ele alan “ahlâk felsefesi” veya “etik”, ikinci tür değerleri konu alan ise “sanat felsefesi” veya “estetik”tir. Ayrıca, dinsel değerleri, “günah” veya “sevab”ı ve benzerlerini bağımsız değerler olarak alıp din felsefisini bağımsız bir değerler felsefesi alanı olarak kurmak isteyenler de vardır.⁵⁹

Sonuç olarak insanlar, eşyalarla ve diğer insanlarla ilgili olarak ortaya çıkan bir takım olaylar karşısında değer yargıları oluşturmaktadırlar. Bu değer yargıları tarihî, ekonomik, siyasî, dinî, kültürel, ahlakî, sanatsal vb. bir takım değerleri oluşturmaktadırlar. İşte biz de çalışmamızın konusu olan, ahlâk ve sanat değer alanları hakkındaki Karakoç’un düşüncelerini ele almaya çalışacağız. Öncelikle Sezai Karakoç’a göre değer nedir? Değerlerin kaynağı nedir? Değer yargıları nasıl oluşur, genel hatlarıyla tarih boyunca insanların değer yargılarını neler etkilemiştir, Batının değer yargılarıyla bizim değer yargılarımız arasında nasıl bir fark vardır, İslâm düşüncesinde değer yargıları nasıl oluşmaktadır vb. değerler felsefesinin problemleri ile ilgili sorulara cevaplar bulmaya çalışacağız. İlk olarak Karakoç’a göre değer nedir sorusunu cevaplandıracağız.

Karakoç’a göre değer, eşyaya ve fiillere dönük olarak belli bir yer, belli bir zaman ve belirli şartlarda yüklediğimiz anlama denir. Böylece yapılan iş, eylem bu yer, zaman ve şartlarda kendisine atfedilen anlama göre iyi veya kötü özelliğini kazanır. O, bunu şu örnekle anlatmaktadır; “Bir elmanın ağacından ayrılması, biyolojik ve fizikî bir olaydır. Ama onu sahibinin koparıp birine sunması ya da sahibinden habersiz bir kişinin onu koparıp yemesi, ahlâkça olumluluk ya da olumsuzluk değer hükmüyle nitelendirilen bir davranışa dönüşerek toplumun olayı olur.”⁶⁰

Karakoç’a göre değerlerin kaynağı nedir? Ona göre insanların, iyi- kötü, doğru- yanlış, güzel- çirkin, günah- sevap gibi birbirine zıt değer yargıları vardır. Bu yargılar insanların sübjektivitesini ortaya koyan görüş ve değerlendirmelerdir. Bu değer yargılarında, insanların kişilikleri ortaya çıkmaktadır. Kişiliğimizin oluşması ise, bir

⁵⁹ Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, s. 109, 110

⁶⁰ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1995, s. 76

yaniyla ferdî, bir yanıyla da toplumsal bir olaydır. İçinde bulunduğumuz toplum, kişiliğimizi yoğurur. Toplumun, dünya görüşümüzün ve değer hükümlerimizin oluşmasında büyük bir rolü vardır.⁶¹ Ancak dünya görüşümüzü ve değer hükümlerimizi sadece içinde bulunduğumuz toplumun değer yargılarına göre oluşturmayız. Onun yanında hatta ondan daha önemlisi, değer yargılarımızı dine göre belirleriz. Çünkü ahlâkî hükümler, doğrudan doğruya, bilgi ve estetik değer hükümleri doğrudan ya da dolaylı bir şekilde kaynaklarını dinde bulurlar. Ona göre, insan subjektivitesi olan değer hükümleri, vahiy kaynaklı din sistemine bağlanınca, bir objektiflik kazanacaktır. İnsan bu şekilde, içgüdünün, hatta aklın üstüne çıkabilecektir.⁶² Bu düşüncelere katılmamız mümkündür. Felsefe tarihine baktığımızda değerlerin nesnel olduğunu, öznel olduğunu ve üçüncü bir görüş olarak ne salt bir şekilde nesnel ne de salt bir şekilde öznel, özne ile nesne arasındaki ilişkiden ötürü var olan, ilişkisel bir şey olduğunu belirten görüşler vardır. Ancak değerlerin kaynağını, yüce bir varlığa, Tanrı'ya bağlarsak Karakoç'un dediği gibi objektif olarak var olabileceklerdir.

Karakoç'a göre değer yargıları nasıl oluşur? Ona göre insan, bilerek ya da bilmeyerek yani şuurunda olarak veya şuurunda olmadan bir bakış açısı taşır ve bakış açısında üç perspektifli bir bakış ve değerlendirme eğilimi vardır. Birinci perspektif, insanın Allah'a bakışı, ikinci perspektif, kendine bakışı, üçüncü perspektif, eşyaya yani maddeye bakışıdır. Yani Ona göre insan, düşüncelerini ve değer yargılarını bu üç açıdan bakarak oluşturur. İnsanın değişmesi demek, bu bakış açılarındaki düşüncelerinde ve yargılarında değişiklik yapması demektir.⁶³

Felsefe tarihine baktığımızda; “antik dünyanın insanı kendini evrenin bir üyesi, bir parçası olarak görüyordu. Ortaçağın insanı kendini Tanrıya bağlamıştı. Yeniçağın insanı aklın gücüne inanarak bir ilerleme iyimserliği içindeydi. Günümüzde ise insan bütün bu dayanaklarını yitirmiş ve kendi kendisi için sorunsal olmuştur.”⁶⁴ Yani insan, dünya görüşünü ve değerlerini bu kaynaklara bağlı olarak oluşturmuştur. Karakoç da bu düşünceye benzer bir düşünceyi ifade etmiştir. “İnsanın eşyadan kendini ayırdığı bir ilk çağ, değerlerini bir başka temel üzerine oturtan orta çağ, eşyadan hür

⁶¹ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 77

⁶² Karakoç, Sezai, age., s. 78

⁶³ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, Diriliş Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2007, s. 19

⁶⁴ Akarsu, Bedia, Çağdaş Felsefe Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları, İnkılâp Yay., İstanbul, 1994, s. 188

olduğu, eşya kompleksinden kurtulduğu, onu olduğu gibi gördüğü dönemler olmuştur. Bugünkü insan, bir bakıma eşyaya tapmakta, bir bakıma ondan nefret etmektedir.”⁶⁵

Karakoç’a göre, Batı düşüncesinde ve İslâm düşüncesinde değerlerin kaynağı nedir ve değerler nelere göre oluşturulmaktadır? Ona göre, Batıda Rönesans’a kadar otorite kilise kaynaklıdır. O dönemde “mutlak” olana inanmak ve bağlılık görülmektedir. Bu dönemde, insan, tabiatı ve tabiatüstünü, “ben”i ve dışarısını, eşyayı dinle görmüş, dinle yürütmüştür. Sonra vahyin yerine akıl konulmak istenmiştir. Dinin gerçekleri yerine, akli temel alan “iyi”, “doğru” ve “güzel” fikirleri geçirilmiştir. 18. ve hele 19. Yüzyıldan bu yana ise, pozitivism, scientisme, ilmî felsefe ve relativisme gibi, farklı alanlarda “mutlak”ı yerinden kaydırarak “nısbî”yi esas almak isteyen birçok görüşler ortaya atılmıştır. Çağımızda hele ikinci dünya savaşından sonra “mutlak”ın yerine başka şeyleri koymak isteyen görüşler yeniden ortaya çıkmıştır. Dinin amansız düşmanı olan materyalizm, farkında olmadan başka bir mutlakçılığı, maddeyi ve maddenin gücünü mutlak gerçek yapan bir görüşü sürdürmeye başlamıştır. Aynı mutlak, Sartre’da “varlık”, Camus’de “saçma” olmuştur. Kısaca, dinde mutlaklık Allah’a bağlanmaktadır. Eksiztansiyalizm, Allah’ın yerine insanı, materyalizm maddeyi, Camus ise saçmayı, abesi koymaktadır.⁶⁶

Karakoç’a göre, bizim değer yapımız, iyilik, doğruluk, güzellik idealarımız batı medeniyetinin değer yapısından çok farklıdır. Biz apayrı bir mizacın, apayrı bir karakterin, apayrı bir yolun sahibiyiz. Çünkü biz değer yargılarımızı oluştururken dine bakarız, değerlerimizin kaynağı dindir, İslam dini ve onun etrafında oluşmuş olan İslam Medeniyetidir.⁶⁷

Karakoç, bizim değer yargılarımızı oluşturmayı, olaylar karşısındaki değerlendirmelerimizi ve tutumlarımızı, “İslâm durum alış” kavramıyla anlatmaktadır. Bu “durum alış”ı, yani müslümanların değer yargılarını oluştururken dikkat etmesi gerekli olan özellikleri üç ana çizgide özetleyebiliriz:

1) Bu durum alışın teorik temelinde, antik medeniyetlerde olduğu gibi metafizik bir perspektif vardır. Bu yanılla, başlıca Çin ve Hint durum alışları olarak topl-

⁶⁵ Karakoç, Sezai, Dirilişin Çevresinde, Diriliş Yay., 4. Baskı, İstanbul, 1988, s. 45

⁶⁶ Karakoç, Sezai, age., s. 67

⁶⁷ Karakoç, Sezai, Çıkış Yolu II, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2002, s. 85

yacağımız doğu durumalışından ve Avrupa durumalışı diyeceğimiz Batı durum alışından kesinlikle ayrılmaktadır. Ancak, bu metafizik, antik uygarlık metafiziklerinin bir röprodüksiyonu şeklinde bir metafizik değil, onların saflaşması, asıllarına dönüşüdür.

2) İslâm durumalışının ikinci büyük özelliği, bu fizikötesi perspektifle bağdaşmış bir realizmle, bir dünya ve tabiat görüşüne sahip oluşudur. Bu özellik, metafiziği sebebiyle barışçı ve ahenkçi, realizmi sebebiyle aktivist ve gereğinde savaşçı bir durum alış özelliğidir. O, yıkıcı değil, yapıcıdır; öldürücü değil, dirilticidir.

3) İslâm durum alışının üçüncü ve en büyük özelliği, ilâhî olana teslimiyet, yücelişe açılış, insanlara ve bütün yaratıklara, erdemle, feragat ve fedakârlıkla davranma, eşya ve tabiata bu amaç için tasarruf etme özelliğidir (yani transendentallik).⁶⁸ Bu üç özellik, sonuç olarak değer yargılarımızı veya değerlerimizi, bir taraftan metafizik âleme yani Allah'a bağlarken, buna bağlı olarak diğer bir taraftan insanlara, bütün yaratıklara iyilik ve fedakârlık düşüncesiyle bu dünyaya bağlamaktadır.

Karakoç İslâm'ın, değerleri ve kişilikleri yeniden inşa ederek mükemmel bir hale getirdiğini belirtir. Müslümanlar, kendi insan değerlerimizi, kendi duyarlıklarımızı, kendi sanatımızı en büyük ve en güzel şekilde ortaya koymuşlardır. Yirminci yüzyıla kadar bu böyle devam etmiştir. Ancak Batı, bizi içerden çökertirken, değerlerimize olan bağlılık ve güveni de çürütmeğe çalışmıştır.⁶⁹ Ona göre, kendi kültür ve medeniyetimizin yıkılışı demek ruhun ve değerlerin kıyâmeti demektir. O, biz bunun şuurunda olmasak bile bu kıyâmetin yıkıcılığından kesinlikle bir şekilde zarar göreceğimize inanmaktadır.⁷⁰ Şimdi ise, değerlerimizin hakkını ve saygınlığını hep aynı eski usulle, sadece klasik metotlarla yaşatmanın mümkün olmadığını, klasik metotlardan yararlanmak lâzım geleceğini, akılla birlikte duyarlık alanının güçlerini de harekete geçirmenin icap edeceğini idrak etmemiz gerekir. Zekâ, akıl, hayal, efsane, keramet ve mucize, her gücü, yerli yerinde düşünüp kullanarak, değerlerimizi ruhlarımıza yeniden somut ifadeleriyle yerleştirmeliyiz.⁷¹

⁶⁸ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 142–144

⁶⁹ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 26

⁷⁰ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sûr, Diriliş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1986, s. 143

⁷¹ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 27

Buraya kadar Karakoç'un değer ve değerler felsefesinin bazı problemleri ile ilgili görüşlerini ele aldık. Şimdi ise Onun, bir değer alanı olarak ahlâkın ne olduğu, ahlâkın lüzumu, ahlâkın pratik ve teorik yönü hakkındaki düşüncelerini değerlendirmeye çalışacağız. Karakoç, ahlâkı teorik ve pratik olarak ayırmış olmasa da araştırmamız sonucunda Onun ahlâk düşüncesini dolaylı olarak teorik ve pratik ahlâk olarak ikiye ayırabiliriz.

2. Teorik Ahlâk

Karakoç'un düşünce sisteminde ahlâk, medeniyet düşüncesi ve projesinin bir parçası olarak çok önemli bir yere sahiptir. Ona göre ahlâk, mizacımızın, karakterimizin, kişiliğimizin şekil alacağı bir kaynak olup, mizaçla iç içe geçmiştir. Ancak mizaç, ahlâkı bulandırmamalı ve değiştirmemelidir.⁷² Karakoç, mizacı yok etmenin mümkün olmadığını, ancak mizacı mü'minleştirebileceğimizi, mizaç eğitiminin eğitimlerin en zoru olsa da mutlaka yapılması gerektiğini ve medeniyetin kapılarının bu eğitimle açılacağını ifade etmektedir.⁷³

Karakoç'a göre ahlâk, hakikati ve iyiliği gerçekleştirme özellikleriyle ruhun yükselişini sağlayan kanatlar gibidir. Ancak fiziki gerçekliklere ve maddeye takılıp kalırsa ruhun önünde engel olur. Ahlâk toplum düzenini amaçlamış biçimsel kurallar olmaktan öteye gidemez ve merhamet, af, şefkat, tevazu, sevgi ve barış gibi ruhun yüce özellikleriyle donatılmaz, tevazu ve hakkı teslim, olaylara çok yönlü bakış yönünde eğitilmezse bir noktadan sonra ruha engel olabilir.⁷⁴ Ona göre ahlâk kavramı bir yönüyle metafiziğe, teoriğe, bir yönüyle toplumsal hayata, uygulamaya yönelik geniş bir kavramdır. Bu açıdan O, Müslümanların kapalı ve dar ahlâk düşüncesinin ötesinde tüm insanlığı kucaklamakla görevli "yüce ahlâk çilelileri" olduğuna inanmaktadır.

Karakoç, ahlâkın dayanağının, kaynağının fizikötesi âlemde, yani Allah'ta, Allah'ın gönderdiği dinde aranması gerektiğini belirtir. O, inanç ile ahlâkı bir arada düşünmektedir. Kurulan ahlâk sistemlerinin her ne kadar pozitif dayanakları olsa da

⁷² Karakoç, Sezai, Diriliş Muştusu, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1985, s. 47

⁷³ Karakoç, Sezai, age., s. 45

⁷⁴ Karakoç, Sezai, Makamda, Diriliş Yay., 3. Baskı, İstanbul, 1995, s. 67

metafizik temelden yoksun olursa gelip geçici olacağına ve kolayca çökeceğine inanmaktadır.⁷⁵ Gerçekten insan, aklıyla iyinin ve kötünün ne olduğunu ortaya koyabilir, pozitif dayanaklarla bir ahlâk sistemi de kurabilir. Ancak bir ahlâk düşüncesi oluşturmak ve bir ahlâk sistemi kurmak insanın ahlâklı olması için yeterli değildir. İnsanın gerçekten ahlâklı olmasını sağlayacak temel, metafizik temeldir, yani insanın Allah'a iman ve başka bir dünyada hesap verme inancıdır. Böylece insan, ahlâkî prensipleri, başında bir bekçi olmadan ve hiç kimsenin görmediği yerde bile uygulayabilir.

Karakoç'un oluşturmak istediği medeniyet projesinde öncelikle iman, sonra ahlâk ve son olarak, en son aşama olarak "manevî plan" dediği, İslâm'ı yaşamanın şekli olmaktan kurtarıcısı olarak gördüğü tasavvuf ve tarikatleri yeniden inşâ etmek yer almaktadır.⁷⁶

Karakoç'a göre ahlâk, İslâm'ın ve imanın istediği bir ahlâk, yüce bir ahlâk olmalıdır. Bu anlamda ahlâka çok önem vermemiz gerekir. Onun bu yüce ahlâk dediği ahlâkın temel ilkeleri; feragatkârlık, fedakârlık, diğerkâmlık, bencilliğin yok olması, egoizmden uzak olmak, başkasını düşünmek, başkası için çalışmaktır. Ona göre zengin olmak bile bu ahlâk çerçevesinde, başkaları için olmalıdır.⁷⁷ Karakoç'un bu ahlâk anlayışı, bize Auguste Comte'un sosyolojik ahlâk anlayışını "Başkaları için yaşamak" ilkesini hatırlatmaktadır. Bu anlamda Onun ahlâk anlayışı, bir yönüyle sosyolojik bir ahlâk, bir yönüyle hatta bütünüyle dinî bir ahlâktır diyebiliriz.

Karakoç, bir inanç ve düşüncenin samimi bir şekilde yaşanıp yaşanmadığının ahlâkta görüleceğine inanır, ahlâk bu anlamda âdeta bir ölçü birimidir. O, bunu şu cümleyle vurgulamaktadır: "Ahlâk, idealin gerçekten benimsenip benimsenmediğinin, kişiliğe mal edilip edilmediğinin, bir inanç özü haline gelip gelmediğinin, sömürü konusu olup olmadığının en iyi mihenk taşıdır."⁷⁸ Bir inanç ve ideal için, düşünce ve teori olmalıdır fakat ondan daha önemlisi, inanç ve düşünceler yaşanmalıdır. Yoksa yaşanılmayan bir inanç gerçekten kaybolup gidecektir. İdealleri ve inançları yaşamak da ahlâkla birlikte olmalıdır.

⁷⁵ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 66

⁷⁶ Karakoç, Sezai, Çıkış Yolu II, s. 140

⁷⁷ Karakoç, Sezai, age., s. 140

⁷⁸ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 151

Karakoç, bugün tüm dünyanın çektiği sıkıntıyı bir bakıma ahlâk buhranı olarak görmektedir. Bu buhrandan kurtulmanın yolu da insanların ahlâkı yaşaması ve insanlardaki sorumluluk duygusunun geliştirilmesinden geçmektedir. Çünkü Ona göre, ahlâken derinleşmiş insanlar, geçmiş zamanı iyi bilip ve sorumluluk açısından değerlendirenler bugünü yaşamının zevkiyle mutlu ve huzurlu olacaklardır.⁷⁹

Karakoç'a göre ahlâk, önce teoride yerleşmeli, kökleşmeli ki ondan sonra uygulamaya konulsun, çünkü teoriden kaynaklanmayan, doğrulanıp desteklenmeyen aksiyon ve pratik sönüp gidecektir.⁸⁰ O, teori olmadan pratiğin de olamayacağını açık bir gerçek olarak görmekte ve bunu şu örnekte anlatmaktadır: “Gemi yapmayı öğrenmeden, malzemesini bir araya getirmeden gemiyi yapmanın mümkün olamaması gibi. Toplum olaylarında da durum aynıdır. İnançlar, düşünceler temellenmeden, insan benliği bu düşünceler, ülküler önünde köklü değişimlere uğramadan, düşünceler ve idealler ruhtan bir parça olmadan, geçici şartlar, sığ heyecanlar, uzun süre yaşaması mümkün olmayan basit meraklarla beliren görünüşleri bir “oluş” diye kabul etmek mümkün değildir.”⁸¹

Ancak Karakoç, çağımızda, bütün dünyada davranış ve eylemin ön plana geçtiğini belirtir. Örneğin, “Budist rahiplerin söyledikleri değil, kendilerini ülküleri için yakmaları dikkati çekiyor.” demektedir. Ona göre, düşünce, inanç, hatta edebiyat, davranışlara ilişkin olmadıkça, gereken ilgiyi görememektedir. Hâlbuki insanlığın problemi sadece eylem bozukluğundan ibaret değildir. İnsanoğlu, inançlarından başlayarak düşünce ve estetik dünyasını da yeniden gözden geçirme, yıkıntıları ayıklama yapıyı yeni baştan kurmak ve inanca yeniden eski büyük ve temel yerini vermek zorundadır.⁸²

Karakoç diriliş düşüncesinin, diriliş akımının bir yaşama, aksiyon ve pratik davası olduğunu bir somutluk davası olduğunu ancak soyuttan başlayarak, yani düşünce ve teoride geliştirilerek, kökleştirilerek pratiğe gidilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁸³ Onun teorik ve pratik anlayışı arasında tam bir denge ve uyum vardır.

⁷⁹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1986, s. 44

⁸⁰ Karakoç, Sezai, age., s. 112

⁸¹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sûr, s. 158

⁸² Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 11

⁸³ Karakoç, Sezai, Diriliş Muştusu, s. 21

Karakoç'a göre, İslâm, inanç ve düşüncesinin kaynağı ebedî ideal olduğu gibi, yüce ahlâkını da yeryüzüne ve çağlara sayısız örnekler halinde ortaya koymuş büyük bir dâvadır. Peygamberlerin, sahabenin, imamların, âlimlerin, şehitlerin, velilerin ahlâken güzel örneklikleri İslâm ahlâkı kitaplarında yer almaktadır.⁸⁴ Ona göre Müslüman ahlâkını, Kur'an ahlâkıyla donatmalı⁸⁵ ve "Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanmak" için çalışmalıdır ki bu, "mü'minin en belirgin özelliğidir". Karakoç, bu özelliği fizikötesi açısından değerlendirdiğinde, cüzî iradenin, küllî iradeyi bilme şuuruna varması, her an onun varlığından gafil olmaması, hep onda yok olmayı arzu etmesi şeklinde kendini gösterdiğini ifade etmektedir.⁸⁶

Buraya kadar Karakoç'a göre ahlâkın ne olduğu, ahlâkın lüzumu ve ahlâkın pratik ve teorik yanına değindik. Şimdi de Karakoç'un ahlâk felsefesi ile ilgili bazı kavramlara bakışını ele almaya çalışalım.

2.1. Ahlak Düşüncesindeki Bazı Kavramlar

Burada ahlâkî eylemlerin değerlendirilmesinde, yargılanmasında kullanılan iyi ve kötü kavramları, ahlâkî eylemin şartları olan özgürlük, eşitlik ve sorumluluk kavramları hakkında Karakoç'un görüş ve düşüncelerini ortaya koymaya çalışalım.

2.1.1. İyilik ve Kötülük

Genel olarak iyi ve kötü değerleri, ahlâkta bir davranışın onaylanıp onaylanmadığının ölçüsüdür. İyi, bir gayeye uygun, faydalı, bizim bedensel ve ruhsal yeteneklerimizi tatmin eden, toplum değerlerine uygun davranışlardır. Kötü ise, tam tersidir. "İyi ve kötünün ne olduğu ile ilgili bazı farklı tanım ve yaklaşımlar vardır. Bunların bir kısmı kozmik temellendirmeye, bir kısmı antropolojik temellendirmeye, diğer bir kısmı da din esaslı temellendirmeye dayandırılır."⁸⁷ Karakoç'un iyi ve kötüyü tanımlaması ve temellendirmesi de din esaslıdır.

⁸⁴ Karakoç, Sezai, Diriliş Muştusu, s. 152

⁸⁵ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, Diriliş Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1989, s. 356

⁸⁶ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 85

⁸⁷ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 59

Karakoç'a göre, insanlığın varolduğu andan bu yana, iyinin medeniyeti ve kötünün medeniyeti, doğru ile yanlışın, güzel ve çirkininin medeniyetleri çarpışmaktadır. O, kötüye de medeniyet demektedir. Çünkü o da örgütlenmiş, güçle donanmış, hattâ kendisini haklı görmenin felsefesini düzenlemesini bilmiştir. Hikmet bakımından iyinin bilinmesi için kötünün de olması gerekir. Bu ikisinin çarpışmasından ruhumuzda "hakikat lâmbası" yanar. Kötü, iyinin kendini bilmesi, sürekli olarak kendini kurması ve kendi şuuruna varması için lâzımdır.⁸⁸

Karakoç, gerçekte iyinin ebedî olana dönük, kötünün ise günübürlük ve gelip geçici olduğunu savunur. Aslında aralarında bir güç denkliği yoktur. Kötü, iyinin daha çok belirmesi için vardır. Kötü, iyinin kendini denemesi, daha fazla temellendirmesi ve sağlamlaştırması için vardır.⁸⁹ Ona göre, çirkinin, yalanın ve kötünün hüküm süreleri, yani onlara verilen etki izni, iyinin, güzelin ve doğrunun hüküm sürelerinden, tabiatları gereği daima daha kısadır. Çirkinin güzelden, yalanın doğrudan, kötünün iyiden, çürüğün sağlamdan daha uzun ömürlü olması ihtimali bile yoktur. Çünkü bunların umudu yoktur. Oysa olumlu özellikleri, daima çevreleyen bir umut vardır.⁹⁰

Karakoç'un toplum çıkarını, kendi çıkarından önde tutan bir iyilik anlayışı vardır. Kişinin toplum yararına olan şeyleri engelleyici veya zarar verici tutum ve davranışlardan kaçınması gerekir. O, her müslümanın yapacağı işe Allah rızasını kazanmak için yapıyorum diye başlaması gerektiğini belirtir.⁹¹

Karakoç'a göre, İslâm Medeniyeti'nde başkalarını ezmek ve başkalarına kötülük yapmak zulüm olarak görüldüğü gibi, kötülük karşısında susmak da zulüm olarak görülmüştür. İslâm Dini, temel ilkelerini İslâm'dan alan bir hayat düzeninin kurulduğu bir topluluk sitesini gerçekleştirmek için insanların birbirlerine sevgi ve merhametle muamele etmesini emreder. Devlet kişiyi, kişi de toplumu ezmeyecektir. İyilik yapanlar ve iyilik yolunda yarışanlar, iki dünyada da armağana kavuşacaklar, kötülük ve zulüm yapanlar iki dünyada da cezalandırılacaklardır. Müslüman yalnız kendisini değil, toplumu da en az kendisi kadar düşünecektir. Burada hedef, Allah'a yak-

⁸⁸ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sûr, s. 59

⁸⁹ Karakoç, Sezai, age., s. 7

⁹⁰ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 91

⁹¹ Karakoç, Sezai, Diriliş Neslinin Âmentüsü, s. 52

laşmadır.⁹² Ona göre, bu hedefe ulaşma yolunda insan iyiye, doğruya ve güzele yandaş olmalıdır. Ruhça ve maddece ilerleme bu yandaşlıkta gizlidir.⁹³

Karakoç'a göre, iyiliği gerçekleştirmek ve kötülükleri önlemek için elele vermek ve çalışmak İslâm'ın temel ilkelerindedir. Kişinin imânı, bu ortamda boy verip yeşerir. Eğer bu ilke ayakta tutulmazsa Müslümanlar parçalanıp, dağılıp giderler.⁹⁴

Karakoç, her şeyden önce insan olmak nedeniyle, toplumu ve insanlığı ilgilendiren konularda bir tavır takınma, bir durum alma ve bir jest belirlemek zorunda olduğumuzu belirtir. Ona göre, bunun ölçüsünü, Peygamberimiz vermiştir: "Bir kötülük gördüğün zaman elinle düzelt. Gücün yetmezse, dilinle kına. Ona da gücün yetmezse, kalbinle ona düşman ol ki bu, inanmanın en zayıf derecesidir."⁹⁵ Karakoç'a göre, insanlığın durumu, içinde bulunulan çağ, bölge ve ülke şartları nice umut kırıcı olursa olsun, insan, yanlışın ve yalanın, çirkinin ve kötünün, adaletsizliğin ve haksızlığın, zorbalığın ve sömürünün karşısında olmalıdır.⁹⁶

İkinci olarak Müslüman olmamız sebebiyle toplumu ve insanlığı ilgilendiren konularda bir tavır almamız gerekir. Kur'an'ın her devirde iyiliği emreden kötülükten uzaklaştıran hayırlı bir topluluğun bulunmasını emreden ilkesi ve peygamberimizin kötülük karşısında nasıl tavır almamız gerektiğini bildiren tavsiyelerini uygulamalıyız. Karakoç'a göre, iyiliği tavsiye etmenin ve kötülüğü ortadan kaldırmanın sürekli devam etmesi, İslâm'ın temel ilkelerindedir. Kötülüğe karşı savaş, kalpte, düşüncede ve toplumda olacaktır. Kötülüğü bilfiil ortadan kaldırma gücü varken, ya da kötülüğe karşı birlikte hareket etme imkânı varken, bundan kaçan, bu dünyada tarih önünde, öte dünyada Tanrı huzurunda sorumlu olacaktır.⁹⁷

Karakoç'a göre, kötülük karşısında tek bir fert belki bir şey yapamayabilir ama en azından o kötülüğe yön değiştirebilir, bu da yararlıdır. Belki o zaman başkaları da buna destek olurlar, büyürler ve çoğalırlar işte o zaman kötülüğe engel olurlar. "Ne yapsak boşuna, bu dev gibi olaylara karşı ne yapabiliriz?" diye düşünmek, yanlıştır.⁹⁸

⁹² Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham I Metafizik Gerilim Şartı, s. 66

⁹³ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III, s. 16

⁹⁴ Karakoç, Sezai, age., s. 126

⁹⁵ Buharî, İlim, 28.; Müslim, İman, 78.

⁹⁶ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III, s. 15

⁹⁷ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II, s. 130

⁹⁸ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 205

İyinin ve kötünün din esaslı temellendirilmesi; “Tanrı’dan yola çıkarak iyinin ve kötünün temellendirilmesi yoludur. Buna göre iyi, Tanrı’nın iradesiyle uygunluk içinde olmaktır. Kötülük ise, bu iradeye aykırı olandır. Dinî temelli iyi ve kötü anlayışında iki durum ortaya çıkmaktadır. Birincisi gereklilik ahlâkı, ikincisi ise, örnek bir varlık olma ahlâkıdır. İyinin dini temellendirmesi, halk ahlâkının da esasını meydana getirir. İnsan kitlelerinin büyük bir çoğunluğu, dinin belirlemiş olduğu iyiyi, kendisi için de iyi olarak görür, kötüyü de kötü olarak benimser. O insanlar, Tanrı’nın emirlerine konu olana iyi, yasaklarına konu olana da kötü değerini yüklerler.”⁹⁹ Karakoç’un iyi ve kötü tanımlaması din esaslıdır. Onun düşünceleri metaryalistlerin iyi ve kötü düşüncelerinin tam zıddıdır. Çünkü metaryalistlere göre, ahlâkın görevi metafizik iyiyi ve kötüyü belirlemek değil, iyi olanı yaptırmak ve kötü olandan uzaklaştırmaktır. Karakoç’un ahlâk anlayışında hem gereklilik ahlâkı hem de üstün ve örnek insan olma ahlâkı vardır. Şimdi Onun, ahlâkî davranışın en temel şartlarından birisi olan özgürlük hakkındaki düşüncelerini ele alalım.

2.1.2. Hürriyet (Özgürlük)

Bir davranışın ahlâkî olabilmesi için onun öncelikle bilinçli ve istemli olarak yapılması gerekir. Daha sonra bu davranışın özgür olarak yapılmış olması gerekir. Çünkü ahlâkî davranış, ahlâkî olarak yargılanabilen ve değerlendirilen bir davranıştır. Bu yargılamada, davranışın bilinçli ve özgür olarak yapıp yapılmadığının sorgulanması gerekir. Bu anlamda özgürlük hem felsefenin hem de ahlâkın bir problemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ahmet Arslan, özgürlük hakkında genel olarak iki yanlış değerlendirmenin bulunduğu belirtir. “Birinci yanlış; özgürlük, insanın keyfine göre istediğini yapması veya içgüdülerini hiçbir engelle karşılaşmadan tatmin etmesi değildir. Öyle olsaydı hayvanlar insanlardan daha özgür olurlardı. İkinci yanlış ise; özgürlüğün nedeni olmayan saf bir seçme, her türlü nedeni aşan akıl dışı bir karar olduğu düşüncesidir.”¹⁰⁰

⁹⁹ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 60

¹⁰⁰ Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, s. 125

Karakoç özgürlüğü, insanın Tanrı'ya ulaşmasından, toplum içindeki en ufak bir görevini yerine getirmesine kadar her hareketinde ruhunun muhtaç olduğu enerji özü olarak tanımlamaktadır. İnsan varoluşunun gereği olarak, kimliğini ve kişiliğini taş taş örerken özgürlük harcına muhtaçtır. Metafizik plânda olduğu gibi toplum halinde yaşamada da, özgürlük, inanmış kişinin hayat şartıdır. Toplum, milleti, yurdu tutsak düşmüş bir kişinin kişisel özgürlüğü de tehlikeye girmiş demektir.¹⁰¹ Karakoç'a göre başka bir açıdan özgürlük, insanın tabiatında olan, Allah vergisi nimetlerden biridir. Çünkü insanın yapısında, insanın yaptığı baskı ve zorlamalara tahammül etmeme gibi bir özellik vardır ve burada insanoğlu olma onuru söz konusudur. Gönüllü olarak insanlara hizmet etmeyi seve seve kabul edebiliriz. Ama zorbanın tahakkümüne boyun eğmektense ölümü yeğleriz. İnsanoğlu, ancak Tanrı önünde eğilir. İnsan, özgür insanlara ve kendi özgürlüğüne engel olmayan, katkıda bulunan insanlara hayrandır.¹⁰² Karakoç, insanın özgürlüğünü kısıtlayan determinist ve insan iradesini tamamen Tanrı'ya bağlamış cebriyeci düşüncelerin tam karşısında, insanın, görevlerini yerine getirmesi açısından kesinlikle özgür olması gerektiğini savunur. Ancak mutlak özgürlüğün olamayacağını bilir ve özgürlüğü Tanrı'ya bağlanma olarak da değerlendirir.

Karakoç, bireyin özgürlüğünün, toplumun özgürlüğü ile yakından ilişkili olduğunu düşünür. Yurdu tutsak olan bireylerin, kişisel özgürlüğü de tehlikededir. Toplumun sadece fiziksel anlamda değil aynı zamanda ruh, zihin ve medeniyet yönünden de özgür olması halinde bireyler gerçek anlamda özgür olabilirler.¹⁰³ Çünkü asıl kölelik, düşünce köleliğidir. Bedensel kölelik insana onurunu kaybettirmez, ancak ruhu ve zihni köleleşen insan, insanlık onurunu yitirmiş demektir.¹⁰⁴ İslâm Ahlâkçıları özgürlüğü maddî ve manevî özgürlük olarak ikiye ayırmışlardır. Maddî özgürlük bedeninin istediği gibi hareket etmesidir. Manevî özgürlük ise, iyiyi ve kötüyü yapmak için özgür olmak demektir. Karakoç da burada insanın hem maddî anlamda hem de iyiliklerin gerçekleştirilmesi için özgür olması gerektiğini ifade etmektedir.

¹⁰¹ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III, s. 86

¹⁰² Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II, s. 97

¹⁰³ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçşi, s. 82

¹⁰⁴ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 366

Karakoç, sanıldığı gibi özgürlüğün bağlanışa karşı olmadığını düşünür. Tersine, bağlanışın söz konusu olmadığı yerde, özgürlük de söz konusu olamaz. Ancak insan hür olarak bağlanırsa bu bağlanış sağlıklı bir bağlanış olur. İnsanın hür iradesinin dışındaki zorlamalar eninde sonunda redde mahkûmdur. “Dinde zorlama yoktur.”¹⁰⁵ kutsal ilkesi bu özgür bağlanışa işaret etmektedir. Hileler, kültür aldatmaları, sahte özgürlük ortamları, alternatifsiz programlamalar da bu “zorlama” ya dâhildir. Kendi özlerinde böyle bir zorlama ruhu taşıyan öğretiler, insanlığın hayatına gerçek bir katkıda bulunamazlar.¹⁰⁶

Karakoç’a göre İslâm, öncelikle insana bir kişilik kazandırmış, onu sıradan bir varlık olarak görmemiştir. İslâm’da insanlar, sürüde bir sayı değildir, bir kişiliktir. Kişilik olmak bakımından hükümdarla, “baş”la tek kişi arasında bir fark yoktur ve kişilik açısından her mümin diğerleriyle eşittir. Mümin, özgürlüğünden, İslâm’ın öngördüğü toplum yararına fedakârlıklarda bulunur, sınırlamalara razı olur. Müslümanların başı da bir mümin kardeşine, yine toplum için, “İlâ-ı Kelimetullah” için İslâm’ın kendisine verdiği yetki ile buyruklarda bulunabilir. Bazı şartlarda gereğinde bir takım zorlama kuralları bile uygular.¹⁰⁷ Özgürlük, Müslümanlar için yalnız nefislerinin hoşlandığı bir durum değil, aynı zamanda inançlarını gerçekleştirebildikleri ortam olduğu için de değerlidir. Müslümanlar düşmandan, ölümden değil de, özgürlüklerini yitirmekten korkarlar. Çünkü bilirler ki özgürlüklerini kaybederlerse, dinlerini de kaybetmiş olacaklardır.¹⁰⁸

Karakoç, eşyaya ve tabiata köle olan, kul kesilen insanın ruhunun gerçekte bağımsızlığını ve hürliğini kaybetmiş olduğuna inanır. Hürriyetini ve bağımsızlığını kaybetmiş insan ruhu ise ölüme yüz tutmuş olacaktır. Özgürlük, başboşluk değil, tam tersine ruhun disipline kavuşmasıdır. Bu da en yüksek düzeyine, insanın Allah’a doğru yönelmesi, Allah önünde kendi benliğinden kurtulması, sürekli olarak kendini Allah’ın önünde ve gözetiminde bilmesiyle erişir. Yani Allah yoluna en iyi uyan ruh, en hür ruh demektir.¹⁰⁹ Karakoç özgürlük düşüncesini de metafizik açıdan değerlen-

¹⁰⁵ Kur’an-ı Kerim, Bakara, 256

¹⁰⁶ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçiş, s. 118, 119

¹⁰⁷ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 99

¹⁰⁸ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III, s. 95

¹⁰⁹ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 21

dirmektedir. İnsan, fizik dünyadaki özgürlüğünden yola çıkarak, hatta bunun vasıtasıyla yüce olana ulaşarak özgürlüğüne kavuşacaktır.

Karakoç özgürlüklerden düşünce hürriyeti ve inanç hürriyeti üzerinde de durmaktadır. Ona göre, din ve vicdan hürriyeti sadece serbestçe ibadet edebilmeden ibaret olmamalıdır. Bundan başka, din üzerine düşünme, dinin sosyal yapıdaki etkileriyle ilgilenme, dini öğrenme ve öğretme hürriyeti de dâhil edilmelidir. Din üzerine düşünmenin olmadığı yerde din duygusu da, dinin sosyal yapıdaki yeri de, ibadet hürriyeti de tam anlamıyla oluşmayacaktır. Bazı insanlara göre sanki din ve vicdan hürriyetinin sınırları, caminin dört duvarıdır. Bu hak, caminin içinde başlayıp bitmektedir. Meseleyi bu kadar kolayca ve basitçe halletmeye imkân yoktur.¹¹⁰ İbadet hürriyetinin gerçekleşmesi, bu cami içi dokunulmazlıkla tamı tamına sağlanamaz. Her hak ve hürriyet sadece tanımakla gerçekleşmez ve tamamlanmaz. İbadet hürriyetinin tam kullanılması için onu tamamlayan ve besleyen, derinleştiren hak ve hürriyetlere de saygı göstermek gerekir. Din alanındaki düşünce hürriyeti sınırlandırılırsa, uzun vâdede, ibadet serbestliği de bundan zarar görür. Karakoç bunu, din öğretimini örnek göstererek şu cümlelerle vurgulamaktadır: “Din öğretiminin bulunmadığı yıllar, yine, ibadet serbestliğinden bahsediliyordu. Ama zamanla görüldü ki, din öğretimi bulunmadıkça, ibâdet edenlerin sayısı düşecek, yarı bilinmez tarzda yapılan ibadetlerin de ibadet sayılması gün geçtikçe güçleşecektir. Din üzerine düşünmenin olmadığı yerde din duygusu sönmeye yüz tutacaktır.”¹¹¹

Karakoç’a göre, sadece namaz kılmak, oruç tutmak ve kötülüklerden uzak durmakla din ve inanç hürriyetinin sağlanacağını düşünenler Müslümanları oyalamakta ve onlara kötülük yapmaktadırlar. Onlar, bu ibadetleri yapmanın da öncelikle bir şuur kazanmak, bir ideal edinmek ve bir ortam hazırlamak sonucunda olabileceğini bilmiyorlar.¹¹²

Karakoç, laikliğin, aslında, azınlığın din ve vicdan hürriyetine çoğunluğun engel olmasını önleyici bir tolerans prensibi iken, bunun aşırı olarak uygulanışı, çoğun-

¹¹⁰ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 122

¹¹¹ Karakoç, Sezai, age., s. 124

¹¹² Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 72

luğun din ve vicdan hürriyetini tedirgin etme gibi tam tersine bir sonucun doğmasına imkân vermektedir diye düşünür.¹¹³

Karakoç'a göre, bir düşüncesi, bir iddiası ve bir inancı olan insan, öbür insanları, zorla, tehditle değil, en güzel yoldan kendine çağırarak kendine bağlar, yoluna çeker. "Din de zorlama yoktur"¹¹⁴ hükmü, insan, şahsiyetini kurarken, her türlü kordandan azade olarak kursun ve o görüşe ta yürekte bağlansın diyedir. Savaş, insanların şahsiyetlerine karşı değil, bunların, kendilerini hür olarak kurmalarına engel olan bir takım zulüm ve zorlama kuvvetlerine karşıdır.¹¹⁵ İncanın karşısına inanç, düşüncenin karşısına düşünce, duygunun karşısına duyguyla çıkacağına, inkârla, redle, öfkeyle, suçlamayla, korkutma ve tehditle çıkmak, peşin bir yenilgiden başka bir şey değildir. Tarihin hiç bir döneminde, zorla ve kuvvetle, bir düşünce, bir inanç akımı boğulamamıştır. Silâh silâhı alt eder, inancı ve düşünceyi değil. Zorlama ve kuvvet, inancı söndüremez, biler. Karakoç, düşünce ve inanç hürriyetinin belli başlı gerekçesinin de bu olduğunu ifade eder.¹¹⁶ Karakoç'un "dinde zorlama yoktur" ayetini değerlendirirken, insanın kendi içinden, ta yüreğinden bağlanması için, imanı özgür bir şekilde kabul etmesi için bu ayet önemlidir diye ifade etmesini ahlâk açısından da değerlendirdiğimiz de özgür olarak yapılan ahlâkî davranışın değerli olacağını, ahlâkî olmanın şartlarından birinin de insanın hür olarak davranışı yapması olduğunu, insanın özgür iradeye bağlı olarak iyi ve kötüyü seçebileceğini belirtmemiz gerekir.

Özgürlüğü, bir nedeni olmayan saf bir seçim olarak değerlendirenlerin tam karşıtı olarak "Spinoza'ya göre, özgürlük bir neden tarafından belirlenmedir. Ancak bize yabancı olan, dıştan olan bir neden tarafından değil, bizim kendimiz tarafından bir belirlenmedir. Bu özgürlük esas itibariyle bir güçten çok, bir zihin durumudur."¹¹⁷ Spinoza'nın bu düşüncesine benzer düşünceyi, Karakoç'un da ortaya koyduğunu söyleyebiliriz. Karakoç, ahlâkî davranışlarımızın bir amacı ve bir nedeni olduğunu belirtmektedir ve özgürlüğü, bir bedenin özgür olmasından daha çok, aklın ve zihnin özgür olması bağlamında değerlendirmektedir.

¹¹³ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 123

¹¹⁴ Kur'an-ı Kerim, Bakara, 256

¹¹⁵ Karakoç, Sezai, age., s. 227

¹¹⁶ Karakoç, Sezai, age., s. 203

¹¹⁷ Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, s. 126

Sonuç olarak özgür insan, kendi aklı, kendi hakikati ve kendi doğruları tarafından belirlenen ve kendi isteği ile bilerek bu doğru ve hakikatlere itaat eden insandır. Bu bağlamda Karakoç da, dinin ve ahlâkın yaşanması için özgürlüğün temel şart olduğu görüşündedir. Kant'ın ahlâk düşüncesinde de gördüğümüz gibi, bir davranışın ahlâkî olması için kesinlikle özgür bir ortamda yapılmış olması gerekir. Karakoç için özgürlük, bir bağlanma ile birlikte olmalıdır, hür iradeyle bağlanma varsa orada özgürlük vardır. Özgürlük Müslümanlar için bağlanılan iradeye inanç ve itaat etme ortamı sağlaması sebebiyle çok önemlidir. Bir diğer önemli kavram eşitlik hakkındaki değerlendirmelerini ortaya koyalım.

2.1.3. Eşitlik

Ahlâkçılar eşitliği, kanun önünde eşitlik, mahkemede eşitlik, fırsatlarda vb. eşitlik gibi kısımlara ayırmışlardır. Bütün halk İslâm ahlâkına göre kanunlar ve mahkeme önünde eşittir.¹¹⁸ Bütün vatandaşlar, renk, soy, ırk dil, memleket ve ülke farkı olmaksızın hukuken eşittirler. Herhangi bir ferden diğer fertlere veya zümreye; herhangi bir zümrenin de diğer zümrelere veya ferde karşı bir üstünlüğü yoktur.¹¹⁹

Karakoç'a göre, İslâm sitesindeki eşitlik anlayışını en iyi şekilde ifade eden, en uç noktaya götüren ve içgüdülere aykırı olmayacak şekilde sağlayan dayanakları başlıca dört grupta özetleyebiliriz.

1- İslâm sitesinde her kişinin yaşama tarzına çizilen sınırlar, verilen standart, aşağı yukarı kendiliğinden eşitlik doğurmaktadır. Lüks, israf ve gösteriş yasaktır. Bir zengin müslümanla fakir bir müslüman arasında yaşama farkı çok azdır.

2- Faizin yasak edilmesiyle emeksiz kazanca prensip olarak set çekilmiş ve kazanç emeğe dayanmaktadır.

3- Zekât verme mecburiyeti, her şeye rağmen biriken sermayenin, tabii yolu zedelemeyecek ve insanı çalışma içgüdüüne aykırı olmayacak bir oranda sürekli olarak zenginlerden fakirlere doğru bir iktisadî kıymet akımı halinde akmasını sağlar.

¹¹⁸ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 201

¹¹⁹ Kur'an-ı Kerim, Hucurat, 10

4- İslâm sitesinde devlet, liberalist düzende olduğu gibi prensip olarak iktisadî düzene karışmayan, dolayısıyla zenginin bekçisi bir devlet değildir. Aynı zamanda herkesin malını eline geçirdiği için eşyada ve insanda istediği tasarrufu yapan karşısında, insanın elinin kolunun bağlı olduğu komünist düzendeki gibi içgüdülere aykırı bir devlet de değildir. Devlet, İslâm'da, her olayı dinamik olarak gözleyen, gerektiğinde her vakaya karışan, kıymetlerin elde edilme ve dağıtılmasında olanca verimlilik ve eşitliği sağlamaya çalışan bir kadrodur.¹²⁰

Karakoç'a göre, İslâm'da müslümünların özgürlükleri ve eşitlikleri korunmuş olduğundan başka toplumlardaki, insanları sınıflaşmalara götüren, sınıflar arasında uçurumlar oluşturan sosyal yapı oluşmamıştır. İnsan, Allah'ın yarattığı bir varlık olduğu için her insan öbürüne eşittir, doğuştan gelen imtiyazlarla insanlar birbirlerinden üstün olamazlar. Aristokrasi, burjuvazi ve proletarya sınıfları, egemenlikleri ve kavgaları Avrupa'ya has, toplum için eşitsizlik ve özgürlüksüzlüklerin sonucudur.¹²¹ İslâm düşüncesinde hiçbir ırk öbür ırktan, hiçbir renk öbür renkten üstün değildir. İslâm, rahipliği ortadan kaldırmıştır. Böylece din adına kimse öbüründen üstün olduğunu iddia edemez ve din adına öbürünü ezemez olmuştur. İslâm'ın insan ideasında, değerler hiyerarşisi, sınıf, ırk, aile, ekonomik duruma göre değil, doğrudan doğruya erdeme ve Allah'ın bağışladığı ve kulunun da bütün gücüyle çalıştırdığı kabiliyetlere göre ayarlanması gereklidir.¹²²

Karakoç, İslâm'ın toplum anlayışında, şüphesiz, insanların yaratılış farkından doğan ayrılıkların kökten ortadan kaldırılması mümkün değildir diye belirtir. Ancak, insanların bu ayrılıklarını da birbirlerini ezmek veya sömürmek, aşağılamak veya küçümsemek için bir araç gibi kullanmalarına da aslâ izin verilmesi söz konusu değildir. Hele bunun için insanların sınıflaşmaları ve tabakalaşmaları asla uygun görülmez.¹²³

Karakoç'un eşitlik anlayışı, İslâm'ın eşitlik anlayışı demektir. Buna göre, İslâm kişileri yaratılış farkından, zenginlik veya liderlik durumundan dolayı üstün görmez. Üstünlük, Allah'a daha fazla yaklaşmakta ve Onun rızasını kazanmak için daha fazla

¹²⁰ Karakoç, Sezai, Yazılar I İslâm, s. 67, 68

¹²¹ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 100

¹²² Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 84, 85

¹²³ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham I Metafizik Gerilim Şartı, s. 57

çalışma konularındadır. Bunun için İslâm toplumunda, insanlar arasında kesinlikle sınıfsal ayrılıklar oluşmamıştır. İslâm'ın özellikle ekonomik alanda almış olduğu tedbirler, bu eşitliği ve dengeyi sağlamıştır. Ahlâkî eylemin, iyiyi ve kötüyü bilerek yapılmış olması, yani bilinçli ve sorumlu olarak yapılması gibi bir şartı olması sebebiyle Karakoç'un sorumluluk hakkındaki fikirlerini ele almamız gerekir.

2.1.4. Sorumluluk

Sorumluluk, ahlâkın vazgeçilmez esaslarından birisidir. Bu esas, sadece ahlâk için değil, din için, cemiyet için, her çeşit faaliyet için de zarurîdir. Çünkü insana bir seçme ve isteme gücü verilmiş, iyi ile kötü, doğru ile yanlış da gösterilmiş olunca, onun yaptıklarının karşılığını görmesi kadar tabii bir şey olamaz.¹²⁴

Karakoç'a göre bir toplum sorumluluğa duyarlı insanların topluluğu olduğu sürece, ilerler ve yücelir. Toplum hayatında, sorumlulukları sırtından atan, sorunları çoğaltmaktan, böylece de her kişinin de, bizzat kendisinin payına düşecek yükü de arttırmaktan başka bir şey yapmış olmaz. İnsan sorumluluk yüklenmesini bildiği, sorumlulukları omuzlamaktan kaçınmadığı ve bu sorumlulukları karşılayabildiği ölçüde değerlenir.¹²⁵ Sorumluluk, insanın bilerek, isteyerek, hür iradesiyle yaptığı işlerden dolayı hesap verebilmeye hazır olmasıdır. Dinî, sosyal ve ahlâkî olmak üzere üç çeşit sorumluluktan söz edilir. İslâm ahlâk anlayışında ise, bu üç çeşit sorumluluk iç içe geçmiş durumdadır. Karakoç'un ahlâk anlayışının bir kaynağını İslâm olarak göstermiştik, işte bu sebeple Onun sorumluluk düşüncesinde de bu üç çeşit sorumluluk birlikte değerlendirilmektedir.

Karakoç, her insanın bir toplum içinde gelişip, büyüdüğünü ve bundan dolayı insanın, mensup olduğu toplumdaki, medeniyetten ve hatta insanlıktan sorumlu olduğunu belirtir. İnsanoğlu her hareketinde başkalarını hesaba katmak, onlara sağlayacağı maddi ve manevi yararı ya da vereceği zararı hesaba katmak zorundadır. Hele aydınlar davranışlarından, öbürlerinden daha çok sorumludur. Sırtlarındaki toplum sorumluluğu açısından, liderler, yazarlar ve sanatçılar, davranışlarının etkilerini bil-

¹²⁴ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 88

¹²⁵ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 35

mek ve değerlendirmekle yükümlüdürler.¹²⁶ İnsanların yapacakları her işte başkalarını hesaba katmaları özgürlüklerine engel değildir. Aksine özgürce bağlanılan Yüce varlığın rızası için başkalarını hesaba katarak davranmak gerekir.

Karakoç, doğunun ve batının farklı sorumluluk anlayışlarının olduğundan söz eder. Doğu düşüncesinde insanlar o kadar sorumluluk sahibidir ki bunda esarete dönüşecek kadar aşırıya gitmişlerdir. Sorumluluk, öylesine yaygın ve öylesine kollektif hale gelmiştir ki, “haddini aşan zıddına dönüşür” kuralınca, göz ve kulağı kapatan körükörüne bir itaat ruhuna doğal bir platform olmuştur. Batı’da ise, temelde, insan, sorumluluk tanımaz. Kendini, kendine karşı sorumlu sayar. Ama bu sorumluluktan anladığı, gücünü bütünüyle kullanıp başkaları üzerinde hegemonya kurmaktır. Batı, özgürlük üzerinde durur ve sorumluluk üzerinde durmayı sevmez. İslâm, teoride, kişi ve toplum sorumluluklarını açık ve seçik bir şekilde belirlemiş ve bu iki kesim arasında birbirini itici değil, destekleyici ve verimlendirici sınırlandırmayı yapmıştır. İslâm’da, kişinin ve toplumun güçlerinin yettiği yere kadar bir sorumluluk duygu ve ahlâkı vardır.¹²⁷ Değerlerin mutlak olmasının ve ahlâkî sorumlulukta güçlü ve yüce bir otoritenin varolmasının zarurî olması nedeniyle İslâm’a göre sorumluluğun kaynağı vahiydir. Karakoç da, vahiy merkezli bireysel ve toplumsal bir sorumluluk anlayışı oluşturmuştur.

Karakoç sorumluluğu sosyal açıdan kurallar bağlamında da değerlendirir. Ona göre kurallar, insan için olmalıdır yani insan yapısına uygun, insan hayatına hizmet edecek kurallar olmalıdır ve insan, kurallara uygun olarak düşünmeli ve kurallar çerçevesinde hareket etmelidir. İnsan, kurallar için değil, bir amaç için yaşar. Ama bu amacına ulaşmak için en uygun yöntem ve kuralları dener. Kesinlikle elverişsiz olduğu saptanan kuralları değiştirmeyi dener. Aşırı kuralcılık ya da kuralsızlık iki uç noktadır. Kurallar, gerek tek bir fert, gerekse toplum için esasları kolayca değişmeyen, fakat her şart ve duruma cevap veren kurallar olmalıdır ki insan ve toplum gelişip ilerleyebilsin. Ancak, kurallar, bağlı olduğu ilkelerin ruh, düşünce ve duyarlık özünden mahrum olarak kaskatı şekiller halini alırsa, çoğu kez, onlardan beklenenin

¹²⁶ Karakoç, Sezai, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 70

¹²⁷ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II, s. 129

tam tersi bir düzen, daha doğrusu bağrında anarşi ve terörü fırsat beklemek üzere saklayan bir düzensizlik tabanı oluşturur.¹²⁸

Karakoç kurallara uyma konusunda, zenginlerin ve güçlülerin daha fazla dikkat etmesi gerektiği üzerinde durarak Peygamberimizin “Kızım Fatıma da olsa cezayı uygularım”¹²⁹ hadisini bizlere hatırlamaktadır. Yasalara herkes uymak zorundadır ama güçlüler daha çok uymak zorundadır. Çünkü insan güçlendikçe sorumluluğu artmaktadır. Yasalar konusunda, zengin yoksuldan, lider herhangi bir yurttaştan, entelektüel ümmîden daha dikkatli olmalıdır.¹³⁰

İnsanın ahlâkî açıdan sorumlu tutulabilmesi için; akıllı, iyiyi ve kötüyü ayırt edebilecek zihni olgunluğa ulaşması, irade sahibi olması, bilerek isteyerek yapması ve özgür olarak yapması gibi şartları taşıması gerekir. Bu bağlamda Karakoç’a göre insan sorumluluk alabildiği ölçüde insan olur, değerli olur. Ona göre insan öncelikle içerisinde bulunduğu toplumdan ve o toplumun değerlerinden sorumludur. Daha sonra bütün insanlardan sorumlu olmalıdır. İnsanoğlu yapacağı her işinde başkalarını dikkate almak zorundadır. Karakoç, özellikle liderlerin, yöneticilerin ve aydınların ahlâkî açıdan daha fazla sorumluluk sahibi olmaları gerektiği üzerinde durur.

Buraya kadar Karakoç’un ahlâkla ilgili bazı kavramlar hakkındaki fikirlerini ele aldık. Şimdi de, Onun ahlâk düşüncesini oluştururken hangi kaynakları referans olarak aldığını ve bu kaynaklar hakkındaki düşüncelerini değerlendirmeye çalışalım.

2.2. Ahlâk Anlayışının Kaynakları

Karakoç’un ahlâk anlayışının temeli İslâm dinine, onunla birlikte tasavvufa ve kendi içinde bütünlük oluşturmuş her düşünürün düşünce sisteminde olduğu gibi akla ve aklın yanında felsefeye dayanmaktadır. Bu bağlamda Onun İslâm dini, tasavvuf, akıl ve felsefe hakkındaki düşüncelerini ele almamız gerekmektedir.

¹²⁸ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 41

¹²⁹ Buharî, Hudud, 14; Müslim, Hudud, 8

¹³⁰ Karakoç, Sezai, age., s. 269

2.2.1. İslâm Dini ve Tasavvuf

Karakoç'un bütün eserlerinin fikri temellerini oluşturan ve hayata bakışını şekillendiren en önemli unsurlardan birisi İslâm Dini'dir. O, düşüncelerinin merkezine İslâm'ı koyarak bütün fikriyatını onun etrafında oluşturmuştur. Medeniyet düşüncesinde, ahlâk ve sanat anlayışında, toplum düşüncesinde, devlet vb. düşüncelerinde hep çıkış noktası İslâm Dini'dir.

Karakoç'a göre İslâm dininin başlıca özellikleri; ezeli ve ebedî, tek bir yaratıcıya, yaratıcının insan için tertip ettiği "mutlak bir düzen"e ve biçimlerin son şeklini aldığı ve bütün hesapların görüldüğü ebedî bir gelecek ve öte dünyaya inanma ve bu inançlara göre yaşamadır. İslâm'ı, bütününde, ahlâkî, toplumsal, siyasî, ekonomik unsurlar bulundurduğu halde bu unsurlardan birine irca etmek, onlardan sadece biriyle tanımlamak mümkün değildir. İslâm'a, onun bir ahlâkı var diye sadece ahlâk deyip geçilemez. Onun bir devlet düşüncesi ve teklifi var diye, bir devlet doktrinidir denip geçilemez.¹³¹ İslâm dinini, insan hayatını bütün yönleriyle kucaklayan, insan hayatının her alanında var olan bir din olarak ele almak gerekir. Aksi takdirde İslâm'ı eksik anlamış ve tanımlamış oluruz.

Karakoç, İslâm'ı, öncelikle "medeniyet" ve "tarih" perspektifinden bir bütün olarak ele almayı bir metot bildiğini belirtir. Bu metodun birinci yararı, bütünü gözden kaçırmamayı sağlamasıdır. Ona göre, İslâm'ı "medeniyet" olarak ele almak, onu metafizik cephesiyle, yani iman açısından ele almak demektir. "Tarih" açısından ise, bilim, sanat ve edebiyat açısından, yani kültür açısından, ekonomi, teknik ve sosyal ilişkiler açısından ele almak demektir. Felsefe, sosyoloji, bilim, ahlâk, sanat ve daha nice açılardan ele almak ve bunun tarih boyunca değişim ve gelişimlerini izlemek demektir.¹³²

Ona göre, İslâm'ı sadece bir inanç sistemi gibi görmek ve göstermek, tarihe de, sosyolojiye de uymayan, gerçeği inkâr eden, tarihi bir yanılgıdan başka bir şey değildir. Bunu, "İslâm, temeli, çekirdeği iman olan insanlığın medeniyeti, hakikatin me-

¹³¹ Karakoç, Sezai, Yazılar I İslâm, Fatih Matbaası, 1. Baskı, İstanbul, 1967, s. 3

¹³² Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 66

deniyetidir. Bir medeniyet olarak, İslâm'ın tarihi sosyolojik, sosyo kültürel yapısı, toplumun ruhuna işlemiştir.” cümleleriyle vurgulamaktadır.¹³³

İslâm'ı kendi medeniyet düşüncesinin merkezine yerleştiren Karakoç, ahlâkı da bu medeniyet düşüncesinin bir parçası olarak görmektedir. Ona göre Allah'a inanan insan, kendisinden çok öteki insanları düşünür ve Allah'ın rızasını kazanmak için çalışır ve her işinde davranışlarını buna göre düzenler. Allah'ın rızasının da kulun rızasından geçeceğini bilerek hareket eder.¹³⁴

Karakoç, insanlığın içine gömüldüğü mutsuzluktan kurtulmanın çaresinin, İslâm Dini'nin gerçek ve saf halindeki özünde saklı olduğunu düşünmektedir. Çünkü toplumda gerçek idealizmin kaynağı dindir. Sadece din, insanı bir inanç ve fedakârlık teknesinde yoğurabilir.¹³⁵ Ona göre, insanlığın yaradılışından son güne kadar iyilikle kötülüğün savaşı sürecektir. İslâm Düzeni, inancın, mutluluğun ve iyiliğin düzenidir.¹³⁶ İslâm, gerek inançlarıyla, gerek ahlâk ve iyilik kurallarıyla, gerek toplum düzeni kurallarıyla, öte dünya korkusuyla, günah ve sevap fikriyle, ruhumuzu dengede tutan tesirli bir sistem ödevini görmektedir.¹³⁷

Karakoç, İslâm Dini'nin, fizikötesi âlemle irtibatı yönüyle diğer dinlere göre daha derin olan bir din olması yanında, ondan ayrılmaz ve onun tabîî sonucu ve uzantısı sayılabilecek bir toplum ve devlet düzeni önermesi bakımından da Hıristiyanlık ve Budizm gibi sadece bireye indirgenmiş, sadece bireyin varoluş problemiyle ilgili dinlerden çok farklı olduğunu belirtir. Ona göre, bu insan ve toplum anlayışı, bu metafizik ve pozitif hayat tarzı sentezi, tabiat ve tarihle karşılaşınca bundan bir kültür ve medeniyet doğmuştur ki buna bütün dünya tartışmasız “İslâm Medeniyeti” adını vermiştir. Hukuk, bilim, sanat ve hikmet bakımından ise, İslâm Medeniyeti, temelini tamamen Kur'ân'dan almıştır.¹³⁸

İslâm'ın kaynağı olan Kur'an Karakoç'a göre, din, hukuk ve ahlâk alanlarında ebedi kâideleri koymuş ve insanı iki cihanda da aziz ve mesut edecek düzeni göster-

¹³³ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999, s. 57

¹³⁴ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, Diriliş Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2007, s. 171

¹³⁵ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II, s. 106

¹³⁶ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 560

¹³⁷ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 335

¹³⁸ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 119

miştir. O, ideal bir mümini ve ideal İslâm toplumunu, milletini, üstün insanlık düzeyini, mutlak hümanizmayı getiren mutlak kitaptır.¹³⁹ Kur'an, bir yandan hukuka, bir yandan inanca, bir yandan ahlâka, bir yandan düşünceye, bir yandan sanata yeni bir gelişme alanı sunmaktadır.¹⁴⁰ Kur'an-ı Kerim, bize sadece kişiye emreden, kişiye buyrulan kurallar getirmemiştir. İnsana bir toplum düzeni ve bir hayat düzeni de önermektedir. Topluma da bir hayat düzeni ve bir medeniyet önermektedir.¹⁴¹ Kur'an, mimarîden musikiye, şiirden müsbet bilgilere, aile mululuğundan savaş düzenine, hayattan ölüme ve ölüm ötesine, yenilgiden zafere, kısıstan affa, mirastan zekâta kadar bütün alanları kucaklayan bir dünyayı, bir kurtuluş dünyasını bağışlayan bir kitaptır.¹⁴²

Bütün bu düşüncelerden Karakoç'un İslâm'ı sadece inanç ve soyut düşünceler birliği olarak görmediğini, bunun yanında Allah'ın bütün yaratıklarını sevmeye ve faydalı olma anlayışıyla insanlara bir hayat ve toplum düzeni öneren bir din olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Bu bağlamda İslâm'ın ahlâkla ilgili emir ve tavsiyelerinin, insanın iyi ve kötü davranışlarına dâir "mutlak" ölçüleri ortaya koyacağını düşünmektedir. Karakoç'a göre ahlâkın diğer bir kaynağı da tasavvuttur. Burada Onun tasavvuf hakkındaki görüş ve düşüncelerini değerlendirmeye çalışacağız.

Karakoç'a göre tasavvuf, öteki dünyaya daha çok yaklaşmayı sağlayan, düşünce, inanç ve davranışlarımızdaki hamlelerin bütünüdür. Tarikat, öteki dünyanın kapısını bu dünyadan aralayarak müride göstermek isteyen bir yoldur. Doğru yolların hepsi aynı kapıya çıkar. Ama biri şu mizaçla, öbürü bir başka mizaçla kapıyı ararlar.¹⁴³ Bir başka açıdan tasavvuf, eşyadan tümüyle sıyrılıp, Allah sevgisinin en yücesine ulaşma yoludur.¹⁴⁴ İnsanın bu sevgiye erişebilmesi için nefisini çevreleyen engelleri aşması gerekir. Tasavvufta bu engeller "perde" olarak adlandırılır. Bu perdelerden ilki nefistir. İşte insan bu perdeleri, en başta nefis perdesini aşarak, kötülöklere engel olup "üstün insan" olma yolunda ilerler.¹⁴⁵

¹³⁹ Karakoç, Sezai, Yazılar I İslâm, s. 27

¹⁴⁰ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 444

¹⁴¹ Karakoç, Sezai, Çıkış Yolu II, s. 27

¹⁴² Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 444

¹⁴³ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 141

¹⁴⁴ Karakoç, Sezai, age., s. 118

¹⁴⁵ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sür, s. 63

Karakoç, tasavvufun ve sūfiliğin, dinin en metafizik derinliklerini yoklamak olduğuna, yoksa dinin tarihî sosyolojik yapısını inkâr ve reddetmek olmadığına inanmaktadır. Tam tersine onu garanti altına almak, onun toprağa kök salmasını, semalara ulaşmasını dilemek demektir. Anadolu'nun ve İstanbul'un fethinde, Horasan erenleri diye bilinen dervişlerin medeniyetin yayılıp gelişmesi için yaptıkları bunun bir örneğidir. Dinimizde veli, rahip değildir. İnziva, bir araçtır, amaç değildir, belli bir süreyle sınırlıdır. Ermişlik, topluma, Allah yolunda hizmet etmek demektir. Erenler, cihadın her türüsünde, hem cephe savaşında, hem kültür ve medeniyet savaşında en önde olmuş, bunu görev bilmiş şuur ve ahlâk kahramanlarıdır.¹⁴⁶ Tasavvuf ve tarikatler; insanların ruhlarını olgunlaştırma ve musikî, edebiyat gibi sanatların gelişimindeki büyük rolleri sebebiyle İslâm medeniyetinin gelişip büyümesinde önemli bir yere sahiptirler.¹⁴⁷

Karakoç'a göre İslâm'da rahipler sınıfı diye bir sınıf olmadığından din, toplumun bütün kişilerince sahip çıkılması gereken temel değerler birliğidir. Sonradan bir takım kuruluşlar da yapıyı ayakta tutmak için ana yapıya katılmıştır. Tarikatlar, onların eğitim yeri olan tekkeler, zaviyeler toplumun maneviyatının oluşması için birer yollar ve ocaklar olarak yüzyıllarca meşaleler gibi yanmış ve ruhları ısıtmışlardır. Son dönemde, toplumun tüm yozlaşması onlara da yansımışsa da, bu yansıma mübalağalarla yeni nesillere aktarılmış ve onların bu kurumlarla bağları iyice kopsun, hissi bir bağ bile kalmasın istenmiştir. Oysa insanı ve toplumu ayakta tutan manevi ortamı geçmişte bu ocaklar hep canlı olarak yaşatmışlardır. Bugün, bir takım yenilemeler ve çağdaş imkânlarla desteklemeler sağlayarak bu kurumları aynı görevde tutmak gerekirken, toplumu bunlardan mahrum etmek, ruhlarda büyük uçurumlar açmış, bu uçurumlar kapatılamamış ve gittikçe büyümüştür.¹⁴⁸ Karakoç, İslâm medeniyetinin maddî açıdan düşüşünü, manevî kurumlara bağlayanları eleştirmektedir. Ona göre, maddî açıdan zirveye ulaşmış bir medeniyetin manevî alana yönelmesi, ruhen yü-

¹⁴⁶ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1998, s. 72

¹⁴⁷ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sür, s. 122

¹⁴⁸ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 101, 102

celme isteği, daha soyut ve estetik zevklere hatta metafizik zevklere ulaşma isteği çok doğaldır.¹⁴⁹

Karakoç'a göre, dervişliğin ne olduğu iyi anlaşılırsa, her çağda geçerli olan bir ruh hâli olduğu görülecektir. Dervişlik, rahiplik gibi tamamen dünyadan soyutlanmak değildir. Derviş dünyayla ilgilenir ama bu ilgileniş Allah rızası içindir. Tasavvuftaki inziva, çile çekme vb. durumlar müridin eğitimi için bir müddet gereklidir.¹⁵⁰ Bunun daha ilerisi ve makbul olanı, "inziva der encümen"dir. Bu derece, kalabalık içinde bile insanın bir nevi yalnız olup Allah'la başbaşa kalması demektir.¹⁵¹ Toplum diri olmadan, bir kişinin kendi başına dirilişini bulması son derece zordur. Olabileni de çok eksiktir. Kişi, toplumda çok daha mükemmel bir manevî hayata erecektir. Bu yüzdendir ki, tarikatlar da bu ilke "İnziva der encümen" (toplulukta yalnızlık) saptanmıştır.¹⁵² Çünkü topluma ve insanlara katkıda bulunacak olanlar bunlardır. Yani hem dünyadan soyutlanmayacak hem de Rabbiyle sürekli irtibat halinde olacaktır. Dünyayla Allah rızası için ilgilenecek, insanların arasında yaşayacak ve gece gündüz onlara yararlı olmaya çalışacaktır. Fakat amacı bunlardan bir çıkar sağlamak, alkış ve övgü almak değil, Allah'ın rızasını elde etmektir.

Karakoç'un herhangi bir tarikat müntesibi olmamasına rağmen, tasavvuf ve tarikatlar hakkında olumsuz bir düşünce sergilediğini eserlerinde görmedik. Bilakis tasavvufu, düşüncelerinin bir kaynağı olarak görmek gerekir. Kur'an ve Sünnet'ten ayrılmayan, aşırılığa kaçmayan, yozlaşmamış, kendini yenileyen kurumlar olarak tasavvuf ve tarikatların İslâm medeniyetine, buna bağlı olarak kendi medeniyet anlayışına büyük katkılar sağlayacağını düşünmektedir.

Karakoç'un ahlâk anlayışının kaynaklarını İslâm, tasavvuf, akıl ve felsefe olarak belirlemiştik. Burada Onun akıl ve felsefe hakkındaki düşüncelerini değerlendirmeye çalışalım.

¹⁴⁹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 233

¹⁵⁰ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1995, s. 47

¹⁵¹ Karakoç, Sezai, age., II, s. 92

¹⁵² Karakoç, Sezai, Çıkış Yolu II, s. 27

2.2.2. Akıl ve Felsefe

Bütün düşünce sistemlerinde olduğu gibi Karakoç'un fikir dünyasında da aklın yeri ve niteliği konusunda görüşler yer almaktadır. O, akla önem vermektedir ancak aşırı akılcılığa da karşıdır.

Karakoç'a göre akıl, çağımızda daha çok eğitilmiş zekâ yerine kullanılmaktadır. Oysa klasik dönemdeki İslâm düşünürleri, akla ahlâkî bir özellik tanırlardı. Akıl, onlara göre, Tanrı yoluna uymuş onunla eğitilmiş olduğundan, doğru yolu görme imkânına sahipti. Bu düşünürler, eski Yunan'daki, akla felsefî bir kimlik kazandıran filozofların düşüncelerinde bir revizyon yaparak böyle bir kavrama ulaşmışlardır. Pozitif bilimin insan hayatında yaptığı devrim çapındaki değişikliklerden sonra, zekâ, adeta, kişi ve toplum hayatını düzenleyen temel güç haline geldi ve buna akıl dendi. Din ve felsefe temelli bir birikimden doğmuş ve ahlâkî değerlerle sağlanmış aklın eski prestiji, zekâyâ yüklendi. Ona göre, ilkçağın, ortaçağın ve İslâm uygarlığının "akıl" dediği şeyle bugün akıl dediğimiz zaman kastedtiğimiz şey, aynı değildir. Bugün herkes akılcı bir biçimde yaşadığını sanmakta, bu sebeple de, yeryüzünde, ruhani ve rahmani cephelerinden yoksun, aşırı derecede bencil bir yaşama tarzı ortaya çıkmış bulunmaktadır. Oysa tarihi sırf akıl ilkesinin yönetmediğini görmek için, yüzeyde bir bakış bile yeter. Aşırı akılcılığın sebep olduğu cihan savaşları, katliamlar, kavgalar, bugünkü dünya ve insan huzursuzluğunun başta gelen kaynağıdır. "Bir şey haddini aşarsa zıddına dönüşür" kuralına göre bu aşırı akılcılık dünyası, bir nevi "çılgınlık dünyasına" dönüşmüştür.¹⁵³

Karakoç, aklın getirmeğe çalıştığı aydınlığı ve fizikötesi anlayışındaki boşluğu, tarihin karanlık kuvvetlerinin sömürüp yuttuğunu belirtmektedir. Ona göre, akla inanın doğurduğu tabii hukuk nazariyesi ve onun ekonomideki yansıması liberalizm, insanları köleleştiren emperyalizm batağına saplanıp kalmıştır. Doğaüstü ve doğaötesinin ihmali, aklın onuru adına aklın gereklerinin de yıkım ve çürüyüşüne yol açmıştır.¹⁵⁴ Tarihe baktığımız da akla aşırı derecede güvenen düşünce sistemlerinin insan-

¹⁵³ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 82, 83

¹⁵⁴ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçşi, Diriliş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1998, s. 37

ları mutlu edecek bir düzen kuramadıkları bir gerçektir. Bu düşünce sistemleri eninde sonunda aklın da üstünde, akılötesi, fizikötesi bir akla muhtaç olmuşlardır.

Karakoç, insanoğlunun, bilgisi arttıkça bilgisizliğinin artışı gibi zavallılıklarla çevrili olduğunu düşünür. Filozoflar, bilgilenişteki bu çıkmazı ve çelişkiyi görmüşlerdir. Ama yine bilginin çekiminden kendilerini kurtaramamışlardır. Kimi zaman, insan, akli inkâr ederken, kimi zaman, aklın tutsağı olmuştur. Akla bu kadar kapanış, delilikten bir parçadır ama insanoğlu bunun farkında olmamıştır. Ona göre, saf akıl, damıtık su gibi kullanılabilirliğini ve faydalılığını kaybeder. O kendi işini yaparken bile, bazı akıldışı, akılüstü, akli aşan unsurlarla karışmak zorundadır.¹⁵⁵

Karakoç, dünyada yalnız maddî sırların olmadığını, aynı zamanda manevî sırların da olduğunu belirtir. Akıl kendisini de dengeli bir şekilde çeviren hakikatin akılüstü unsurlarıyla beslenmek zorundadır. Akli saf hale getirme maksadıyla aklın içindeki zarurî irrasyonel unsurları tamamen çekip almaya çalışmak, saf aklın değil, som deliliğin çıkmasına sebep olur.¹⁵⁶

Karakoç'a göre İslâm'da akıl ve zihin dünyası da ruh dünyası da, metafizik âleme bağlıdır. Müslüman, maddî şartların değişmesiyle değişip duran, donma eğiliminde olan salt akla bağlanmaz. Aklını Allah'ın yolundan giderek aydınlatır. Duygularımız uçarılığa, aklımız taşlaşıp donmaya eğilimlidir. "İslâm sağduyusu", insanı, Tanrı ahlâkıyla ahlâklandırır. Görme, işitme ve yapma, Onun görmesinden, işitmesinden ve yapmasından bir maya ile mayalanmış, özünden bir özle cevherleşmiştir.¹⁵⁷

Karakoç, yeniçağın başlangıcında, manevi hayatın hakikati kaybedilmiş bulunduğu, aklın hakkının yenildiğini ve o yöne doğrulmak gerektiği inancının doğduğunu belirtir. Batı entellektüelleri, tüm yeteneklerini, zihin ve akıl dünyasının gelişimi yönünde kullandılar. Bunun, pozitif bilimlerin gelişmesi, teknolojinin devrim denecek çapta ilerlemesi gibi büyük yararları olmuştur. Ancak, bugün bu yöneliş gelip bir noktada tıkanıp kalmıştır. Tabiatın aşırı ve tek yönlü istismarı, aklın manevi

¹⁵⁵ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 34

¹⁵⁶ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 277

¹⁵⁷ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçşi, s. 45, 46

âlem denen ruh dünyasının hâkimiyetini de ele geçirmesi, insanoğlunu mahkûmun mahkûmu durumuna getirmiştir. Böylece her alanda bir kilitlenme başgöstermiştir.¹⁵⁸

Karakoç insanlara bir hayat düzeni ve ahlâk düzeni sunma konusunda, akıl ve vahyin durumunu değerlendirir. Ona göre, insanlara bir hayat düzeni sunma konusunda akla büyük bir sorumluluk yüklenmekte, akıl, değişen şartlara uyabilmek, onlara uygun yeni bir ayarlama yapabilmek için sürekli olarak çaba sarf etmek zorunda ve akıl kendi gücünü aşan bu yükün altında ezilmektedir. Oysa vahiy, fiziği aşkın bir kaynaktan geldiği için, değişken şartlara karşı değişmezliğiyle denge sağlamaktadır. Akıl da vahiyden evrene, evrenden vahye ilişkiler ağını uzatan bir düzenleyici olmaktadır. İnsanlık, işte bundan dolayı vahiy düzenine dönmek zorundadır.¹⁵⁹ Ona göre, doğunun hatta batının ve bütün insanlığın derdine merhem vahiydir. Aklı da, duyarlığı da, düşünceyi de, inancı da, ruhu da, insanın bütün melekelerini de bir düzene koyan, hepsini aşkın vahiydir. İnsanın akılı, vahye bağlanarak üstün akıl haline gelir ve insan, akıl robotu olmaktan kurtulur. Akıl donar, sezgi sapar, duygu aldanır, inanç batılaşır, hayâl vehme bulanır; ama vahiy, dosdoğru, sağlam, diri, net, kesin, aydınlık, tükenmez, sürekli bir mucizedir.¹⁶⁰

Karakoç'a göre, Allah vahiyle insanlara mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşamalarını sağlayacak kural ve sistemleri en ince teferruatına kadar sunmuştur. Akıl da iptal ve ihmal edilmemiş, bu sistem ve kuralları anlama, yorumlama ve uygulama yönünde teşvik edilmiştir. Akıl başıboş bırakılmamış, vahiyle, "külli akıl" desteğiyle güçlendirilmiş ve taçlandırılmıştır. Vahiyle mayalanmış akıl, yaratıkların en üstünü olan insana yaraşacak yaşama kılavuzu ve gücüdür. Vahiy eğitiminden mahrum akıl, tabiat içinde kalacak, tabiatüstü, metafizik âlemlerle olan ilişkisini düzenleyemeyecektir. Böyle bir durumda tabiatı yorumlayışının da her zaman sağlıklı olacağı söylenemez.¹⁶¹

Karakoç'un "Din, hüküm kaynağı olduğu kadar ve daha fazla hikmet kaynağıdır. Zaten o hükümler de hikmetlerle yaşar, büyür ve güçlenirler. Bilgi, felsefeye

¹⁵⁸ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III, s. 32

¹⁵⁹ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 49, 50

¹⁶⁰ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 288, 289

¹⁶¹ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 99

açıldığı gibi, din de uçsuz bucaksız hikmet dünyasına açılır.”¹⁶² cümlesindeki düşüncüyü Mustafa Çoban gibi “hükümler hikmetler üzerine değil, illetler üzerine bina edilir. Hikmetler subjektiftir, fakat hükümler genele şamil olması bakımından objektif olmaktadır.”¹⁶³ şeklinde algılasak Karakoç’un buradaki düşüncelerini tamamiyle paylaşmamız mümkün değildir. Fakat Onun burada kastettiği “hikmet” kavramını yanlış anlamış oluruz. Onun burada kastettiği felsefî anlamdaki “hikmet”tir. Yoksa Dinî anlamda hüküm koyucunun ortaya koymak istediği, Yaratıcı’nın hikmeti manasındaki hikmet değildir.

Karakoç, felsefelerin din, dinlerin felsefe haline gelişinin, dinler tarihinde bir yozlaşmayı ifade ettiğini belirtir. O, bununla ilgili olarak: “Oysa gerçek dinin felsefeye ihtiyacı yoktur.” diye ifade etmektedir. Ona göre dinin, tükenmez bir menba gibi işlediği hikmet kaynağı vardır. İlk anda, buyruk ve yasak olarak, davranış ve ahlâk hareketi olarak gözüken din, hikmetle kendi metafiziği ve insan arasında köprü kurdurur. Bu köprü kurulmadı mı, insanoğlu farkında olmadan felsefeye sığınma ihtiyacını duyar. Oysa felsefe, hikmetle bilgi arasında köprü olursa, pozitif fonksiyonunu yerine getirmiş olur. Felsefe, “hikmet”in eğitiminden geçmelidir ki yanlış labirentlere dalıp kaybolmasın.¹⁶⁴ Karakoç’un, “gerçek dinin felsefeye ihtiyacı yoktur” sözünü lafzen değerlendirirsek eksik ve yanlış bir değerlendirme yapmış oluruz. Çünkü Onun düşünce ve fikre değer veren bir düşünür olarak her türden felsefî çabayı gereksiz görmesi beklenemez. Genel düşünce yapısı çerçevesinde düşünürsek O, felsefeyi dine alternatif olarak sunan anlayışlara karşıdır diyebiliriz.

Karakoç’a göre filozoflar, aşırılıkları yüzünden, önerdikleri dünya görüşleri ile kurdukları sistemlerle insanlığa hiçbir fayda sağlamadıkları gibi, insanları felaketlere sürüklemişlerdir. Filozof, somutun bir unsurunu gereğinden fazla soyutlaştırır ve onu reelin üstüne yaymak ister. Ama bu soyut, bir yerinden delinir ve altından reel olanın bir parçası çıkar.¹⁶⁵ Filozoflar, bin bir yorum ve teorik çözüm tarzlarıyla ortalığı büsbütün karartırlar. Filozoflar, çelişmelerin dehalarındırlar. Kurdukları yapılar, ruhtan ve

¹⁶² Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 121

¹⁶³ Çoban, Mustafa, Sezai Karakoç’un Eserlerinde Dini Referanslar, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001, s. 64

¹⁶⁴ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 121, 122

¹⁶⁵ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham I Metafizik Gerilim Şartı, Diriliş Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1999, s. 51

inançtan yoksundur. İnsanların kurmuş olduğu siteler ancak imanla ayakta durur.¹⁶⁶ Karakoç'un filozoflar hakkındaki bu düşüncelerinden, Onun felsefeye ve filozoflara karşı olduğu sonucunu çıkarmak bize göre hatalı olur. Çünkü felsefi anlamda derinliği olduğunu düşündüğümüz, düşünce ve fikre büyük önem veren bir düşünürün felsefeye ve filozoflara karşı olduğunu söylemek yanlış olur. Ancak bu sözlerinden Karakoç'a göre, metafizik âlemlerle irtibatlı olmayan düşüncelerin, felsefi anlayışların kurmuş oldukları dünya görüşleri ve hayat düzenlerinin tarih boyunca insanlara gerçek mutluluk ve huzuru sunamadıkları sonucunu çıkarmak mümkündür.

Karakoç'un ahlâkın kaynakları olan İslâm, tasavvuf, akıl ve felsefe hakkındaki değerlendirmelerini ortaya koyduk. Onun ahlâk anlayışının genişliğini daha iyi belirleyebilmek için ahlâk, bilim ve felsefe münasebeti hakkındaki düşüncelerini ele alalım.

2.3. Ahlâk, Bilim ve Felsefe Münasebeti

Felsefenin ahlâka yaklaşımı, hem kural koyucu hem de analitik bir tarzda olur. Filozof, ahlâk fenomenleri üzerinde düşünen, felsefe yapan kişidir. O, ahlâk olaylarının bir değerlendirmesini yapar; ahlâkı diğer bilgi dalları ile mukayese eder. Birtakım ahlâk ilkeleri koyar.¹⁶⁷ Felsefi bilginin karakterlerini, ahlâk alanındaki düşüncülerde de görüyoruz. Felsefe meseleleri gibi ahlâkın meseleleri de, halledilip bitmiş ve üzerlerinde son söz söylenmiş meseleler değildir; bunların da daima münakaşaları yapılmaktadır. Ahlâk da felsefe gibi, tabiatta yapılan parça parça deneylere dayanmayarak, insan hareketleri ve insanın akıbeti hakkındaki genel görüşlerden faydalanmaktadır. Ahlâkın, felsefeye bağlılığı sebebiyle, sistematik ahlâk araştırmalarına "ahlâk felsefesi" denilmektedir.¹⁶⁸

Karakoç'a göre, bilim, felsefe ve ahlâk, hakikati araştırma ve iyiliği gerçekleştirme özellikleriyle insan ruhunun eğitimi için bir zemin oluşturmaktadırlar. Fakat hikmete yükselemeyen bilim ve felsefe, çok yönlü bakış açısıyla eğitilmeyen ahlâk insana zarar verir. Ahlâk, toplum düzenini amaçlamış biçimsel kurallar olmaktan öteye gitmez ve af, merhamet, şefkat, sevgi, barış gibi ruhun yüce özellikleri ile do-

¹⁶⁶ Karakoç, Sezai, Kıyâmet Aşısı, Diriliş Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2005, s. 111, 112

¹⁶⁷ Kılıç, Recep, Ahlâkın Dinî Temeli, s. 4

¹⁶⁸ Pazarlı, Osman, İslâm'da Ahlâk, s.68

natılamaz, tevazu ve hakkı teslim, olaya çok yanlı bakış yönünde eğitilmezse, bir noktadan sonra, kutluluk yolunda ilerlemek isteyen ruha engel olur.¹⁶⁹ Gerçekten bilim, felsefe ve ahlâk hakikati araştırma, insanlara mutlu ve huzurlu bir hayat sürdürme yolunda ruhun eğitilmesi için büyük katkılar sağlamaktadır. Bu anlamda insanın hakikati arama yolunda bilim, felsefe ve ahlâka kesinlikle ihtiyacı vardır. Ayrıca insan, bilim ahlâkı oluşturabilirse, yani ahlâktan ödün vermez ve bilim kabul edilen her şeyin meşru ve mutlak olmadığını kabul ederse ruhun eğitimi ve ilerlemesi için büyük bir ortam hazırlamış olur.

Karakoç'a göre, günümüz okulu insan için en gerekli bilgileri vermektedir fakat insanın anlamı hakkında düşünmek ve bunun için neler yapılması gerektiğine değinmemektedir. Felsefe öğretilmektedir yani insanların şimdiye kadar varoluş hakkında neler düşündüğü anlatılmaya çalışılmakta ama insanın şu anda aynı anlama nasıl varması gerektiği meselesi ihmal edilmektedir. Felsefe, ahlâk dersi, din dersi, bunlar insan için en gerekli bilgileri veren derslerdir şüphesiz. Ancak asıl gerekli olan o ahlâkı edinmek ve dini yaşamaktır. Bunu da insanlar her zaman tek başlarına yapamazlar. İnsanlar ancak bir takım kuruluşlar aracılığıyla bunu yapabilirler. Karakoç bunu, "Arı oğulu gibi ruhlar da küme küme toplanmaya elverişlidir. Üzüm taneleri bir araya gelerek salkımı, salkımlar kütüğü, kütükler de bir araya gelerek bağ meydana getirirler. Ruhlar arasında da adeta ordudaki gibi bir düzen vardır. Bu düzen bozulunca ruhlarda bir anarşi başlar."¹⁷⁰ ifadeleriyle çarpıcı bir şekilde anlatmaktadır. Ona göre bu kuruluşlar; tasavvuf ve tarikatlardır. Bu düşüncelerden Onun dini ve ahlâkı yaşamak için mutlaka tasavvuf ve tarikat ehli olmak gerektiği yargısını çıkarmak ya da tarikat ehli olmayan veya inançsız olanların ahlaklı olamayacağı gibi bir sonuç çıkarmak bizce yanlış olur. Karakoç'un genel olarak, bir bütün halinde düşüncelerine baktığımızda böyle bir düşünceye sahip olabileceğine ihtimal vermiyoruz. Onun burada ifade etmek istediği; dinin ve ahlâkın toplu olarak yaşanabileceği ve bu güzel topluluğun da bu kuruluşlarla sağlandığı veya daha iyi bir şekilde, daha mükemmel bir şekilde buralarda yaşanabileceği düşüncesidir.

¹⁶⁹ Karakoç, Sezai, Makamda, Diriliş Yay., 3. Baskı, İstanbul, 1995, s. 67

¹⁷⁰ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sür, s. 120,121

Buraya kadar Karakoç'un teorik ahlâk anlayışını, Ona göre ahlâkın ne olduğunu, ahlâkî yargıların nasıl oluştuğunu, ahlâkla ilgili, iyi ve kötü, özgürlük, eşitlik ve sorumluluk kavramlarını, ahlâk anlayışının üç temel kaynağı olan; İslâm, tasavvuf, akıl ve felsefe hakkındaki düşüncelerini, ahlâk bilim ve felsefe münasebetini değerlendirdik. Şimdi, Onun pratik ahlâkla ilgili olarak eserlerindeki düşüncelerini ele almaya çalışalım.

3. Pratik Ahlâk

Pratik ahlâk, bireyin kendi iç dünyasıyla olan ilişkilerini, Yaratıcı'sıyla olan ilişkilerini, içinde yaşadığı toplumla olan ilişkilerini, devletle olan ilişkilerini, bunun yanında devletin ve devlet adamlarının bireylerle ilişkilerini, onların bireylere karşı görev ve sorumluluklarını, bireyin de onlara karşı görev ve sorumluluklarını düzenleyen ahlâk kurallarını, tüm bu ilişkiler konusunda emredilen; bireylerin ruhî ve sosyal gelişimine katkı sağlayacak olan, yasaklanan; bireylerin ruhî ve sosyal gelişimine zarar verecek, onları hem bu dünyada hem de öte dünyada mutsuz ve huzursuz edecek tavır ve davranışları ele alıp inceleyen bir bölüm olarak görülmektedir. İşte biz de Karakoç'un tüm bu ilişkilerle ilgili pratik ahlâk davranışları hakkındaki görüşlerini ortaya koymaya çalışacağız.

3.1. Ferdî Ahlâk

Pratik ahlâkı ferdî ahlâk ve sosyal ahlâk olarak ikiye ayırabiliriz. Ferdî ahlâk; bireylerin kendilerine ve Yaratıcı'larına karşı görev ve sorumluluklarını, kendi iç dünyalarındaki ilişkilerini, Tanrı'yla olan ilişkilerini inceleyen bir alandır. Bu bağlamda Karakoç'un ferdî ahlâk ilgili davranışlar hakkındaki düşüncelerini değerlendirmemiz gerekmektedir.

3.1.1. Ferdin Kendi İç Dünyasıyla Olan Münasbetelerinden Doğan Ahlâkî Davranışlar

İnsanın kendisine ve başkalarına karşı saygıdeğer olabilmesi için, önce kendi nefesine bakması, kendi eksikliklerini ve hatalarını görmesi gerekmektedir. Karakoç'a göre de, insanın önce kendisini bilmesi ve nefisini yenmesi gerekir. İnsan kuvvetli ve kudretli olmak istiyorsa önce kendi eksik ve hatalarını görmeli ve bunları düzeltmelidir.¹⁷¹ Bundan dolayı insanın kendisiyle ilgili bir takım ahlâkî davranışlara dikkat etmesi gerekir. İşte biz burada, Karakoç'un insanın dikkat etmesi gerekli olan davranışlar olarak gördüğü; nefisini koruma ve intihar, nefis mücadelesi ve iç muhasebe, hayâ, içki içmek ve kumar oynamak, gururlanmak ve alçak gönüllülük, sabırlı olmak, cimrilik ve israf hakkındaki düşüncelerini değerlendirmeye çalışalım.

3.1.1.1. İntihar Etmek

İnsan ruh ve bedenden meydana gelmiş bir varlıktır. İnsan için bu iki unsur çok önemlidir. "Hayatın devam edebilmesi için, nefsin korunması ve sağlıklı bir hayat zarurî görülmektedir; çünkü insan ancak kuvvet ve gücü nispetinde dinî ve medenî vazifelerini yerine getirebilir."¹⁷²

Karakoç intiharı, kişinin bedenini koruması, Tanrı'nın bir emaneti olan vücuduna sahip çıkması ve Allah'ın yarattığı varlığa, cana kıyma vb. açılardan değil de farklı bir açıdan değerlendirmektedir. O, intiharı, psikolojik, toplumsal ve özellikle değerler açısından ele almıştır.

Karakoç'a göre intihar, değer hükümleri bütününe başkaldırıdır. İntihar edenin psikolojisinde darlık, karanlık ve ruhça fakirlik vardır. Oysa Tanrı'ya inanma ve güvenme, sıkışıp çaresiz kalan insana yeni ufuklar açar. İnsanları sevme, tevekkül, feragat ve fedakârlık gibi duygu ve düşünceler insana, intihar etmenin dışında alternatif sunmaktadır. Karakoç, âhiret inancı olmasa intiharın yaygınlaşacağını da belirtmek-

¹⁷¹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar I Farklar, Diriliş Yay., 5. Baskı, İstanbul, 1997, s. 15

¹⁷² Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 113

tedir.¹⁷³ O, intiharın, “ölmeden önce ölme”nin negatifi olduğuna inanır. Ölmeden önce ölmenin ihtiyacını sezip de, bu inanç ve kültürüne eremeyenlerin saplandıkları kara bir renktir. Ona göre, ölüme çare bulunmuş olsa, ölüm yenilmiş olsa, intihar edenlerin sayısı artacaktır.¹⁷⁴ Çünkü ölüm olmasa, öte dünya inancı olmasa insanlar çekinmeden, korkmadan intiharı deneyeceklerdir. Ahlâkçuların intiharı hayatın güçlük ve gerçekliklerinden kaçmak olarak, korkaklık olarak değerlendirmeleri gibi Karakoç da intiharı, sorumluluk açısından değerlendirmektedir.

Karakoç’a göre intiharın psikolojik bir bozukluk, ruhça darlık sonucunda olması yanında, intiharların göze batar tarzda çoğalması sosyal ve kültürel açıdan büyük bir buhran yaşandığına işarettir. Hele intiharların görünüşteki sebepleri Türk tarihinde görülmemiş bir anlam taşımaktadır. Karakoç, bu anlamın varoluş felsefesindeki, “İntihar, insanın kendi varlığını ortadan kaldırması demek olduğuna göre, Fransız düşünür A. Camus’nün, ‘Sisyphé Efsanesi’ adlı eserinin başlangıcında belirttiği gibi, varoluş problemini kesin olarak çözme kararının bir işaretidir.” düşüncesinden kaynaklandığını ifade eder. Ona göre, bu intihar çoğalması için sorulacak soru ve psikologlarca, sosyologlarca incelenecek konu şudur: intihar edenler, bu davranışlarıyla, değer hükümleri bütününe başkaldırıldığına göre, başkaldırılan değer hükümleri bütünü, eski dünyamıza mı, yani geçmişten gelen kültürümüze mi, yoksa yeni dünyamıza mı, yani batıdan alıp benimsemeye çalıştığımız kültüre mi aittir?¹⁷⁵ İntiharın “varoluş problemini kesin olarak çözme kararının bir işareti” olması düşüncesi bize göre de çok sakat bir düşünce olup, varoluş felsefesinin genel yapısında bulunan bunalım anlayışından ortaya çıktığı görülmektedir.

Karakoç, insan varlığını sona erdiren ve ahlâk dışı olan intiharı kendi medeniyetimize ait değerlere başkaldırı, sorumluluktan kaçış olarak görmektedir. O, intihara çözüm olarak ise, bireylerin insanları sevmeye, fedakârlık, kendilerini hesaba çekme, tevekkül, sağlam bir ruh terbiyesi alma vb. dinî ve ahlâkî davranışlardan oluşan kendi değerlerimizi benimsemeyi önerir. Nefis mücadelesi ve kişinin kendini hesaba çekmesi konusunda Karakoç neler söylemektedir? bu soruya cevap bulalım.

¹⁷³ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III, s. 121

¹⁷⁴ Karakoç, Sezai, Dirilişin Çevresinde, s. 10

¹⁷⁵ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 78

3.1.1.2 Nefis Mücadelesi ve İç Muhasebe

Ahlâkî faziletlerden biri de nefse hâkim olmaktır. “Nefse hâkim olmak demek: İnsanın söz ve fiillerinin basiretle hâkimi olması, sözüne, işine sahip bulunmasıdır. Nefse hâkimiyet, her çeşit faziletin temelidir.”¹⁷⁶

Karakoç’a göre, insanın önce kendisini bilmesi ve nefsinin yenmesi gerekir aksi takdirde kendini bilmeden ve nefsinin yenmeden elde edilecek başarılar geçici başarılar olacaktır. İnsan kalıcı başarı istiyorsa, başarılarını devam ettirmek, ilerlemek istiyorsa muhakkak kendini bilmeli ve nefsinin yenmelidir. Karakoç bunu bir Çin filozofunun şu sözü ile: “Başkasını bilen zekidir, kendini bilen akıllıdır. Başkasını yenen kuvvetlidir, kendini yenen kudretlidir.” anlatmaktadır. Uzun sürede, insanın bu iki yönü birbirine bağlıdır. Ona göre, zekâ, akıl kaynağından, kuvvet de kudret temelinden beslenmedikçe bir gün küçülmeye başlar ve sonunda kurur. Bunun için, “Peygamberimiz, müminlere şunu demiştir: ‘Savaş bitti, şimdi büyük savaş başlıyor...’¹⁷⁷ yani iç savaş, insanın kendi nefsiyle savaşı başlamaktadır.”¹⁷⁸

Karakoç’a göre, her şeyden önce, insan, kendi kendinin düşmanıdır. Çünkü insan nefsi, ruha zıt bir üslupla dünyaya yönelir, eşyayı kucaklar ve bir nevi ruha zulüm eder, yani kendi kendine zulüm eder. Nefs, insanın enfüsî düşmanı ve insanın bütün öbür düşmanlarıyla işbirliği halinde çalışan düşmanıdır. İnsanın kendi nefsi olmasa diğer düşmanlar ona asla zarar veremezler.¹⁷⁹ Karakoç, nefsin zulmüne karşı çözüm olarak ruh ve ruhun üstün özelliklerini görmektedir. Yani nefisle mücadelede ruh terbiyesi ve ruhun üstün özelliklerinin eğitilmesinden bahsetmektedir.

Karakoç İslâm’ın ortaya koyduğu bir prensip olarak asıl savaşın nefis için değil, nefse karşı yapılan savaş olduğunu belirtmektedir. Cihat, dış zulme açılan savaştır; büyük cihat ise iç zulme karşıdır. Biri ferdi ve psikolojik, öbürü insanlık için, tarihi ve sosyolojik bir temizleme işinin adıdır. Ona göre ister nefisle olan savaş olsun is-

¹⁷⁶ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 124

¹⁷⁷ Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, I, 425

¹⁷⁸ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar I Farklar, s. 15

¹⁷⁹ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 57, 58

terse başkalarının zulmüne karşı yapılan savaş olsun, savaş, iyiliği gerçekleştirmek ve kötülüğe engel olmak için yapılmalıdır.¹⁸⁰

Karakoç'a göre nefisle mücadele sürekli olmalıdır ve bu savaş insan için hayatî bir öneme sahiptir yoksa insan paslanır, durgun su gibi kokar, ilerleyemez. Hâlbuki bu dünya duracak yer değildir, insan sürekli ilerlemelidir. Bunun için Büyük Yol Gösterici müslümanlara, "İki günün birbirine denk olmamasını"¹⁸¹ buyurmuştur. Ona göre, insan sürekli olarak ruhunun açılımını yapmalıdır. Ruh, bir ağaç gibi, bir çınar gibi açılan, büyüyen, gelişen, dalbudak salan bir varoluşa sahiptir. Ruh, kendine mahsus gıdalarla beslendiği sürece açılımını yapacak, genişleyecek, büyüyecek ve zenginleşecektir.¹⁸² Bu gıdaları, yani nefisle mücadelede Karakoç'un yöntemlerini şöyle sıralayabiliriz; benlik duygusunun kırılması, Allah'a ibadet etmek, az yeme, az içme ve az uyumak ve çile çekmek gibi ruhun gelişmesini sağlayacak dinamiklerdir.

Karakoç'a göre nefisle mücadelede öncelikle benlik duygusunun kırılması gerekir. Çünkü benlik, bencillik, her şeyde kendini görme, her şeyde kendini bilme kırılmadıkça ruh, hakikatlerin yerleşebileceği bir ortam haline gelemmez. Yoksa insan benlik duygusuyla hakikatlere kapalı, gözleri kör hale gelebilir. O, iç oluş düşüncesindeki bu temel engeli, şu söz ile vurgulamıştır. "Suda kendini gören at ürker ve nehri geçemez." Ona göre, herşeyde kendini gören, kendini aşamaz, kendini aşamayan, varoluşunun zirve noktasına eremez.¹⁸³

Karakoç, nefisle mücadelede en önemli yöntemlerden birinin, Allah'a ibadet etmek olduğuna inanır. Allah'a ibadet etme ruhun en önemli silahıdır. O, bunu şu cümlelerle vurgulamaktadır: "Allah'a tapma, insanın ve tabiatın tanrılık iddiasını yıkma, onları çıplak hakikatleriyle kavramaktır. Allah'a tapma, izafi olandan sıyrılıp mutlak olanla donanmak, fanilik perdesini yarmaktır. Allah'a tapma, insanları ve tabiatı putlaştırmama, benlik putunu kırmak demektir." Böylesine bir silâhla donanmış ruh, silâhın ta kendisi olmuş demektir. Artık onu hiçbir bir kuvvet, hiçbir bir silâh yenemez.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Karakoç, Sezai, Yazılar I İslâm, s. 77

¹⁸¹ Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, II, 233

¹⁸² Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sûr, s. 62

¹⁸³ Karakoç, Sezai, Diriliş Muştusu, s. 40, 41

¹⁸⁴ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sûr, s. 134

Karakoç'a göre çile, nefisle mücadele ve irademizin güçlenmesi için gerekli olan en önemli yöntemlerden biridir. Onun çile dediği tasavvufta nefis mücadelesi için girilen çiledir. İnsan, çile sayesinde, bedenden gelip dünyasını darlaştıran, onu huzursuz eden eğilimlerinden kurtulacaktır. Böylece taklit aşılır, artık ahlâk, iğreti bir yama değil, ruhtan ayrılmaz bir parça haline gelir. Sevgi, merhamet, fedakârlık, feragat, sabır gibi ruhumuza ait kuvvetlerle, bedenden gelen dünyayı darlaştırmacı, küçültücü eğilimlerden uzak kalarak irademiz ve ruhumuz güçlenir.¹⁸⁵ Burada şu hemen akla şu soru gelebilir? Çile olmadan insan iyi bir ahlâk sahibi olamaz mı? Elbetteki insan çile olmadan da iyi bir ahlâka sahip olabilir. Ancak, çile de bu anlamda önemli bir yöntemdir. Benliğin kırılması, iradenin güçlenmesi ve birçok pratik ahlâkî davranışların kazanılması vb. açılardan değerli bir yöntemdir.

Karakoç, nefisle mücadele etmede başka bir yöntem olarak, az yeme, az uyuma ve az konuşmayı görür ki eskilerin simya olarak bahsettiği manevî değişim bu yöntemle sağlanır. Oruç, bunu sağlayan en büyük araç ve en etkin ortamdır. Oruç, yeme ve içmeyi gündüz saatlerinden kaldırmakla bu yolu açmaktadır. Az uyuma ve az konuşma, tabii ki onun kaçınılmaz sonuçları olacaktır. Böylece insan ruhu, nefsinin tutsağı olmaktan kurtulur, olgunlaşır, “benlik üstü benliğe” ve “kimlik üstü bir kimliğe” kavuşur.¹⁸⁶ Bunlar, tasavvufta da üzerinde durulan önemli yöntemlerdir.

Karakoç, insan gibi mükemmelleşmeye aday bir varlığın kontrolsüz, otokritiksiz yaşamasının düşünülemeyeceğini ifade eder. Toplumun zorlamalarıyla verdiğimizden çok, düzenli olarak kendi kendimize hesap vermezsek, kendi kendimizin kontrolünden çıkmış oluruz. Ona göre iç muhasebe, insanın yaptığı her işte, davranışlarını değer hükümlerine göre tartması ve onunla değerlendirmesi demektir. İnsan, sık sık kendisini vicdanında yargılamalıdır. Bu yargılama, kendisi hakkında umutsuzluğa düşecek kadar sert, ama bu yargılamadan hiç bir ilerleme payı almadan çıkacak kadar da yumuşak olmamalıdır. İnsan kendini tıpkı bir yabancıyı, bir başkasını yargılıyormuş gibi yargılamalıdır. Bu, insanın, kendi kendisini hesaba çekmesinin

¹⁸⁵ Karakoç, Sezai, Makamda, s. 36, 37

¹⁸⁶ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 31

ciddi ve başarılı olması için ve bir gün, bütün davranışlarından, gizlide ve açıkta yaptığı her şeyden hesap vereceğini hiç aklından çıkarmaması için gereklidir.¹⁸⁷

Karakoç'un nefsi düşman olarak gören düşüncesi, bize tasavvuftaki nefis düşüncesini hatırlamaktadır. Tabii ki burada, nefsimiz bizim düşmanımız, muhakkak ona zulüm etmeliyiz gibi bir anlam çıkaramayız. Karakoç nefse karşı mücadelede çözüm olarak; öncelikle benlik duygusunun kırılmasını, daha sonra Allah'a ibadet etmeyi, az yeme, az içme ve az uyumayı ve tasavvuftaki çileyi önermektedir. Bir de nefse karşı mücadelenin ve kişinin kendisini muhasebe etmesinin sürekli olmasına vurgu yapmaktadır. Şimdi, hayâ konusunda Karakoç'un düşüncelerine geçelim.

3.1.1.3. Hayâ (Utanma)

Bazı ahlâkçılar hayâyı; Hak'tan ve halktan utanmak, arlanmak olarak; bazıları da, akıl ve dine, medenî ve insanî kanuna ters her çeşit kabahatten nefsin utanması ve sakınması olarak tarif ederler.¹⁸⁸

Karakoç hayâ kavramını inançla birlikte, inancın etrafında değerlendirmektedir. Ona göre hayâ, inanmaktan doğar ve insanın kendi üstündeki yüce bir kuvvet önünde aldığı ruh durumlarından biridir. İnançsız insan utanmaz. Bu, kalbinden ansızın fırlayarak kızartısını yüze vuran kanın utancından, kul olma şuuru içinde, her saniye "Mutlak bir göz" tarafından, her kıvılcığının gözlendiğine inanmaya ve ona göre davranmaya kadar ulaşan bir utançtır. Bu "ulu utanç", inanmaktan doğar. Utanma, insanın kendi üstündeki bir kuvvet önünde aldığı ruh durumlarından biri olduğuna göre, inanmayan insanın utanacağı bir üstü ve dolayısıyla bir utancı yoktur. İnsanın kendine karşı utanması da, kendini iki "ben"e ayırarak bir "ben"i öbür "ben"inin önünde eğdirmesi demektir.¹⁸⁹ İnanan adam utangaçtır. Baştaki korkusu ve ürküntüsü bu utangaçlıktan gelir. İnanmaz adamın utanmaktan, hayâdan uzaklığı ise başlangıçta bir korkusuzluk sanılır. Bu durum bir süre insanı aldatır ve daha sonra

¹⁸⁷ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 295, 296

¹⁸⁸ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 122

¹⁸⁹ Karakoç, Sezai, Kıyâmet Aşısı, s. 43, 44

durum tersine döner. İnançlının korkmazlığı, inançsızın felah bulmaz korkaklığı ortaya çıkar.¹⁹⁰

Karakoç, her şeyi tam olsa da utancını yitirmiş bir medeniyetin, sağlıksız bir medeniyet olduğuna inanır. Çünkü diri olmak Allah önünde utanmak demektir. Utançsız insan paslı ve mutsuzdur. Dinin buyruğu ve gerçekleştirdiği utanç, inancın gaybla ilgili yanının bir nevi psikolojisi, hümanizmasıdır. İslâm ahlâkına sonsuzluk duygusunu veren hayâdır.¹⁹¹

Karakoç, tövbe, sevgi, sabır, ağırbaşlılık ve vakar gibi kavramları hayâ ile iç içe görmektedir. Bu düşüncesi, hayâ kavramını inanca bağlamasından kaynaklanmaktadır. Daha sonra bazılarını ele alacağımız bu kavramları hep inanca bağlamakta ve Allah'a inançla birlikte değerlendirmektedir. O, hayâ ile bu kavramların ilişkisi ile ilgili olarak şunları vurgulamaktadır: “Tövbenin, aşkın ve sevginin başlangıcı utançtır. Sabır, utancın gelecek zamana çevrilmiş halidir. Ağırbaşlılık ve vakar süreklilik kazanmış, durulmuş, derinleşmiş, aydınlanmış, kalbin huzuruyla kaynaşmış hayâdır.”¹⁹²

Karakoç, utancın da bir sınırı olması gerektiğini düşünür. Utanmanın sınırını, utanmanın yalnız Allah'ın rızasını kazanmak için olması şeklinde belirlemiştir. Ona göre, Allah düşmanlarından utanmak, utanmak değil korkmaktır. Bize gerekli olan bir yanında vakar, bir yanında alçakgönüllülük, bir yanında inanç, bir yanında İslâm olan bir utanç dengesidir.¹⁹³

Karakoç'a göre İslâm, hayâyı inancın bütünleyicisi kabul etmiştir. Allah'tan utanma, insanı, günah konularına yaklaşmaktan bile alıkoyar. Utanan insanın düşüncesi yüzüne vurur. Onun için utanan insan, kötülüğü düşünmek bile istemez. Utanma ve günah işleme korkusu, müslümanı, suç, haram ve günah alanlarından uzak tutar. Böylece müslümanın hayatı kendiliğinden bir arılık, bir temizlik kazanır.¹⁹⁴

Birçok hadiste hayâ ile iman arasında çok sıkı bir ilişki bulunduğu bahsedilmektedir.¹⁹⁵ Karakoç da din ile ahlâkı iç içe gören bir anlayışla hayâyı hep imanla

¹⁹⁰ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 216

¹⁹¹ Karakoç, Sezai, Kıyâmet Aşısı, s. 44

¹⁹² Karakoç, Sezai, Kıyâmet Aşısı, s. 45

¹⁹³ Karakoç, Sezai, age., s. 46

¹⁹⁴ Karakoç, Sezai, age., s. 293

¹⁹⁵ Buharî, İman, 16; Edeb, 66; Müslim, İman, 57

birlikte ele almış, imanın etrafında değerlendirmiştir. Karakoç'un içki içmek ve kumar oynamak konusundaki değerlendirmelerine geçelim.

3.1.1.4. İçki İçmek ve Kumar Oynamak

Alkol, insanın bedenine ve aklına zarar veren, bütün kötülüklerin kaynağı, iyi ahlâkın yok olmasının sebebidir. Bu bağlamda Karakoç da, toplumun sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için toplumu meydana getiren fertlerin hem vücutça, hem ruhça sağlıklı olması gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, işte bunun için İslâm, fertlerin ve toplumun vücut ve ruh bakımından sağlığını tehlikeye atacak olan davranışlara karşı, birçok buyruk ve yasaklarla, bazı ödül ve cezalarla önlemler almıştır. Kur'an-ı Kerim'in açık ifadesiyle içki yasak edilmiştir. Çünkü içki müptelası insanların çoğu, maddi ve manevi, fiziki ve ruhî çöküntüye uğramaktadır. Ona göre, kökü kazanmadığı için içkiyi serbest bırakmak, hastalıkla başedilemediği için onunla mücadeleyi bırakmaktan farksızdır.¹⁹⁶ Bu düşüncelere katılmamak mümkün değildir. Çünkü bireylerin sağlığı, toplumun huzuru, bedenlen ve ruhen sağlıklı nesiller yetiştirme vb. açılardan bu hastalıkla mücadele kaçınılmazdır.

Karakoç'a göre içki ve kumar toplumumuzun en ücra köşelerine kadar uzanmış, millî bir âfet halini almıştır. Toplumumuzda içki farklı katlarda farklı biçim ve farklı inanışlarla yerleşmiştir. Köylüde, kasabalıda, şehirlide, okumamışlarda, yüksek tahsilli olan ve olmayanlarda, fakir ve zengininde ve bir de adına sosyete denen aileler topluluğunda içki ayrı sebepler, ayrı dozlar, ayrı yorumlarla yerleşmiştir. O, bu durumu: "Köylüde, düğünde içtiği içki bir düşünce ve iç hesaplaşma konusu olmaz. Kasabalıda ise genel olarak bir suçluluk duygusu vardır. Buna rağmen içer. Sık sık terk eder, yine içer. Tövbesi ve pişmanlığı dudaklarında biter. Geçmişle tam ilgisini kesmiş 'yeni tip ailelerde' ve 'sosyete'de ise, içki su gibi içilir. Bunlarda ne suçluluk ne günah duygusu vardır, üstelik içmeyenleri küçümseme, içmeyenlere şaşma, hatta daha garibi bir acıma duyguları vardır." ifadeleriyle özetlemektedir¹⁹⁷

¹⁹⁶ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 104

¹⁹⁷ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar I Farklar, s. 96-98

Karakoç, kumar oynamanın, ruhî ve sosyal bir soysuzlaşma, metafizik bir çöküntünün göstergesi olduğunu ifade eder. Karakoç, “Kumar oynayanlara dikkat ettim: Kumarın içindeki adam, kumarın dışındaki adam değildi. Kumardan sonraki adam, kumardan önceki adam değildi. Kumarbaz baştan yenilmiştir.” cümleleriyle kumarbazın ruh halini ifade etmektedir. Ona göre, kumarbaz hep kaybeden insandır ve her yenilişinde bir daha oynamamak için kendine ve yakınlarına söz verir. Ama sözünde durmaz, gider, yine oynar, kaybederse kazanmak için oynar, yine kaybeder. Kazanırsa daha çok kazanmak için oynar, sonunda kaybeder. Kumarbaz baştan ruhunu ve iradesini kaybetmiştir.¹⁹⁸

İçki ve kumar, insanın kendisine, ailesine, topluma ve gelecek nesillere zarar verdiği için her halukarda kaçınılması gereken ahlâk dışı hallerdir. Bu bağlamda Karakoç da bu ahlâk dışı davranışlardan maddi ve manevi olarak bireyin ve toplumun zarar görmemesi için bir takım tespitlerde bulunmuş ve toplumumuzun durumunu izah etmeye çalışmıştır. Ferdin kendi iç dünyasıyla ilişkisi konusunda bir diğer husus kibirlenme hastalığı ve onun panzehiri olan alçakgönüllülük konusunda Karakoç’un fikirlerini ele alalım.

3.1.1.5. Gururlanmak ve Alçakgönüllü Olmak

Gurur (kibir), insanın kendini yüceltmesi, kendini her şeyin üstünde görmesi, her şeye gücünün yettiğini zannetmesi, gücün ve kuvvetin yalnız kendinde olduğunu düşünmesi vb. duygu ve düşüncelerle âdeta kör olması, her şeyi kendi etrafında görmesi ve değerlendirmesi hastalığıdır. Buna karşılık, tevazu, “nefse olan tahakkümün açıkça ortaya konulması olduğu için, iyi ve üstün ahlâkın en başta gelenlerinden birisidir. Zira bu haslette, yumuşaklık ve kibarlık mevcuttur. Bu nedenle, bu iyi huy insanın faziletlerini arttırır.”¹⁹⁹

Karakoç’a göre gurur, insanoğlunun saplandığı en tehlikeli uçurum, ruhun felç olması, kalbin taşlaşması, insanın kendini putlaştırmasıdır. Gurura düşen insan, âdeta kör olur, olayları kendi şartları içerisinde ve bağımsız olarak düşünemez, farkında

¹⁹⁸ Karakoç, Sezai Günlük Yazılar I Farklar, s. 24,25

¹⁹⁹ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 131

olmadan her şeyi kendisiyle ilişkili olarak düşünür. Olup bitene hep kendi açısından bakar. Giderek toplumla ruh ilişkisi kesilir. Olaylar zincirinin mantığını yakalayamaz olur. Gurura karşı İslâm ahlâkının tevazu panzehiri vardır. Alçakgönüllü olan insan yaratıkların ulaşabileceği en yüce dereceye varacağından emindir.²⁰⁰ Gurur, öldürücüdür, alçakgönüllülük, dirilticidir. Çünkü birincisi ona Tanrı'nın yaratış evreninin kapılarını kapar; onu, gözlerini kör edici bulur. Tevazu ise, kapıları açan tek anahtardır.²⁰¹ Devlet adamlarını da dalkavuklar her şeyden önce bu gurur damarından yakalamaya çalışırlar. Bilirler ki, bu damardan yakalanan insanın bir daha sıyrılması kolay olmayacaktır.²⁰² Gururda insanın kendisini yüceltmesi, başkalarını küçük görmesi, yani kendisini üstün ve zengin sanması, diğer insanları âciz ve zayıf görmesi vardır. Kibirde eşitliği reddetmek ve başkasını yok saymak vardır. Bu düşünceleri Karakoç'un gururu değerlendirmesinde de görmek mümkündür.

Karakoç, gurura düşen insanın, şu veya bu derecede Allah'a ortak koşmaya başladığına inanır. O, artık yarışa kalktığı Kudret tarafından ezilmeyi hak etmiştir. Gurura kapılan, gerileyecek, sönecek, küçülecek ve sonunda yok olacaktır. Eğer, gurur düşkününü uyanmazsa, pişman olmazsa, tövbe etmezse, cezalandırılacaktır. Gurur, bir varlık iddiası olduğu için, gurur hastası yoklukla cezalandırılacaktır. Gurura batmış olan, önümüzde en büyük ve canlı bir ant gibi yükselen ölümü görmeyendir. Ölüme kör olandır ve ölümün her an hatırlatıp durduğu faniliği unutandır.²⁰³

Karakoç ahlâk konusunda, bizim batıdan çok ayrı bir yol izlediğimizi belirterek bizim ahlâk anlayışımızın temel taşlarından birisinin tevazu olduğunu söylemektedir. Hâlbuki Avrupalı bunu zillet kabul eder. Biz de onun, onur saydığı duyguyu gurur olarak görürüz.²⁰⁴

Gurur hastalığından korunma ve kurtulmanın yolu, öncelikle insanın benliğini kırıp kendisinin âciz ve kusurlu olduğunu kabul etmesi, güçlü bir iradeye sahip olması, kendisinin de üstünde bir gücün var olduğunu idrak etmesidir. İşte Karakoç da bizim özellikle Batı'dan çok farklı bir ahlâk anlayışımız olduğundan söz ederek, gu-

²⁰⁰ Karakoç, Sezai, *Günlük Yazılar III Sür*, s. 107

²⁰¹ Karakoç, Sezai, *İnsanlığın Dirilişi, Diriliş Yayınları*, 7. Baskı, İstanbul, 2008, s. 152

²⁰² Karakoç, Sezai, *Günlük Yazılar III Sür*, s. 108

²⁰³ Karakoç, Sezai, *Günlük Yazılar II Sütun*, s. 586

²⁰⁴ Karakoç, Sezai, *Çıkış Yolu II*, s. 85

rur hastalığından korunmanın yolunu izah etmiştir. Şimdi de ferdin her işinde, her anında dikkat etmesi gereken sabır konusundaki Karakoç'un fikirlerini ele alalım.

3.1.1.6. Sabırlı Olmak

Sabır, insanın, olaylar karşısında ani tepki vermeden nefesine hâkim olması ve iradesine sahip çıkması olarak tanımlanabilir. “İslâm ahlâkının emrettiği sabır, ahiret âleminin kesin sonuçlarına inanarak bütün dünya hayatında şerden uzaklaşmaktır; hayır ve doğruluk yolunda yürümenin adıdır.”²⁰⁵

Karakoç'a göre sabır, psikolojimizin bir çizgisi, bir rengi, bir parçasıdır. O, sabrı, “Ruhumuzun toplar ve atar damarı, kendi içine kıvrılmış hareket tomarı, davranışlarımızın ve amaçlarımızın kımıltısız kımıldanış yumağıdır.” cümleleriyle tanımlamaktadır. Ancak Ona göre, sabrı, saf psikolojik bir realite olarak görmek, yetersiz ve eksik bir tespit olur. Sabır, sadece “formel” bir psikolojik durumalı değil, “esas”a ilişkin bir tutumdur. Sadece bir “usül” ya da “formasyon” değil, şekli bir unsur değil, aynı zamanda kendi başına bir “mahiyet”tir. O, bir yüzüyle de metafizik plana bakmaktadır. Sabır, inancın bir parçasıdır, inançtan doğar, inançla yaşar, ondan beslenir ve onunla güç kazanır. Sabır, tabiat ve eşya ile olan ilişkimizde, onlarla mücadele düşüncesinin ötesinde, üst bir kararın varlığından haberli oluştan gelen güçle, içten aydınlanmış bir birikmedir.²⁰⁶ Bu düşüncelerden hareketle sabır, kişinin hem kendisiyle hem de çevresiyle tam bir barışık olma halidir diyebiliriz.

Karakoç, sabrı, her işe ve her programa dâhil farz etmemiz gerektiğine işaret eder. O, söylenmese de, her gerçekleşecek planın ilk maddesi, ana maddesi, her gündemin gündemden hiç çıkmayan, bu sebeple anılmasına gerek olmayan temel maddesidir. Çünkü Ona göre sabır kaderle doğrudan ilişkilidir. Sabır, geri kalış değil, zamanından önce ileri geçiş de değildir.²⁰⁷

Karakoç sabrın, imanın ve dinin belli başlı unsurlarından sayıldığını belirtmiştir. Ancak sabrı hareketsizlik, tembellik, zulüm ve istismara boyun eğme şeklinde anlamamak gerekir. Sabır, İslâm'ın direniş psikolojisi demektir. Sabır, hazırlanıştır,

²⁰⁵ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 136

²⁰⁶ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 33

²⁰⁷ Karakoç, Sezai, age., s. 34

dayanaklılıktır, gerilememek ve çökmektir. Güçlükleri aşmanın tükenmez güç hazinesidir.²⁰⁸ Sabrı metafizik açıdan değerlendirenler, insanın başına gelen bela ve musibetlerin Allah tarafından, insanı denemek için, imtihan için gönderildiğini düşünürler. Bu bir bakıma doğrudur ancak, Karakoç'un da belirttiği gibi sabrı, pasif bir duruş olarak görmemek gerekir.

Karakoç, Müslüman'ın özelliklerinden birini de, "yüzünden ve dudaklarından başlayarak duruş ve davranışlarına kadar bir sabır atmosferini varlığına sindirmiş" olarak görür. Ona göre, çağımızda Müslümanların başarısızlığının bir sebebi de bu atmosferi yakalayamamış olmalarıdır. Çünkü sabır, başarının tohumudur. Bir iş bir dakika önce olmaz, bir dakika sonraya da kalmaz. İşte sabır, "bu kader sırrına ermek-tir." Yani sabır, işi bir dakika öncesine alma aceleciliğinden ve bir dakika sonraya bırakma tembelliğinden kaçınma ve korunma iradesi demektir. Kader âdeti, eşyanın tabiatına Yaraticının kattığı bir sabırdır. Bundan dolayı sabır şuuruna ermiş Müslüman, bir bakıma da, kaderin şuuruna ermiştir. Müslümanın sabrı, pasif sabırlardan, müslümanın tevekkülü ölü tevekküllerden değildir. Bu, Kur'an'ın imandan ayırma-yarak öğütlediği sabırdır. Kur'an, Peygambere bile önce sabırla dinlemesini, vahyin insanlara ulaştırılmasında bile aceleye yer olmadığını öğütlemektedir.²⁰⁹ Bu düşüncelerden Karakoç'un sabrı, Allah'a iman ve özellikle kadere iman ile birlikte veya bu inançlar etrafında değerlendirdiği görülmektedir.

Ayrıca Karakoç, sabır ve tevekkül kavramlarını iç içe geçmiş kavramlar olarak değerlendirmektedir. Sabır, tevekkül, teslim oluş, güven bölgesinin basamaklarıdır. Müslüman kendisini ve işlerini tek ısmarlanacak yere ısmarlamıştır. Tevekkül, bir nevi genel bir sabırdır. Tevekkül, ruhta; sabır, kalptedir.²¹⁰

Karakoç, fitne veya zulüm karşısında peygamberin sabrından ders almamız gerektiğini belirtir. Ona göre sabır, korkaklık değildir, çılgınlık da değildir, aynı zamanda temkin ve tedbirdir. İyi düşündüğümüz zaman bir kişinin yaptığı kötü bir iş, yalnız ona değil birçok kişiye de zarar verebilir. Üzüntü, şuuru kaybettirmemeli ve en büyük sabırla hakikat yolunu göstermekten başka bir yola sapılmamalıdır.²¹¹

²⁰⁸ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 107

²⁰⁹ Karakoç, Sezai, Kıyâmet Aşısı. 10-12

²¹⁰ Karakoç, Sezai, age., s. 59

²¹¹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 147

Sonuç olarak Karakoç'a göre sabır, Allah'a iman, kadere imanla ilişkili olarak hayır ve iyilik için çalışmak, kötülöklere karşı durmak, insanın kendisine hâkim olması vb. psikolojik ve toplumsal açılardan çok önemli bir ahlâki tutumdur. Allah'ın nimetlerinin kullanımı konusunda ferдин dikkat etmesi gerekli olan cimrilik ve israf hakkındaki görüşlerine geçelim.

3.1.1.7. Cimrilik ve İsrâf

Cimri insanlar malı çok severler, sürekli malı çoğaltıp ellerinin altında bulunmasını isterler, maldaki dini emirleri ve milli görevleri (zekât, sadaka vb.) yerine getirmek istemezler. Cimriliğin tam karşıtı israftır. İsrâfa alışan kimse malı veya parayı verirken lâıık olanla olmayanı ayırt etmez olur; o, insanın ruhunu kötü bir tabiat olarak kaplar.²¹²

Karakoç'a göre cimrilik ve israf, ruhun hastalıklarıdır ve ruhun, açığını ifşa ettiği iki uçtur. Cimri, aracı amaç yerine koymuştur, müsrifse, amacı araçlaştırmış, aracın da hakkını unutmuştur. Cimrilik de, israf da bir tür nankörlüktür. Cimri onca verilen nimeti, görmeyerek, sanki bir daha kendisine bir şey verilmeyecekmişçesine elindekine yapışıp kalır. Cimri ruhunu eşyaya satmıştır, yani eşya esiridir. Müsrifse, ruhunu, parça parça eşyayla birlikte saçıp savurmuştur. Allah'ın verdiği nimetin kıymetini bilmemiştir. Onun kendisine verilen emanet olduğunu, Tanrı rızası için bir hizmete sarf edilmesi gerektiğini düşünmemiştir ya da öğrenmemiştir.²¹³

Karakoç cimrilik ve israfı, Yaratıcıya ve yaratıklara sorumluluk, ahlâkî değerlere sahip çıkma ve uygulama, insanlara hizmet açılardan farklı bir şekilde ele alıp değerlendirmiştir. Ona göre, bize verilen bütün nimetlerden, zamandan, yetenek ve bilgilerden sorumluyuz. Onları, en çok manevi yarar sağlayacak, topluma, insanlara bir ilerleyiş sağlayacak şekilde sarf etmek, harcamak ya da kullanmak zorundayız. Asıl israf, eldeki hizmet güçlerini, imkânlarını çorak alanlara, kısır ya da bulanık niyetlere yatırmak, ya da elde tutup onu bir nevi varken yok haline, sağken ölü durumuna düşürmektir. "Hakikat Medeniyetine", hakikat idealine aşkla sarılmayan

²¹² Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 138

²¹³ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 130

zekâlar da ruh cimrileri, öğrendiğini ruhuna maletmeyen, ahlâkî davranışları uygulamayanlarsa, ruh müsrifleridir. Müsrif ve cimrinin de en kötüsü, bunlardır.²¹⁴

Cimrilik ve israf, kişinin ruhî bir hastalığı olarak ortaya çıkmakla birlikte, kişinin ailesine ve toplumuna, insanların hizmetine büyük zararlar verdiği bir gerçektir. Karakoç da cimrilik ve israf hastalıklarını özellikle insanlara, hizmet ve faydalı olma bağlamında değerlendirmiştir.

Buraya kadar Karakoç'un bireyin kendi iç dünyasıyla ilgili bazı pratik ahlâk davranışları hakkındaki düşüncelerini ele aldık. O, bu düşüncelerinde genel olarak ahlâkî davranışları, Allah'a olan inanç, kader inancı ve ölümden sonraki hayata olan inanç çerçevesinde yani metafizik perspektiften bakarak değerlendirmiştir. Bunun yanında bu inançlara bağlı olarak sahip olduğumuz bilgi, yetenek, maddî ve manevî güçlerimizi Allah'ın yarattığı varlıklara hizmet açısından ele aldığı görülmektedir. Bütün bunlar daha önce de belirttiğimiz gibi, Onun ahlâk düşüncesinin temelinde İslâm düşüncesinin olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Şimdi ise, bireyin Allah ile olan münasebetlerinden doğan ahlâkî davranışlar hakkındaki Karakoç'un görüş ve düşüncelerine değinelim.

3.1.2. Ferdin Allah'la Olan Münasebetlerinden Doğan Ahlâkî Davranışlar

Karakoç'a göre Allah'la olan ilişkimizin bir amacı vardır. O amaç; Allah'ı ruhumuzun en derin noktasına kadar hissetme ve Onun ahlâkıyla ahlâklanmadır. Bu amaç, niyetlerin, eylemlerin, hep, Allah'ın razı olacağı bir "mayalanış kıvamına" ermesidir. Tanrı korku ve sevgisini kalbe süreklince yerleştirme, bu aşk ve vecd ile "eşya ve zaman çalkantılarının" üstünden aşmadır. "İlâhî siteyi" gerçekleştirme misyonu ile ruhu, olayların değişimlerinin üstünde tutma, "Mutlak"ın mesajını ruhlara ve eşyanın nabzına geçirmedir. Müslüman bu amaç uğrunda durmaksızın ilerleyecek, insan-ı kâmil olmak için çalışacaktır.²¹⁵ Bu bağlamda Karakoç'un Allah'a iman ve kulluk, Allah sevgisi ve korkusu, Allah'a tevekkül ve Allah'ın yardımı, Allah'ın ni-

²¹⁴ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 131

²¹⁵ Karakoç, Sezai, Makamda, s. 18

metleri ve nimetlerine şükür, Allah'a tövbe etmek gibi ferdin Allah'la olan münasebetlerine dair konular hakkındaki düşüncelerini değerlendirmemiz gerekmektedir.

3.1.2.1 Allah'a İman ve Kulluk

Karakoç'un Allah'a iman ile ilgili düşünceleri ve tespitleri Ehl-i Sünnet anlayışının düşüncelerini yansıtmaktadır. Ancak Onun inanç düşüncesinde, Allah inancının sadece metafizik boyutu olduğu söylenemez. Allah inancına bağlı olarak yeryüzüne inen, somutlaşan, akli delillerle desteklenen ve Allah'ın bütün yaratıklarını kucaklayan bir anlayışı vardır.

Karakoç'a göre, insanları diğer canlılardan kesin bir şekilde Allah'ın varlığına inanma özelliği ayırmaktadır. Allah'ın varlığı hakkındaki önbilgi ya da sezi, yani hayvanın ya da bitkinin içgüdü bölümü bir belirlemeden ileri gidemez. Ama insanda, bu, duygu halinde kalmaz, "inanç" halini alır. İnanç sadece bir duygu olmayıp içinde içgüdüden ve sezgiden parçalar vardır. İnanç duygusu burada kalmaz; şuurla kaynaşır, akılla güçlenir ve en önemlisi asıl varoluş hikmetini vahiy kaynağından alır.²¹⁶ Yeryüzünde tarih boyunca insanların yanlış bile olsa üstün bir güce, yüce bir varlığa inanma ihtiyacı içerisinde oldukları bir gerçektir. Hatta inanmama, bir yüce varlığa bağlanmama bile bir inanç olarak görülmektedir. Bütün bunlar inancın fitrî olduğunu ortaya koymaktadır. Karakoç da bu düşünceleriyle inancın tabii ve fitrî olduğunu belirtmektedir.

Karakoç, insanoğlunun kendi varlığını sezer sezmez yaratıcısını aramaya koyulduğunu düşünür. O, bunu, "İnsanoğlu, ilk idrak basamaklarında, kendi iç yolculuğuna, imân ihtiyacı ve amacıyla başlar." cümlesiyle ifade etmektedir. Ona göre, Allah'ı aramak, bulmak ve hep onunla var olmak varoluşumuzun tek sebebidir. İnsanın işi, Tanrı'yladır, gerisi, çer çöp ve köpükten ibarettir. İnançsız kişi, Allah'ı bulsa, can havliyle Ona sarılacaktır. Çünkü onun inkârı, ters tarafından bir tasdiktir. İnkâr, red ve küfür, inanma ihtiyacının, imânın daha iyi anlaşılması, imanın etkinliğini ve zaruretini daha iyi belirtmek için varedilmiştir.²¹⁷ Karakoç'a göre, insan, Allah'a tapın-

²¹⁶ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I, s. 24

²¹⁷ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 36

mazsa başka varlıklara tapınacaktır.²¹⁸ Karakoç inancın fitriliğine vurgu yapmaktadır ve burada yine Onun kavramları ve düşünceleri, zıtlarıyla açıklama anlayışını görmekteyiz.

Karakoç, inanmanın, “hakikat karşısında, bir ruh ürpermesi” olduğunu ifade etmektedir. Böylece bu ürpermeyi yaşayan insan, Allah’ın isim ve sıfatlarını kalbiyle bilecektir. İşte bu da taklidi imandan tahkiki imana geçiştir.²¹⁹

Karakoç inancın, sadece psikolojik bir durum olarak algılanmasını yanlış bulur. Çünkü inanma, insanın bütün meleke ve kabiliyetlerine, yani bir yandan düşünceye, bir yandan davranışa, bir yandan duyguya ve hayal etmeye açıktır. Böylece insan bir bütün halinde fiziği aşarak tabiatın ve eşyanın üstünde mükemmelleşir.²²⁰ Anlaşıyor ki Onun düşünce dünyasında inanç, sadece zihni bir olay değil aynı zamanda duyguya ve davranışa yönelik olarak hayatın içinde fonksiyonel olarak yerini almaktadır.

Karakoç, insan ruhunun, hakikatleri ortaya koyabilecek bir yetenekle yaratıldığına inanır. Yeter ki o ruh, gerçekleri göremeyecek kadar paslanmamış olsun. Ruh, bu yeteneğiyle yaratılışının sırrına erer; bu sır ise, hakikat ışığının kaynağı, ezeli ve ebedi olan Allah’ı bilmek, O’ndan haberli olmak ve onun önünde eğilmek, tapınmak demektir.²²¹ Kâinattaki her şey ve vahiy insana sunulan delillerdir. İnsan samimi bir çabayla bu delilleri imana dönüştürürse o zaman her iki dünyada da mutlu ve huzurlu olacaktır. Bu düşünceler Karakoç’un Allah’a iman anlayışında da vardır.

Karakoç’a göre, Allah’sız ve inançsız var olmak mümkün değildir. Allah’sız var olduğunu düşünen bir zan içindedir. Gökte ve yerde, soluk alan ve almayan, kırmıldağan ve kırmıldağmayan her şey ancak Allah’ın varlığıyla vardır. Her şey Allah’la diridir. İnsan, Allah’a inancını yitirmişse ölüdür, ruhu boğulmuştur.²²² Karakoç’a göre, tam anlamıyla inanma, Allah’ın her yerde ve her zaman hazır ve nazır olduğuna inanma, Allah’ın her şeyi gördüğüne, işittiğine, bildiğine ve her şeye gücünün yettiğine inanmadır.²²³ Eşya, dünya, toprak, gök ve insan, Allah’ın sesiyle, varlığıyla doludur ve Onun dileğiyle, gücüyle ayakta durmaktadır. Müslüman, her an bunu du-

²¹⁸ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham I Metafizik Gerilim Şartı, s. 73

²¹⁹ Karakoç, Sezai, Makamda, s. 83

²²⁰ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 133

²²¹ Karakoç, Sezai, Makamda, s. 63

²²² Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 45

²²³ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 103

yandır. Müslüman, O'nu her an görüyormuşçasına ve onun tarafından her an görüldüğünü duyuyormuşçasına ona inanandır.²²⁴ Ona göre, bu inancın bir insandan başka bir insana taşınması, ulaştırılması, insanlığı ayakta tutacak tek ilkedir. Bu ilke, insanı hayvandan ayıran ve Kur'an'ın ebediyete kadar diri kalacak mesajının birinci temel ilkesidir.²²⁵

Karakoç inananla inanmayı eşit görmemektedir. Çünkü inanan, kendini bir anlama bağlamakta, bir düzene yerleştirmekte ve varoluşuna bir açıklama bulabilmektedir. O, Tanrı'ya teorik olarak inanmakla kalmamakta, bu inancı yaşamakta ve milyonlarca insanla paylaşmaktadır. Karakoç'a göre inanma, tarihin en eski çağlarından bu yana devam etmektedir. İnancın yaşanmasıyla tarih boyunca ortaya çıkan tapınaklar, gönülden gönüle akan zikirler, birbirine bağlanan gönüller zinciriyle, inanma, bir kültür ve medeniyet haline gelmektedir.²²⁶

Karakoç'a göre, Allah'a inanan insan özgür insandır. Çünkü inanan insan, eşyaya ve diğer insanlara köle değildir, hayatını onlara bağlamaz. Ona göre, insanı ancak Allah özgür kılar. İnkâr tutsaklık, inanç özgürlüktür. O bu düşüncesini "Yaşamayı ve ölmeyi, mekâna ilişmeyi, zamana girmeyi, daha doğrusu zamanla ve mekânla diyalog kurmayı, ancak ve ancak bu inanç uğruna göze alabilirim." cümlesiyle vurgulamaktadır.²²⁷

Karakoç, çağımızdaki insanların mutsuzluğunun temel sebebini, birçok düşünürün belirttiği gibi iman zayıflığı olarak görmektedir.²²⁸ O, Nietzsche'nin "Tanrı öldü" derken ölüm teşhisinin doğru, ancak ölümün objesi konusunda yanlış bir tespitte bulunduğunu, ölenin Tanrı değil ruh olduğunu ifade etmektedir.²²⁹ Materyalistlerin ise, Allah'a ait olan "mutlaklık" vasfını maddeye verme hatasına düştüklerini ve bu hatanın sebebini, onların felsefeyi araç değil amaç haline getirmeleri olduğunu düşünmektedir.²³⁰ Yahudilerin ise Tanrı'yı, kendi ırklarının putu yaptığından ve Hristiyanların da peygamberlerini puta dönüştürdüklerinden bahsetmektedir.²³¹ İşte

²²⁴ Karakoç, Sezai, Kıyâmet Aşısı, s. 40

²²⁵ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 103

²²⁶ Karakoç, Sezai, age., s. 113

²²⁷ Karakoç, Sezai, Diriliş Neslinin Âmentüsü, Diriliş Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2001, s. 8

²²⁸ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I, s. 130

²²⁹ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 9

²³⁰ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 75

²³¹ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 48

bütün bunlardan sonra çağımız insanına huzur getirecek, gerçek bir Tanrı anlayışı ortaya koymak gerekiyor ki bu zaten İslâm'da vardır. Ancak inanç dünyasıyla, düşünce dünyasını birbirine sıkı bir şekilde bağlayarak somut bir inanç anlayışının kurulması gerektiğini belirtmektedir.²³²

Bazı büyük İslâm ahlâkçıları Allah'a karşı vazifelerimizi "Allah'ı bilmek" ve "Allah'a ibadet etmek" diye iki kısma ayırmışlardır.²³³ Karakoç'un Allah'a iman ve Allah'ı bilmek hakkındaki düşüncelerinden sonra, ikinci vazifemiz olan Allah'a ibadet hakkındaki düşüncelerini değerlendirelim.

Karakoç'a göre Kur'an, insanın yaratılış amacını, insanın Allah'a kulluk etmesi olarak ifade etmiştir. O zaman insanın var oluşunun sırrına ermesi için Allah'a tapınması veya kulluk etmesi gerekir. Ancak Karakoç, bu sırra ermek için tapınmanın iki özelliğinin olması gerektiğini savunur. Bunlardan birincisi, ibadetin kayıtsız şartsız Allah için olmasıdır. İkincisi ise, Allah'a kul olmanın, Allah'a tapınmanın "geniş anlamı"na ermektir. Allah'a gerçek anlamıyla tapınma, onun önünde sadece belli formlardaki ibadetleri yerine getirmek için fizikî eğiliş demek değildir. Karakoç, "Tüm insan olma" da bu tapınmaya dâhildir diye belirtmektedir. Ona göre, "Tüm insan olma", Kur'an'ın "iyilikler" diye adlandırdığı niteliklerle donanıp "kötülükler" dediği niteliklerden soyunmadır. Eşyaya iyi bakış, insanlara iyi davranma, ahlâk ve estetik, kötüyle savaş ve iyiyle barış, tapınmanın içindedir. Tanrı'ya kulluk, öbür kullarına iyi davranmakla birlikte.²³⁴

Karakoç'a göre, her insan Allah'ın önünde eğilecek ve Ona hesap verecektir. İnsanın üstünlüğü Allah'a yaklaşmasıyla, Allah yolunda ilerlediği ölçüde büyük olur. İnsan, Allah'a namazla, oruçla, O'nu anarak, hacla, zekâtla insanlara iyilik yaparak, kötülük yapmadan kaçınarak yaklaşır. İnsanların Allah yoluna girip kurtulmaları için savaştığı ölçüde yaklaşır. Bu yaklaşımların her türünde, samimiliğin, niyetin, saflığın, ihlâsının fazlalığı ölçüsünde yaklaşmış olur.²³⁵ Karakoç, günümüzde müslümanın varoluş şartı olarak, Kur'an, oruç ve namazla dirilen İslâm insanı olması gerekir diye dü-

²³² Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 105

²³³ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 139

²³⁴ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 98- 100

²³⁵ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 85

şünür.²³⁶ Her ibadetle varlığının farkına varma, görevini yerine getirme ve varedeni idrak etmek kul ile Rab ilişkisini anlama bakımından çok önemlidir.

Bilindiği gibi din ile ahlâk arasında sıkı bir münasebet vardır. Bu nedenle, Allah'a iman etmeyen ve Onun rızasını kazanmak için, Karakoç'un da "ibadetin geniş anlamı"na erme olarak belirttiği gibi, çalışmayan insanın ahlâkının da eksik kalacağı düşünülebilir. Çünkü heran bizi gören ve gözetleyen bir yüce varlığa, ödül veren ve cezalandıran bir otoriteye inanç olmasa insanların, kimsenin görmediği yerde gayri-ahlâkî davranışlarda bulunma olasılığı daha yüksek olmaktadır. Allah'a imanla birlikte, Allah sevgisi ve korkusu hakkındaki düşüncelerini ele alalım.

3.1.2.2. Allah Sevgisi ve Allah Korkusu

Her insanda, doğuştan bir güzellik eğilimi ve güzel olana karşı bir sevgi besleme yeteneği vardır. İşte bunun içindir ki, insanda Allah sevgisi fitrîdir. Bu sevgi insanın kendisinde Allah'ın nimetlerini görmesiyle ortaya çıkar.²³⁷

Karakoç'a göre, asıl sevgi Tanrı sevgisidir, sevdiğimizi Allah için sevmektir. Bunun dışındakiler, egonun, nefsin açılımları ve nefis şımartmalarıdır. İnsanlık tarihinde, köklü dönüm noktaları, "özdeğişim dönemleri", sevgi devrimleriyle, sevginin gönülde yeniden dirilişiyle başlamıştır. Bu sebeple büyükler, bu yolun yolcularına, "Aşk kahramanı" demişlerdir. Çünkü onlar, arzudan doğan bağlantılarda değil, ruhun "sevgi ışığında" fani olmuşlardır. Onlar, kendilerini, "Tanrı'nın büyük armağanı" sevgiye, katışıksız saf sevgiye adanmışlardır. İnsanları bütün kötülüklerden, Allah sevgisi ve Allah için sevmek kurtaracaktır.²³⁸ Bu düşünceler bize tasavvuftaki Tanrı sevgisi anlayışını ve Allah dostlarını, "aşk kahramanlarını" hatırlatmaktadır.

Karakoç'a göre, Tanrı sevgisi, hayatın, varoluşun tek temelidir. O sevgi olmadan kâinatta bir tek yaprak bile kımıldamaz. Kâinattaki ahenk, o sevgi sayesinde, barış o sevgiden dolayı, uyum o sevgi ile vardır. Tanrı'dan korkma ve utanma, Tanrı'ya güvenme ve inanma, bizi sonsuz sevgiye, Tanrı sevgisine götürür. Allah sevgisi, insan maneviyatının esasıdır. Onsuz, ruhun manevi çöküntüsü kaçınılmazdır. Ru-

²³⁶ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 15

²³⁷ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 141

²³⁸ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 154

hun manevi hastalıklarının tek ilacı Allah sevgisidir. Allah sevgisi, bir yandan metafiziğe, Allah'ın birliğine açılırken, öte taraftan ahlâkın en yücesine, estetiğin en kalıcı olanına ardına kadar açılır.²³⁹ Bu düşüncelerle Karakoç'un bir tarafı metafizik âleme bağlı, bir tarafı onun uzantısı Tanrı'nın yarattığı varlıklara, o varlıkların ortaya koyduğu değerlere bağlı olan bir Tanrı sevgisi anlayışı ortaya çıkmaktadır.

Karakoç'un sık sık kullandığı "her şey zıddı ile kâimdir" düşüncesinden hareketle Tanrı sevgisini, Tanrı korkusuyla açıklamaya ve insan için denge kurmaya çalıştığı görülmektedir. Ona göre, Tanrı ışığı, sevgi için yanmaktadır. Ama insan bu sevgiden mahrum olmaktan korkmalıdır. Bu korkunun dayanağı, "hilkat tablosu"nda fazlasıyla vardır. O, Tanrının cennetini görmek ve onun değerini bilmek istiyorsak, önce cehennemini görmeliyiz diye düşünmektedir.²⁴⁰ Yani cennetin değerini anlayabilmek için yeryüzünde, Allah'ın yarattığı her şeye, özellikle bizce olumsuz ve kötü olarak değerlendirilen, ibret ve ders alınacak her şeye bakmalıyız.

Karakoç, korkuyu psikolojik açıdan değerlendirerek, insanı tedbir almaya iten ihtiyat ve tepki olarak düşünürsek faydalı olacağını belirtmekte ve bu anlamda korkunun koruma fonksiyonunun olduğunu söylemektedir. Yoksa ölçüsüz korku olumsuzdur, insanı paniğe sevk eder, nerelere kadar süreceği belli olmaz. Korku, ürküntüye dönüşürse, koruyuculuk niteliğini yitirir. Adeta, insana, dışardan hücum eden, eli kolu bağlayıcı bir güç haline gelir. Korkunun, adeta bir hastalık gibi insanı sarıp sık sık tekrar etmesi, daha çok dünya sevgisinin fazlalığındandır. Müminin korkusu, koruyucu olan, tedbir almaya sevk eden korkudur. Müminin asıl korkusu, ölümden değildir, hayatı gereği gibi yaşayamamaktan, görevini yerine getirememekten ve yasakların esaretine düşmektir.²⁴¹

Karakoç, Allah korkusunu farklı bir açıdan ürperme kavramıyla da izah etmiştir. Bu, ürküntü değildir, ürpermek derken, bir taraftan Allah'ın korkutuşundaki şiddeti görüp diğer taraftan Allah'ın yaratışındaki, hikmet, merhamet ve şefkati görüp ürpermektir. Bu ürperiş, Allah'ın isim ve sıfatlarını kalbimizle bilmemizi sağlar. Bu ürperiş, bizi "taklit"ten "tahkik"e götürür. Din, onunla bir bilgi olmanın ötesinde, insan için yaşamının ta kendisi olur; dünya görüşü olmakla birlikte yaşama tarzı ha-

²³⁹ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 116, 117

²⁴⁰ Karakoç, Sezai, age., I, s. 12

²⁴¹ Karakoç, Sezai, age., III, s. 94, 95

line gelir.²⁴² Bu anlamda Allah korkusu, insan hayatının içinde, ondan ayrılmaz bir parça haline gelir.

Karakoç, hiçbir kişinin veya toplumun imanını koruyabilmesinin garanti edilmediğine inanır. Her kişi kendi inancını, her mümin toplum kendi Müslümanlığını korumak, devam ettirmek mükellefiyetindedir. Mümin iman için korkmalı, kaygılanmalı ve ürperti duymalıdır. Mümin hem Allah'ın gazabından korkmalı hem de Onun rahmet ve affından ümit kesmemelidir. Çünkü O, bizim tek umut kaynağımızdır. Gazabından, kızgınlığından, öç almasından yine kendisine sığınırız. Onun rahmetini “aklı durduran” bir büyüklükte düşünmek gerekir.²⁴³

Karakoç'a göre, Tanrı korkusu, Tanrı sevgisi içindir, Tanrı sevgisine, yerleşecek sağlam bir zemin hazırlamak içindir. Tanrı sevgisinin ruha, bütün uygarlığıyla oturması için, ondan önce yerleşmiş, ruhu tutsak kılmış vehimler, şüpheler, yanlış düşünceler ve pürüzler, Tanrı korkusuyla giderilir ve ruh, kendi “öz toprak” düzeyine, platformuna kavuşturulur. Ondandır, Allah sevgisi yerleştirilmelidir.²⁴⁴ Ona göre önce Allah korkusuyla müminin ruhu ve toplum ruhu temizlenir, arınır. Sonra bu ikisinin ortasına Allah sevgisi yerleştirilir. Böylece inanç mükemmelliği oluşur. Mümin “üstün insan”, “gerçek insan” olur. Mümin “hakikat medeniyeti”ni gerçekleştiren “üstün toplum”un insanı olur. Tanrı korkusu, Tanrı sevgisi, Allah'ın razılığı, her anın şuurunda olma uyanıklığı, erdemi hayat tarzı yapma, mümini, müslüman olmayan toplumların insanlarından ayıran en belirgin özelliklerdir.²⁴⁵

Karakoç'a göre, kulun “üstün insan” olabilmesi için sadece Allah sevgisi yetmez, Allah korkusu da gereklidir. Bazı dinler, korkmayı sanki bir eksiklikmiş gibi reddetmeye çalışarak gerçekte gurur yoluna sapmışlardır. Hristiyanlık, sözde tek başına sevgiyle insanı ayakta tutmak istemiştir. Hâlbuki ruh, imtihan geçirmeden olgunlaşamaz. Korku, en büyük imtihan aracıdır. İçgüdüye bağlı sevgilerden birdenbire Allah sevgisine ulaşılmaz. Ayrıca bir ruh eğitimi gerekecektir. Allah'tan korkma

²⁴² Karakoç, Sezai, Makamda, s. 82

²⁴³ Karakoç, Sezai, Diriliş Neslinin Âmentüsü, s. 15

²⁴⁴ Karakoç, Sezai, Diriliş Muştusu, s. 69

²⁴⁵ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 113

ve Allah'ı sevme ruhta şuur ve süreklilik kazandığı zaman, kul, gerçek anlamda mümin olmuş demektir.²⁴⁶

Allah sevgisi ve korkusu, Allah'a imana bağlı olarak Karakoç'un düşünce sisteminde önemli bir yere sahiptir. İnsan Allah sevgisiyle birlikte kendi özgür iradesiyle birtakım ahlâkî eylemlerde bulunurken diğer taraftan yaptığı işler karşılığında ceza veya ödül alacağını düşündüğü bir otorite karşısında "ürpererek", çekinerek davranışlarına çeki düzen verecektir. Şimdi de, Allah'a tevekkül ve Allah'ın yardımı konularındaki düşüncelerini değerlendirelim.

3.1.2.3. Allah'a Tevekkül ve Allah'ın Yardımı

Tevekkül, her işimizde yapmamız gerekenleri yaptıktan sonra Allah'a güvenererek sonucu Allah'tan beklemeye denir. "Tevekkülde Allah'a tam bir teslimiyet, ayrıca bu teslimiyette büyük bir akılcılık ve dinamizm vardır. Tevekkül, XIII. Yüzyılın sonlarına doğru İslâm dünyasında yerleşmeye başlayan, tembellik ve miskinliğe götüren anlayıştan çok farklıdır."²⁴⁷ Karakoç da bu anlayışa işaret ederek, "tevekkül"ü birçok insanın yanlış yorumladığını düşünmektedir. Ona göre tevekkül, Allah'a imanla doğrudan ilişkili, kaderle dolaylı yoldan ilişkilidir. Onu kaderle doğrudan ilişkilendirmek, yanlışlıkların kaynağıdır. İnsanın kendi kaderini önceden bilmediği halde biliyormuş gibi çalışmadan bu benim kaderimmiş demesi doğru değildir. Bize düşen görev gerekenleri yerine getirmek, çalışmak, çabalamak, sonucu Allah'a bırakmaktır. Tevekkül, Allah'ın bizim hakkımızda takdir ettiği şeyi kabullenmektir.²⁴⁸

Karakoç'a göre, yaratılmış olan her varlık, yaratılışının gereği çalışacaktır. Ama çalışmasının sonucu Allah'a aittir. O bunu, şu ifadelerle belirtmektedir: "Sen bir çiftçinin arkadaşımsın. Tohumunu ek ve gerisini Allah'a bırak. Allah dilerse, bire on beklemene karşılık bire yüz, bire yedi yüz verebilir. Vermezse de bil ki, onda da bir hikmet vardır." Ona göre, ben çalıştım, ekтім, toprak mutlaka verecektir sanılıyorsa, bu aldanma olur. Birçok faktörü ve sebebi düşünmek gerekir. Asıl, bu faktörleri en

²⁴⁶ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 567, 568

²⁴⁷ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 144

²⁴⁸ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 90

uygun şartlarda bir araya getireni, Yaratıcı'yı düşünmek ve Ona tevekkül etmek gerekir.²⁴⁹

Karakoç Varto depremi sebebiyle yazdığı yazıda elimizden gelen tedbiri almamız gerektiği gibi bundan sonrasını, bütün işlerin asıl kaynağına, yani Allah'a tam teslimiyetle teslim olarak bırakmamız gerektiğini, tevekkül etmemiz gerektiğini belirtmektedir. O bunu, "Tebdir gerekli, sağlam yapı şart. Ama hayatın ve ölümün sahibini unutmamak da şart. 10 derece gücündeki bir depreme dayanıklı ev yapılsın, diyelim. Ama 12 derecelik bir depremin gelmeyeceğini kim temin edebilir? Elimizden geleni yapmalıydık ve yapmalıyız. Ve yapmadığımız için hepimiz suçluyuz." cümleleriyle vurgulamaktadır. Ona göre, yapılanın olanı önleyeceğinden değil, bize düşeni yapmadığımızdan dolayı suçluyuz. Ama daha büyük suçumuz, olan olup bitikten sonra bile, meseleyi anlamamakta ayak direyişimizdir, katı yürekliliğimiz, inanç tutukluluğumuzdur.²⁵⁰

Karakoç'a göre Allah'ın yardımı sınırlı ya da sürekli bir şekilde olsun muhakkak vardır. Bir de her varlığa, inansın inanmasın, her insana Allah'ın yardımı vardır. Bu yaratılışın büyük bir ilkesidir. Allah'ın yardımını elde etmenin en etkili yolu çalışmaktır. Çünkü çalıştıkları için bozuk inançlılar ve inançsızlar bile yardım alıyorlar. Dua ise, bu yardım çağrısının başlangıcı, yardıma koşuşun şemsiyesi ve yardıma ermenin "şükür deyişi"dir. Duâ, ilâhî yardımın "gerek şartı"dır, ama "yeter şartı" değildir. "Yeter şart", en etkili yardım çağrısı, bilinçli olarak Tanrı yoluna girmek, Tanrı'nın yardımına lâyık olmak için gece gündüz durmadan çalışmaktır.²⁵¹

Karakoç'un tevekkül anlayışında, hem Allah'a tam bir teslimiyet hem de bireyin irade ve aklına büyük bir yer vardır. İnsan yapması gerekenleri yapmalı, daha sonra duâ vb. yöntemlerle Allah'tan yardım istemeli ve tam bir teslimiyet ve güvenle sonucu Allah'a bırakmalıdır. Onun, Allah'ın nimetleri ve nimetlerine karşı şükür konularında neler söylediğine geçelim.

²⁴⁹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 346,347

²⁵⁰ Karakoç, Sezai, Dirilişin Çevresinde, s. 196, 197

²⁵¹ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I, s. 53- 55

3.1.2.4. Allah'ın Nimetleri (Rızık) ve Nimetlerine Şükür

İnsanın Allah'ın sonsuz ve sınırsız nimetleri karşısında vazifelerinden birisi de, onlara şükretmek ve verilenlerle yetinmektir. Şükür, nimet ve iyiliği anmak ve sahibini övmek demektir. Bunun tam zıttı ise nankörlüktür.²⁵²

Karakoç, İslâm'da nimet için önce çalışmak gerektiğini belirtmektedir. İnsan eninde sonunda az ya da çok rızka kavuşur. Ama önce çalışmayla sonra söz ve kalple Allah'tan gelecek olan nimetin idrakine varmalıdır. Çalışmadan, alınteri dökmeden elde edilen rızık ile Müslümanın elde ettiği rızık arasında bir uçurum vardır. Bunu şu cümlelerle vurgulamaktadır: "Nimetlerin çevresini bir din hâlesi sarmıştır. Duâ, hamd ve şükür, bu hâleyi meydana getiren din ışıklarıdır. Bundan dolayıdır ki cömertlik ve cimrilik de, neredeyse, imanla ilgili görülmüştür." O, Müslümanların çöküş yıllarında, nimete verilen değer, en mücerredinden en müşahhası olan ekmeğe doğru bir küçülme, bir büzülme, bir gerileme gösterdiğini ifade eder. Sonunda yalnız ekmeğe olan saygı kalmış, öbürlerine olan saygı ortadan kalkmıştır. Günümüzde ise, yeniden, ekmekten başlayarak en mücerret nimetlere doğru gelişen bir nimet değerlendirmesi yapmamız gerekir.²⁵³

Karakoç'a göre, çok cepheli, çok yüzlü ve çok şekilli olan kaderin en kaygan yüzlerinden biri de "rızık" yüzüdür. Allah, yarattıklarının rızkını verecek olduğuna göre, insan neden çalışsın? Allah, kullarının rızkını taahhüt ve tekeffül etmemiş midir? gibi sorular, kaderin "rızık" yüzünü teşhis sorularıdır. Tanrı, anarrahmine düşüşümüzden mezara girinceye kadar rızkımızı bize lütfetmektedir ve bunun için bir şart da koşmamaktadır. İmân bile rızıklandırma için bir şart olarak kabul edilmemiştir. Karakoç, imânın, tam bir hürlükte olması için, bir baskı altında oluşmasını diye, rızık verilmesinin inanma şartına bağlanmadığını savunur. O halde neden çalışırız? Aslında başkalarına hizmet için çalışırız. Başkalarının rızkını elde etmelerine vesile oluruz. Başkaları da bizim rızkımızın gelmesine vasıta olur. Böylece, hiç bir kayda bağlı olmaksızın bize maddî ve manevî rızkımızı lutfeden Allah'a, şükür borcumuzu, çalışarak, başkalarına hizmet ederek yerine getiririz. Rızık dar gelir, geniş gelir. Bu bizi

²⁵² Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 142

²⁵³ Karakoç, Sezai, Kıyâmet Aşısı, s. 33-35

sınamak ve uyarmak içindir. Yoksa gelen kısmetlerimiz, kaderde tayin edilenden ne bir zerre fazla, ne de bir zerre eksik olacaktır.²⁵⁴

Allah’a şükrün içerisinde, Onun nimet ve iyiliklerini hatırlayarak söylemek ve nimeti vereni övmenin yanında bu nimeti verenin isteklerini yerine getirmek de vardır. Karakoç’un nimet anlayışında da, insan öncelikle nimet için çalışmalıdır. Daha sonra nimete şükür için, Allah rızasını kazanmak için, Allah’ın yarattığı varlıkların nimetlerine vesile olmak için yine çalışmalıdır. Şimdi de, Allah’la fert arasındaki ilişkilerde önemli bir yeri olan Allah’a tövbe etme konusunda Karakoç’un düşüncelerini ele alalım.

3.1.2.5. Allah’a Tövbe Etmek

Karakoç, tövbenin, düşüşü giderici, yok edici tek açık kapı olduğunu belirtir. Tövbe, insanın yanlış yolda olduğunu itiraf etmesi, gururunu kırarak Allah’ın huzuruna çıkmasıdır. Allah tövbeleri kabul etmek için bir aracıya ihtiyaç duymaz, günahların özünde ancak asıl kaynaktan gelen tepkilerle ve direnişlerle yok edilmesi gibi bir özellik vardır. Papazın günahı var etmek gücü olmadığı gibi yok etmek gücü ve yetkisi de yoktur. Tövbe, bizi günah işlemek kuvvetini de, ondan dönmek kudretini de veren Allah’ın karşısına çıkartır. Ona göre, Müslümanın tövbesi, dönüşsüz tövbedir. Hıristiyan’ın günah çıkarması, sanki o günahı yeniden işlemek için yeni bir cesaret hazırlığıdır. “Günah öldü, öyleyse yaşasın günah” gibi bir şey. İslâm’daysa tövbe “Günah öyle öldü ki yiğitsen gel de ölüyü dirilt” demekten farksızdır.²⁵⁵

Karakoç, insanın tekrar doğru yola dönüşünün, tövbe ve gururun kırılmasıyla olacağına inanır. Çünkü çok defa düşüşlerin temel sebebi gururdur. Tövbe kapısı gururu kıran bir hakikat kapısıdır. Yanlış yolda olduğunu insan bir gün ancak tövbe suretiyle kabul ve itiraf eder. Tövbe, küfre veya inkâra, en azından, küfür ve inkâr habercileri veya basamakları durumunda olan günâhlara düşmek üzereyken ruhun tekrar imâna, hakikate ve tasdike dönüşü demektir.²⁵⁶

²⁵⁴ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 87- 89

²⁵⁵ Karakoç, Sezai, Kıyâmet Aşısı, s. 37, 38

²⁵⁶ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sür, s. 164

Karakoç'a göre, Mevlâna: "Bin kere tövbeni bozmuş olsan yine gel" derken insanın içine düşeceği umutsuzluğun yersizliğine işaret etmekte, esecek bir rahmet rüzgârından ruhun kurtuluşa ereceği, böylece değişmiş olacağı, eski halinde kalmayacağı gerçeğini göstermekte ve Allah'a güven ve inancını ifade etmektedir. Bu durum tek bir kişi için olduğu gibi toplumlar için de aynıdır.²⁵⁷

Karakoç eserlerinde tövbeyi bir başka kavramla, "itiraf" kavramıyla da izah etmiştir. Ona göre, tövbe için insan iki aşamadan geçmelidir. Birincisi "itiraf", ikinci aşama ise, "çile"dir. İtiraf, bir pişmanlığın, gerçek bir pişmanlığın sonucu olmalıdır. Önce insan, büyük bir pişmanlık sonucu, suçlu olduğunu, aşırı gittiğini, Tanrı'yı unuttuğunu, kendini putlaştırmaya kalkıştığını itiraf etmelidir. Yani insanın dönüşsüz, pişmanlıkla ve itirafı başlayan bir "tövbe"ye ihtiyacı vardır. Bu tövbe, yeterince gerçek olursa, arkasından "çile" dönemi gelecektir. İnsan, imtihan dönemi olmaksızın bütün bir geçmişi aklamaya imkân var sanıyorsa kendini aldatmaktadır. Çile sınavından sonra yeni bir kapının açılışı beklenebilir.²⁵⁸

Karakoç'a göre itiraf bilincine ermek, insan için, en zor varılan bir kişilik durumu, en çetin bir ruh yüceliği, en güç kazanılan bir durumalı özelliğidir. İtiraf, insanın bizzat kendisini eleştirmesidir. İtiraf bilinci, insanın yargılanmadan önce kendi kendini yargılaması, değerlendirilmeden önce kendi kendini değerlendirmesidir. Ancak insanın, bu noktada, itirafın en güç iş olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kaldığını görürüz. Çünkü bu itiraf başkalarına değil, insanın kendi kendisine itirafıdır. Bir türlü, kendimize itirafa yanaşmayız. Bu kaçış, insanın itirafını kendinden önce bir başkasına yapması biçiminde gözükür. İslâm, bu yüzdendir ki, insanın insana itirafını yasak etmemekle birlikte, Hıristiyanlık gibi kurumlaştırmaya kalkışmamıştır.²⁵⁹

Karakoç, itiraf derken, insanın sadece suçunu itiraf etmesini değil, varabileceği noktaya varmakta gösterdiği üşenmeyi, ilerleme ve yücelme yolunda atabileceği adımları atmamaktaki "ruh tembelliği"ni, Tanrı'ya güvenmekte gösterdiği "ruh cimriliği"ni, Tanrı'yı anmaya açılma yolundaki bilinç kapanıklığını ve irade tutukluğunu "itirafı" kastetmektedir.²⁶⁰

²⁵⁷ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sür, s. 19

²⁵⁸ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 207

²⁵⁹ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçşi, s. 103

²⁶⁰ Karakoç, Sezai, age., s. 104

Tövbe, kulun Yaratıcı'sına işlediği günah, kusur ve hatalarını itiraf ederek bir daha yapmamak üzere söz vermesidir. Karakoç, tövbenin öncelikle insanın gururunu kırarak, hatasını kendi kendisine itiraf ederek başlamasından söz eder. Tövbenin yalnız Allah'a yapılması gerektiğini, Hıristiyanlar gibi bir aracı edinmemek gerektiğini ve defalarca tövbeyi bozmuş bile olsak yeniden tövbe etmemiz gerektiğini ifade eder. Yoksa tövbeden kaçınmanın Allah'a güvenmemek anlamına geldiğini belirtir.

Buraya kadar Karakoç'un, Allah'la olan münasebetlerimiz hakkındaki görüşlerini ele aldık. Karakoç, Allah'a iman, Allah sevgisi ve korkusu, Allah'a tevekkül ve Onun yardımı, nimetleri ve nimetlerine şükür, Allah'a tövbe etmek konularında hep şu noktaya dikkat çekmeye çalışmıştır: Bizi ve her şeyi gören bir Yaratıcı'ya iman, güven ve tam bir teslimiyet ile Yaratıcı'nın rızasını kazanmak için çalışma ve çabalamamız gerekir. Burada Allah'a, fizikötesine iman pasif olmayıp, yeryüzüne inen Allah'ın varetme amacına uygun, Allah'ın yarattığı varlıklara faydalı olma esasına dayanan dinamik bir yapıya sahiptir.

Buraya kadar ferдин kendi iç dünyasıyla münasebetinden doğan bir takım pratik ahlâk davranışları ve ferдин Rabbi'yle olan münasebetlerinden ortaya çıkan pratik ahlâk davranışları hususunda Karakoç'un düşüncelerini değerlendirdik. Şimdi ise, ferдин toplum ile münasebetlerinden doğan toplum ahlâkı ile ilgili emir ve yasaklar, ferдин devletle olan ilişkisi sonucunda ortaya çıkan durumlar hakkındaki fikirlerini değerlendirmeye çalışalım.

3.2. Ferдин Toplum İle Olan Münasebetlerinden Doğan Ahlâkî Davranışlar (Sosyal Ahlâk)

İnsan doğası gereği başka insanlarla yaşayan, bir takım sosyal ilişkiler kuran bir varlıktır. Bu sosyal varlığın da ilk ilişki kurduğu en küçük sosyal topluluk ailedir. İşte ferдин toplum ile ilişkilerinden doğan ahlâkî davranışlarının başında ailesine karşı görev ve sorumlulukları, daha sonra da komşularına ve içerisinde yaşadığı topluma karşı görev ve sorumlulukları gelmektedir. Bu bağlamda, Karakoç'un aile ile ilgili görüşlerini ayrı bir başlık halinde değil, burada kısaca ele almayı uygun gördük.

Karakoç'a göre, İslâm'da kişi ile toplum arasındaki en küçük kurum aile olarak kabul edilmiş, ailenin güçlülüğüne çok önem verilmiş, sağlam ailenin, toplumu da sağlam tutacağı fikri işlenmiştir. Gerçekten aile, ufak bir toplum gibi, olanca masumluk ve samimilik içinde yaşamını sürdürsün diye ona verilen değer Kur'an-ı Kerim'de ve Hadisi Şeriflerde belirtilmiştir. Anneye, babaya gösterilecek saygı, çocuğun eğitilmesi, komşuluk hakları, aile mahremiyetine önem verilmesi, toplumun bu en küçük biriminin sağlamlılığı için temel dayanaklardır.²⁶¹

Karakoç, aile içi görev ve sorumluluk hakkında, kadın ve erkeğin farklı özellik ve görevlerde yaratıldığını belirtir. Feminist anlayışları da bir anlamda eleştirir. Kadının özgürlüğü ve eşitliği adı altında, yedek bir erkek türüne dönüştürülerek yozlaştırılmasının önüne geçmek gerektiğini düşünür.²⁶² Zaten kadın ve erkek arasında tam eşitlik söz konusu olamaz, ancak adalet olmalıdır denilebilir. Bunun, özellikle İslâm'ın yanlışı ve meselesi gibi sunulması da çok yanlıştır.

Karakoç'un eserlerinde, ferdin toplumla olan münasebetlerden ikincisi olan komşularımızla ilişkilerimiz hakkındaki düşüncelerine rastlamadık, Onun toplumla olan münasebetlerimizden doğan ahlâkî davranışları da aşağıda toplum ahlâkı başlığı altında değerlendirmeye çalışacağız.

3.2.1. Toplum Ahlâkı (Emir ve Yasaklar)

Karakoç toplum halinde yaşamının tüm canlılarda görülen bir özellik olduğunu, bunun sebebinin ise, bütün canlıların birbirine muhtaç olduğunu ifade eder. Ona göre, toplum insanın içinde, dışında ve hep onunla birlikte. İnsan maddî ve manevî varlığını ve gelişmesini toplumla sağlar. Toplum ruhu insan ruhu için büyük ve tükenmez bir hazinedir. Toplum insan kişiliğinin olumlu ya da olumsuz bir şekilde oluşmasında büyük bir paya sahiptir.²⁶³ İnsanın birlikte yaşama zorunluluğu, kişiliğinin toplum içerisinde oluşması vb. sebeplerle büyük bir öneme sahip olan topluma karşı ahlâkî açıdan görev ve sorumluluklarımızı, toplum içerisinde yaşayan insanlara

²⁶¹ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 102

²⁶² Karakoç, Sezai, Diriliş Neslinin Âmentüsü, s. 53

²⁶³ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 92

karşı yapmamız gereken pratik ahlâkî davranışları Karakoç'un düşünceleriyle ele almaya çalışalım.

Burada Karakoç'un bireyin toplumda yaşayan insanlara karşı yapması gereken ve kaçınması gereken ahlâkî davranışlardan; insan hayatına saygı ve adam öldürmek, ilmi yaymak, insanlara sevgi ve merhamet göstermek, adaletle davranmak ve zulümden kaçınmak, çalışmak ve tembellikten kaçınmak, birlik ve beraberlik içerisinde yaşamak konularındaki görüş ve düşüncelerini ortaya koymaya çalışalım.

3.2.1.1. İnsan Hayatına Saygı ve Adam Öldürmek

Ahlâkçılar, sosyal ahlâkın ilk görevinin ve adaletin ilk yasasının: "Hiçbir zaman, öldürme faaliyetinde bulunma!" ilkesi olduğunu kabul ederler. Her insanın hayatı aziz ve mukaddestir. Bu hayat bize Allah'ın bir hediyesidir. Onu iyi korumazsak emanete hâinlik etmiş, ilâhî binayı yıkmış oluruz; her insanın şahsi hürriyetine, şahıs ve hayatına saygı göstermek, hem hukukî, hem dinî, hem de ahlâkî bir görevdir. Hayat ve şahsî hürriyet her çeşit saldırıdan korunmuştur.²⁶⁴

Karakoç'a göre her yaratık değerlidir, insan da çok kıymetlidir. Ancak değerlilik ölçüsü varlığa yüklenen sorumluluk ve görevdir. Yani insanı da değerli kılan yaşamının amacı olan kendisine yüklenen sorumluluk ve görevidir. Varlık hiyerarşisinde, şuur arttıkça, idrak yükseldikçe, gaflet perdeleri sıyrılıp aralandıkça, görev ve hizmet artar. Nimete karşılık olan bedel büyür. Daha akıllı, daha yetenekli, daha güçlü isek, bizim vazifemiz daha ağır, bizden istenen karşılık daha fazla, bizden istenen fedakârlık daha yüce olmalıdır. Karakoç bunu, bir örnekle şöyle anlatmaktadır: "Askerlikte ve memuriyette insan yükseldikçe sorumluluğu artar. Bir generale bir teğmenin sorumluluğu kadar bir sorumluluk verilirse bu bir hakaret olur; bir teğmene de bir çavuşa verilecek görev verilirse."²⁶⁵

Karakoç'a göre İslâm'daki insana verilen değerle ve insanı öldürme ile ilgili ilkeleri diğer düşünce sistemleri ve dinlerle karşılaştırınca hiçbirisinde insancılığın ve insana değer vermenin bu en yüksek seviyeye ulaşamadığı görülmektedir. Kur'an

²⁶⁴ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 167

²⁶⁵ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I, s. 9

“Bir kişiyi öldüren, bütün insanlığı öldürmüş gibidir. Bir kişiyi dirilten bütün insanlığı diriltmiş gibidir”²⁶⁶ demektir. Karakoç bu anlayışın, bir kişiyi, her kişiyi bütün insanlığın özü olarak kabul etmek olduğunu belirtmektedir. Her kişide insanlığın tümünü kavrayıcı ve kurtarıcı bir imkân, bir vaat bulmak, tümüne açılan bir pencere görmektir.²⁶⁷

Karakoç’a göre, insan öldürme konusunda, öldüren kişiye cezâ vermekten daha önemlisi ve önceliklisi, insan öldürmenin olmayacağı manevî, ahlâkî, dinî ve kültürel atmosferi oluşturmaktır. Böylece hiç olmazsa bu acı hâdiseler asgarîye indirilmiş olur.²⁶⁸

İnsan hayatına saygı gösterilmesi ve korunması ahlâken, dinen ve toplumsal yaşam açısından zarurîdir. Bu bağlamda Karakoç, varlık hiyerarşisinde insan hayatının çok kıymetli bir yeri olduğunu ve insan hayatına son verme konusunda İslâm’ın temel ilkelerinin hümanizmin zirvesi olduğunu ortaya koymaktadır. Onun ilmi öğrenmek ve ilmin yayılması hususundaki fikirlerini ortaya koymaya çalışalım.

3.2.1.2. İlimi Yaymak

İlim öğrenmek, şahsî, dinî ve ahlâkî bir görev olduğu kadar toplumsal bir görev olarak da görülmektedir. Çünkü “toplumdan cehalet kaldırılır, bilgi ve kültür seviyesi artarsa, kalkınma ve yükselme de o nispette kolaylaşır. Bilgi ve kültürün artması, aynı zaman da, ferdî olgunluğu da arttırır.”²⁶⁹

Karakoç’a göre, insanı, diğer varlıklardan ayıran en önemli özelliklerden biri, “okuma” özelliğidir. Ona bağlı olarak “yazma” ve “teorik düşünme” özellikleridir. Bunun için insana ilk buyruk “Oku! “dur. İnsan topluluklarını hayvan topluluklarından ayıran “medeniyet” de, bu özelliklerin zaman içinde bir gerçekleşimi ve birikimidir. İşte, insanoğlu yazılana, okumaya, teorik düşünmeye eğilimi nisbetinde diğer yaratıklardan ayrılır, insan olur. Bir de buna, ahlâkî yükseliş ve tasavvufî eriş ekle-

²⁶⁶ Kur’an-ı Kerim, Mâide, 32

²⁶⁷ Karakoç, Sezai, Kıyâmet Aşısı, s. 104

²⁶⁸ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 65

²⁶⁹ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 170

nirse, “insan-ı kâmil” (üstün insan) olur.²⁷⁰ Karakoç’un buarada, insanın, üstün insan olması için, ilmi, öğrenmeyi ahlâkla birlikte değerlendirdiğini görmekteyiz.

Karakoç’a göre, İslâm Medeniyetinde, okumaya, bilime, eğitime, okula büyük bir önem verildiği bilinen tarihî bir gerçektir. Yüzyıllarca, İslâm Âleminin her tarafında medreseler, gerçekten ilim merkezleri olarak dört bir yöne adetâ ışık saçmışlardır. Bu medreseler, sadece din ilimlerinde değil, matematik, astronomi, tıp alanlarında da, ilkçağa ve ortaçağ Avrupasına göre çok ileri bir bilim hayatı kurmuşlar, hatta daha sonra Rönesanstan itibaren Batının pozitif bilimler ve teknolojiadaki ilerlemelerinin ilk ilham kaynağı da olmuşlar, onlara teorik plandaki ilkeleri, kuralları, aletleri sunmuşlardır.²⁷¹

Karakoç, Müslümanların yeniden eski kültür ve medeniyetlerine kavuşabilmeleri için bilgi ve kültür seferberliği yapılması gerektiğini savunur. Ona göre bu, İslâm dünyasında “şuur uyanışının” ve “ruh arınmasının” yanında yer alacak üçüncü büyük kurtuluş hamlesi olacaktır. Bu, geçmiş zaman ve şimdiki zaman bilgilerini, Doğuyu ve Batıyı oluşturan inanç, düşünce ve davranış verimlerini öğrenmek için yapılacak bir seferberliktir. O, bilgi seferberliği derken, ezberlemeyi ve dıştan kavramayı değil, bilgiyi, benliğe ve ruha mal etmeyi kastetmektedir. Çocuktaki merak, dikkat, inceleme, birleştirme, bağlama melekelerini yok eden, zekâyı körelten, muhayyileyi söndüren, ölü bilgilerin bombardımanından ve ezbercilikten kurtarıcı bir kültür seferberliği olmalıdır.²⁷²

İnsanı gerçekten üstün insan haline getirecek olan onun akli ve ilmidir. Bireyin olgunlaşması ve toplumun kalkınması için ilim öğrenmek ve onu yaymak büyük bir öneme sahiptir. Karakoç da bunun için Müslümanların kurtuluşunun muhakkak ilim ve kültür seferberliğinden geçtiğini belirtmektedir. İnsanlık ve toplum için çok önemli olan, bir arada yaşamanın gereği insan sevgisi ve merhamet konusundaki görüşlerini ele alalım.

²⁷⁰ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 121

²⁷¹ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I, s. 125

²⁷² Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sûr, s. 68

3.2.1.3. İnsanlara Sevgi ve Merhamet

İnsanın hakikate, hayra, güzele karşı sevgi ve şefkat göstermesi, sosyal görevlerinden birisidir. Çünkü mutluluğun kaynağı sevmek, sevilme ve hakikati sevdirmektir. Kâinatın esası sevgi üzerine kurulmuştur. Ayrıca, seven insanlar daima şefkatli, merhametli ve iyi niyetli olurlar. Çünkü sevgi insanı yumuşatır, yardımlaşma ve şefkatli olmaya alıştıırır; şefkatle donatılmış insanlar hemcinsine karşı bir sevgi hisseder; bu sevgi sınırsız olup bütün insanlığı içine alacak kadar geniştir.²⁷³

Karakoç'a göre, insana değer vermek, ona sevgi, saygı, merhamet ve şefkatle yanaşmak, İslâm insancılığının temel unsurlarıdır. Hatta tasavvufta daha öteye gidilerek, manen, tüm var oluş, insanın anlamında düğümlendirilmiştir. Allah'ı bilmeye en lâyık o olduğundan, yaratılmışların en üstünü derecesine yükseltilmiştir. İnsan, bilinciyle, ahlâkıyla bunu hak etmiştir. İnsanı sevme ve ona değer verme, onu dünyanın merkezi kabul etmeyi en güzel şekilde, Şeyh Galip'in şiirinde ifade edilmiş görüyoruz: "Hoşça bak zâtına kim zübdeî âlemsin sen; Merdümü dide-i ekvân olan âdem-sin sen. (Kendini aşağı görme, âlemin özü, çekirdeği, çıkışı, başlangıç noktasısın. Kâinatların, yaratışların, oluşların gözbebeği olan insansın sen).²⁷⁴

Karakoç, insana sevgi göstermenin, haset, kin, nefret, sabırsızlık vb. birçok sosyal ve psikolojik probleme çözüm getireceğine inanmaktadır. İnsana sevgi göstermek, aptallık değil, duyguların ve aklın üstünde, Allah'ın rahmetine açılan kapıdır. Allah'ın yolundan başka kendine yol seçmiş insanlara acımak sevgi değildir, asıl sevgi, onları buldukları durumdan kurtarmaktır. Yoksa sevgi gösterme adına, onları bu saplantıda bırakmak, tam tersine, onlara düşmanlık göstermek demektir.²⁷⁵

Karakoç, merhamet kavramını farklı bir şekilde izah etmiştir. Ona göre merhamet, başkasını küçük görerek acıtmaktan veya başkasının acısından zevk almaktan kaynaklanan merhamet değildir. Asıl merhamet, kalbin yumuşamasıdır. Merhametin kaynağı Allah'a imandır, Allah'ın yaratması sebebiyledir. Merhamet, hem canını, hem mal varlığını, bütün varlığını Hak ve hakikat için, insanlık uğruna ada-

²⁷³ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 173

²⁷⁴ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 215, 216

²⁷⁵ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 155, 156

mayı en doğal bir insanlık özelliği bilmektir. Merhamet, hakikat için, insanlık için, zulümle, sömürüyle, cinayetle savaşmaktır.²⁷⁶

Karakoç, pratik ahlâkla ilgili pek çok kavramı veya ahlâkî davranışları birbirleriyle destekleyip açıklamaya çalıştığı gibi merhamet kavramını da bu şekilde açıklamıştır. Ona göre, tek başına, soyut bir merhamet olamaz. Merhamet, somuttur. Hasedle ve cimrilikle bağdaşamaz. Onun yarısı, hilm, yarısı cömertliktir. Sabır, tevekkül ve tevazuyla akrabadır. Merhamet, insanın kendini hesaba çekişinden doğan bir “özdeğişim” davranışdır. Kendini değiştirerek başkasının değişimine yol açmaktadır. Merhamet, bir yandan ruhlara kök salmalı, bir yandan toplumda sistemleşmelidir.²⁷⁷

Karakoç, sevgi ve merhametin bir takım unsurlarla desteklenmezse aksine büyük zulümlere meydan vereceğini savunur. Buna, Hristiyanlık’ın merhamet anlayışını örnek vermektedir: “Hristiyanlık sözde merhamet unsurunu yüceltirim derken onu besleyen kaynaklardan mahrum etmiş ve bunun farkında bile olmamıştır. Bu yüzden en büyük zulümler Hristiyan ırklardan sadır olmuştur.” Ona göre, merhametsiz sevgi olmadığı gibi adaletsiz merhamet de olmaz. Yalnız merhameti tutundurayım derken onun dayandığı sütunları yıkmak, bizzat merhameti yıkmak demektir. Bunun için Hristiyanlık tarihi, adetâ merhametin yıkılış tarihi olmuştur. O, komünizmin merhametin tam zıddı olarak doğduğunu ve kapitalizmin aşırı hürriyetçilik adına adaletin yıkılışıyla gerçekleştiğini düşünür.²⁷⁸

Karakoç, merhameti, insan ve inanç kardeşliğini diriltecek bir duygu ve davranış olarak görmektedir. O, hiç kimsenin, başkalarının kendisinin merhametine muhtaç olduğunu düşünmemesi gerektiğini aksine herkesin önce kendisinin merhamete muhtaç olduğunu bilmesi ve ona göre hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir.²⁷⁹

İnsanlara sevgi ve merhamet göstermenin içinde, yardımlaşma, yumuşaklık, şefkat ve acıma gibi duygular ve bu duyguların gereği olan ahlâkî davranışlar vardır. Karakoç’un sevgi ve merhamet anlayışında da Yaratıcı’nın en üstün varlık olarak yarattığı insanı kâinatın merkezi olarak görme ve bununla birlikte ahlâkî açıdan in-

²⁷⁶ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 175, 176

²⁷⁷ Karakoç, Sezai, age., s. 177

²⁷⁸ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 552

²⁷⁹ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 179

sanlara zarar veren hased, kin, nefret, düşmanlık vb. birçok davranışa da çözüm getirme vardır. Bir milletin ve devletin ayakta kalabilmesi için zarurî olan adalet ve zulümden kaçınmak, zulme karşı durmak konularındaki görüşlerini değerlendirelim.

3.2.1.4. Adaletle Davranmak ve Zulümden Kaçınmak

Adaleti her din, her mezhep ve felsefe okulu savunmuş; ancak onun yorumunu her biri farklı yapmıştır. Son din olan İslâmiyet ise, adaleti, bütün yönleriyle ele almış ve savunmuştur. Ahlâkçılara göre adalet “herşeyi ait olduğu yere koymak” şeklinde tarif edilmiştir. Adalet, ahlâkın en üstünü ve görevlerin en mükemmeli olup, insanın dünyevî ve uhrevî saadetine sebeptir.²⁸⁰

Karakoç’a göre adalet, fert ahlâklarının arasını dolduran, onları birbirine kaynaştıran, böylece de toplum ahlâkının doğumuna imkân hazırlayan sosyal dinamiklerin başlıcalarındandır. Toplum ahlâkının aydınlık bir yüzü olan adaletin yokluğu, birbirine kaynaşarak toplum ahlâkını meydana getiren fert ahlâklarını birbirinden koparır, onları yavaş yavaş küçültür ve sönmeğe terkeder. O bunu şu cümlelerle vurgulamaktadır: “Adalet, güneş sistemini ayakta tutan cazibe kanunu gibidir. Bir kaybolursa, her fert, sisteminden kopmuş bir yıldız gibi, dipsiz bir boşluğa yuvarlandığı duygusuna kapılacaktır.” Ona göre, ekonomik alanda yağma, soygun ve gasptan, siyasi alanda zorbalık ve baskıdan, din ve düşünce alanında inançları ve hakikat arayıcılığını öldüren, peşin empoze edişlerden koruyan ve kurtaran adalet duygusudur. O da yok oldu mu, her alandaki anarşinin doğması bir gün meselesidir. İşte bunun içindir ki, Peygamber efendimiz “Adalet mülkün temelidir” demiştir.* Adalet olmayan yerde, mülk, ülke, temelinden sarsılmakta, yıkılmakta ve devrilmekte gecikmez.²⁸¹

Karakoç, adaletin önemine binaen ilginç ve önemli bir tespitte bulunmuştur. Ona göre, inanmamanın cezası, teklif sırrı sebebiyle geciktirilmiştir. Bu alanda insa-

²⁸⁰ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 174, 175

* Kütüb-ü Sitte, Cemu’l-Fevâid (Rudânî) Hadis Külliyyatlarını araştırmamıza rağmen böyle bir Hadis bulamadık. Ayrıca Mustafa Çoban’ın yaptığı kısa mülakatta kaynaklarla ilgili olarak sorduğu soruya Karakoç’un “Bir yerden bulup yazmışsındır” cevabı objektif görülmemiştir. Bkz. Çoban, Mustafa, Sezai Karakoç’un Eserlerinde Dini Referanslar, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001

²⁸¹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 130

na bir mühlet tanınmıştır. Adaletsizliğin cezası ise, geciktirilmemiş ve bu alanda insana bir mühlet tanınmamıştır.²⁸²

Karakoç, korku, baskı ve zorlamayla adaletin gerçekleşmeyeceğine inanmaktadır. Çünkü korku, daha çok baskıyı ve beraberinde de haksızlığı ve kötülüğü davet edici bir niteliğe sahiptir.²⁸³

Emaneti ehline vermeme de bir haksızlık, hak edene hakkını vermemek olduğuna göre, adalet konusuyla birlikte değerlendirmeyi düşündük. Karakoç'a göre, emaneti ehline vermek İslâm kuralı, tek başına, bir işin, bir ülkenin ve bir insanlığın kurtuluş kuralıdır. Emaneti ehline vermeyenler, sonunda dönülmemesine pişmanlık duyarlar. Devlet işinde emaneti ehline vermeyen bir ülke, zulmün pençesinde kıvrarır.²⁸⁴ Karakoç, emaneti ehline vermenin adalet ve erdem ruhuna sahip insanların işi olduğunu savunur. Emaneti ehline vermek için öncelikle emanet şuuruna sahip olmak gerekir. Ehil olan kişinin de haklı ve erdemli olması gerekir. Ona göre, İslâm dünyasının bugünkü hale düşmesinde en önemli faktörlerden birisi de emanetlerin ehil olmayanlara verilmesidir. Her yerde ve her işte, manevî ve maddî alanlarda, düşüncede, siyasette, edebiyatta, ekonomik ve teknik alanda, emaneti ehline vermek, her müslümanın göz önünde tutacağı birinci ilâhî prensiptir. Ruhumuz da bize bir emanettir. Ve onu teslim etmemiz gereken ehliyet, sadece dinde ve güzel ahlâktadır. Bu, din ve ahlâk bütünüdür. İsmi de İslâm'dır.²⁸⁵ Karakoç, er veya geç, emanetlerin ehline gideceğine inanır. Bundan dolayı, açıkgozluluk ve kurnazlık yapıp lâyıf olmadığı işi kapanlar sonunda hüsrana uğrarlar.²⁸⁶

Karakoç'a göre şartlar ne olursa olsun zulümle mücadele edilmelidir. Çünkü zulüm asla uzun süre devam edemez, devam edebilmesi için geniş çapta bir düzen kurması lâzımdır. Adalet ise her düzenin gerek şartıdır.²⁸⁷ Karakoç'a göre zulümle mücadele etmek için her şeyden önce ruhumuz diri olmalı, şuurulu ve azimli olarak mücadeleye devam etmeliyiz. İnsanların, bir takım insanların iyilik için, doğruluk için, hak için insanlığın selameti için çalıştıklarını görmeleri gerekir. Bunun farkına

²⁸² Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 130

²⁸³ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III, s. 16

²⁸⁴ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 610

²⁸⁵ Karakoç, Sezai, age., s. 611, 612

²⁸⁶ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 179

²⁸⁷ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sür, s. 84

varırlarsa önce kalpleri ile taraftar olurlar; uygulamaya geçmeye hemen cesaret edemezler, ama içlerinden taraftar olurlar, tasvip ve takdir ederler. Sonra da öncü kişilerin yılmadan çalıştığını görünce, yavaş yavaş onlara katılırlar.²⁸⁸ Karakoç'a göre insanlar, organize olmazlarsa, toplumun yönetimini başkalarına, başka görüşlere, başka felsefelere bırakırlarsa yeryüzünde adalet, sulh ve sükûn sağlanamaz.²⁸⁹

Karakoç, zulme başkaldırıcıyı, insan onurunun bir zarureti olarak görür. İnsan, bunu, kendi egosu için değil, ancak Allah'ın rızasını kazanmak için, Allah'ın adaletiyi sağlamak için yapmalıdır. Yoksa kendisine emanet bırakılmış dünya varlığını savunmak için değil. Hakların ve ödevlerin kaynağı, Allah'a teslimiyettir. Hakların ve ödevlerin sınırı, Onun çizdiği sınırlara uymakla belirir, ortaya çıkar.²⁹⁰ Bu düşüncelerden Karakoç'a göre, salt insan aklının adaleti bulamayacağı ve anlayamayacağını sonucunu çıkarabiliriz. Adalet düşüncesinin dinle bulunabileceği ve İslâm'ın adaletin ayakta tutulabilmesi için gerekli tedbirleri aldığı kanaatindeyiz.

Karakoç, zulme ve yıkıcılığa hemen karşılık vermenin, tepkicilik olduğunu düşünmektedir. Hâlbuki müslüman, tepkici değil, etkidir. Olan vakanın şuuruna varmak şuursuz tepkiden önemlidir. Duyguyu eyleme değil, düşünceye ve şuura bağlamak gerekir. Ona göre, kitleler, şiddetle panik arasına gerili bir ip gibidir. Duyarlığın keskinleştiği anlarda ipi zorlamak doğru değildir, ip kopar ve bir ucu şiddete, öbür ucu paniğe gider. Bu kritik anda çözüm şiddet ve panik değil, tedbir ve temkin, dikkat keskinliği ve şurdur.²⁹¹

Karakoç'a göre, zulme hemen tepki göstermek yanlış olduğu gibi sözde şerir olmamak ve görünmemek için, bir kenara çekilmek, sessiz kalmak da zulme rıza göstermek de meydanı zâlimlere bırakmak olur ki bu da bir nevî zulümdür. O, böyle insanların kendi çıkarları için ehveni şer iddiasında bulduklarına, bunların hayır ortada iken şerri tercih ettiklerine ve sonunda ehven gördükleri şerle birlikte boğulup gideceklerine inanmaktadır.²⁹²

²⁸⁸ Karakoç, Sezai, Çıkış Yolu II, s. 33

²⁸⁹ Karakoç, Sezai, age., s. 45

²⁹⁰ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 168, 169

²⁹¹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 517, 518

²⁹² Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999, s. 216

Adalet; “her şeyi ait olduğu yere koymak olarak tanımlanmaktadır.”²⁹³ Adalet, bireyin ve toplumun huzur içerisinde yaşaması için hayatî bir öneme sahiptir. Çünkü adaletin olmadığı yerde zulüm ve anarşi baş gösterir. Karakoç, zulme baş kaldırının ve adaletin sağlanmasının Allah rızasını kazanmak için yapılması gerektiği üzerinde durur. Çünkü Ona göre, hak ve ödevlerin kaynağı Allah’tır ve sınırlarını da O tayin etmiştir. İşte bu sınırlar çerçevesinde hak arayışımızı ve adalet isteğimizi ortaya koymalıyız. Zulme karşı da birlik ve beraberlik içerisinde organize olmamız gerekir ve zulme karşı mücadelede duygularımızla değil aklımızla hareket etmeliyiz. Şimdi de, bireyin ve özellikle toplumların güçlenmesinde çok önemli bir yeri olan çalışma hususundaki fikirlerini ortaya koymaya çalışalım.

3.2.1.5. Çalışmak

Sosyal ahlâkın en esaslı dayanaklarından biri de çalışmak, iyi ve faydalı işler yapmak ve tembellikten kaçınmaktır. Çalışmanın sağladığı birçok maddî fayda yanında, manevî, ruhî faydaları da gözden uzak bulundurmamak gerekir.²⁹⁴

Karakoç, insanın, maddi ve manevi alanda ancak emeğinin, çalışmasının karşılığını göreceğine inanır. Zahmetten kaçış, insan psikolojisinin sonucudur. Ama bu sürekli bir kolayca kaçış demek olursa insanoğlunun, ancak, emeğiyle bir esere, başarıya ulaşacağı gerçeğine aykırı bir sınıra varır. Kalıcı verim, emeğinin ucundadır. Bunun dışındakiler, yok olmaya mahkûmdur. Emek ve çalışmanın da körükörüne olmaması gereklidir. İnsan çalışma konusunu çok iyi öğrenmelidir ki, belirli bir emekle fazla verim veya belli bir verimi en az emekle sağlayabilsin. Konusuna hâkim olmayan işçinin emeğinin çoğu boşa gidebilir. Karakoç, bir eserin ortaya çıkması için iyi bir çalışma düzeni, güçlü bir eğitim ve öğretim görmüş yeterli ve yetenekli bir kadro gerekli olduğunu belirtir. Bu da yetmez, aynı zamanda bu kadronun yüksek ahlâklı ve iyi niyetli olması da şarttır.²⁹⁵

Karakoç’a göre, Tanrı’nın yardımını çalışmadan da gelebilir fakat Tanrı yardımını istemeye hakkı olan, çalışandır. İşlerini Allah’a ısmarlama ancak çalışan insan-

²⁹³ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 175

²⁹⁴ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 177, 178

²⁹⁵ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sür, s. 170

ların hakkıdır. Alinteri dökmek, insan huzurunun temel taşıdır. Maddî kazanç da, manevî kazanç da, ancak emekle elde edilir. Emeksizlik, hareketsizliğe, hareketsizlik de ölüme götürür.²⁹⁶

Karakoç çalışmayı, gerçek iman ile birlikte değerlendirmekte ve şeytanın insanı, zahmetsiz kazanca, tembelliğe sevkettiğini belirtmektedir. Toplumlar, bu tür zahmetsiz kazanç beklentisi içine girerlerse, tarihin sert ve acımasız kanunları gereği, bir gün hesaplaşmanın en çetinine, felâketlerin en büyüğüne çatarlar. Peygamberimiz ve sahabeleri, asla emeklerinin dışında bir kazanç beklentisi içinde olmamışlardır.²⁹⁷

Karakoç, Müslümanın, sürekli bir ilerlemenin aday olduğunu ifade eder. Dinde sürekli bir ilerleyiş vardır. “İki günü birbirine eşit olan insan ziyandadır”²⁹⁸ diyen Peygamberin izi, durmadan ilerlemenin izidir.²⁹⁹

Karakoç’a göre, alinteriyle, yani çalışılıp hak edilerek kazanılan zafer, gerçek zaferdir, maddî ve manevî emek sarf edilmeksizin, çilesiz kazanılan zafer, zafer değildir. Kemmiyet bakımından süre ne olursa olsun, ne kadar uzun olursa olsun, dış istilâ zaferleri, geçici olmak zorundadır. Çünkü içe nüfuz edemeyen bu istilâlar, dış bir kaplama biçiminde kalırlar. Ufukta hiçbir başarı görünmese de, başarılı olduğu zaman da, bize çalışmak ve insanlığa hep çalışmak düşer. Bundan ötesi bize ait değildir.³⁰⁰

Çalışmak, insanın hem bedenine hem de ruhuna büyük yararlar sağlar. İnsanı ümitsizliğe düşmekten alıkoyar ve bir şeylerle meşgul olarak içinde yaşadığı topluma da faydalar sağlar. İnsanın zekâ ve iradesinin gelişimine katkı sağlar aksi takdirde insan çalışmazsa Karakoç’un da belirttiği gibi paslanır ve durgun su gibi bozular. Müslümanların mutlu ve huzurlu yaşayabilmeleri için hatta insanlığın huzuru için gerekli olan birlik ver beraberlik içinde yaşamak, yani insan ve İslâm kardeşliği konusundaki görüşlerini ele alalım.

²⁹⁶ Karakoç, Sezai, Diriliş Muştusu, s. 48

²⁹⁷ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II, s. 168

²⁹⁸ Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, C II, 233

²⁹⁹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 357

³⁰⁰ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 202

3.2.1.6 İnsan ve İslâm Kardeşliği (Birlik ve Beraberlik)

Toplum içinde herkesin uyması gereken iyi ahlâktan birisi de kardeşlik duygusudur ki, bu dünyevî ve uhrevî kardeşliği de içine almaktadır. Bilindiği gibi her insan, bir erkekle bir diğiden yaratılmıştır. Bunların hepside soy itibariyle, ilk insan Hz. Âdem’de birleşirler. Buna göre, islâm kardeşliğinin yanında sınırı daha da geniş olan bir “insan kardeşliği”nden söz edilebilir. Ama bu hiçbir zaman İslâm kardeşliğinin yerini tutamaz. Zira İslâm kardeşliği, Allah ve rasûlünün teminatı altındadır.³⁰¹

Karakoç’a göre insanlar, insan olmak bakımından bir anlamda kardeşler. “Hemme âlem, âzayı yekdigere” (bütün dünya, biri diğerinin üyesidir) sözü, toleransın vecizesi gibi görülüp övülmüştür. Hümanizmin çok önceden ifade edilişi gibi görülmüştür. Aslında, bu düşünce, doğrudan İslâm’ın getirdiği dünya görüşünün göstergesi ve uzantısı bir fikirdir. İnsanlar birbirine muhtaç ve bağılırlar. İnsanlar, insan olmak itibariyle, belli bir anlamda kardeşler. Ancak, bu kardeşliğin gerçek bir anlam ifade edebilmesi için, inanç ve ahlâkta belli bir birlik sağlanması şarttır. Asıl kardeşlik, inanç, düşünce ve anlayış birliğinden doğan kardeşliktir. Sadece biyolojik benzerlik ve özdeşlik, kan kardeşliği gerçek kardeşliği sağlayamamaktadır. Gerçek kardeşlik, insanı fayda ve çıkar düşüncesinin üstüne çıkaran kardeşliktir.³⁰²

Karakoç, Batı Medeniyetinin, insancılık kavramını en çok dillendiren bir medeniyet olmasına rağmen uygulamaya baktığımızda savaşlarla, soykırımlarla dolu bir tarihi geçmişi olduğunu belirtmektedir. Batı, kardeşliği Hıristiyan cemaati içinde görmeye çalışmıştır ancak bunda bile kardeşler eşit değildir. İslâm ise, kardeşliği bütün derinliği ve genişliği ile hem teoride hem de pratikte hayata geçirmiştir. Kur’an-ı Kerim, açıkça: “bütün mü’minler kardeşir”³⁰³ diye ilân etmiştir. Ona göre, burada ne mezhep, ne tarikat, ne de cemaat ayrımı vardır. Hatta müslim kelimesinden daha geniş “mü’min” kelimesi kullanılarak en büyük ve en ihatalı çerçeve çizilmiştir. Allah’a inanan, Ona ortak koşmayan, Onun yoluna bağlanan herkes kardeşir.³⁰⁴

³⁰¹ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 193

³⁰² Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III, s. 7- 9

³⁰³ Kur’an-ı Kerim, Hucurat, 10

³⁰⁴ Karakoç, Sezai, age., s. 78, 79

Karakoç'a göre, Müslümanların kurtuluşunun temeli "birlik"tir. Müslümanlar bir yapının iç içe geçmiş taşları gibi birbirlerine bağlı ve birbirlerinden güç almaktadırlar.³⁰⁵ İşte bu taşların çözülmemesi gereklidir fakat dünyaya baktığımızda, bütün şartlar Müslümanların birliği yönünde bizi zorlamasına rağmen hala birbirimizden haberimiz yok, birbirimizin yardımına koşmuyoruz. Birliğin değerini bilmeyen ve bu yüzden de çekmediği sıkıntı ve uğramadığı felâket kalmayanların başında ne yazık ki müslümanlar gelmektedir.³⁰⁶ Karakoç, Çin'deki bir müslümanı, Kuzey Afrika'daki bir Müslüman düşünmedikçe, onun durumunu takip etmedikçe, bir gün ikisinin de hürriyetini yitireceğinin muhakkak olduğunun yine unutulduğunu ifade eder. Ona göre, Müslüman ülkeleri teker teker sömürgeleştğinde öbürlerinin kılı bile kıpırdatmadı. Çünkü Müslümanlar, "Parça parça olmayın, bölünmeyin, ayrılmayın. Allah'ın ipine sımsıkı sarılın!"³⁰⁷ ilahî buyruğundan, bu kişi, topluluk ve tarih şuurundan habersiz ve mahrumdurlar.³⁰⁸

Karakoç'a göre, toplumun, onu meydana getiren kişilerin toplamından ibaret olmayıp onun üstünde, yeni bir kişilik, yeni bir güç, yeni bir varlık olduğunu sosyoloji, sosyal psikoloji, antropoloji, tarih gibi bilim ve disiplinler ortaya koymuştur. İnanmış kişilerin ruhlarının birleşmesinden yeni bir manevi kişilik doğar. Bir toplum kişiliği ve bir toplum ruhu, Müslüman toplumu doğar. Karakoç, böylece, ruhu yeniden canlandırarak "olumsuz" güçlere karşı koyabileceğimizi ifade eder. Tam bir samimiyet ve inanç içinde kenetlenen kalplerin erişeceği güç, hesaplanamayacak derecede büyük bir güç oluşturur. "İki mümin bir araya geldi mi, üçüncüsü Allah'tır. Üç mümin bir araya geldi mi, dördüncüsü Allah'tır.", "Allah'ın eli topluluk üzerindedir."³⁰⁹ gibi kutlu ölçüler ve işaretler, müminlerin yüzlerini, hep toplanma, bir araya gelme, varolma güvencini birliktelikte bulma yönüne çevirmektedir.³¹⁰ Bütün bu düşünceler, dinin insan üzerinde en fazla tesir eden sosyal bir vakıa olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü din veya inanç kadar insanları birbirlerine bağlayan, birbirlerine güven telkin eden daha büyük bir sosyal kurum yoktur.

³⁰⁵ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar III Sür, s. 58

³⁰⁶ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 549

³⁰⁷ Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmran, 103

³⁰⁸ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar I Farklar, s. 34, 35

³⁰⁹ Kur'an-ı Kerim, Fetih, 10

³¹⁰ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 124, 125

Karakoç'a göre İslâm, gerek metafizik planda, gerek toplum katında birliği, bölünmezliği önerdiği, hatta buyurduğu halde, İslâm dünyasının bugünkü manzarası, bunun tam zıddıdır. Bunun da bir bedeli vardır ve bu bedel, çok acı, bir şekilde ödenmektedir. Doğu ruhu, mistik bir şekilde bütüncüdür. Batı ruhu ise, ayrımcı ve bölünmecidir. Karakoç, Batının bu özelliğini, Hegel'in, "herşeyi atomuna kadar ayırma" şeklinde anlattığını ifade eder. Ona göre, ihtilâlcilik de bu ruhtan fişkırmaktadır. Doğu'da da, aşırıya giden bir bütünleme, toplum hayatında ezici kuvvetler önünde kör bir teslimiyete dönüşmüştür.³¹¹

Karakoç, ömrünü müslümanların birleşmeleri, şuurlu bir birlik oluşturmaları davasına adanmış, yazabildiği ve konuşabildiği sürece hep bundan bahsedeceğini, çünkü bundan daha büyük bir dava bilmediğini belirtmektedir. O, Müslümanlar, yeryüzünde bir araya gelip askerî, ekonomik, kültürel ve tarihî birliklerini kurmazlarsa, parça parça, ufak ufak üniteler halinde kalırlarsa, esaret, ezilme ve sefalet onların alinyazısı olacaktır diye düşünmektedir.³¹² Karakoç'un bahsettiği birlik ve bütünlük, siyasî bir birlik değildir. Onun amaçladığı birlik öncelikle, dinî ve kültürel bir birliktir. Bu beraberlik, Müslüman toplumlarını daha ileri safhalarda askerî, ekonomik vb. alanlarda birliğe götürecektir. Böylece Müslümanlar uluslar arası arenada söz sahibi olacaklardır.

İslâm, insanlar arasındaki kardeşliği, milliyet, ırk, soy vb. maddî ve kişinin iradesi dışında meydana gelen sebeplerin üstünde bir değere, metafizik plana bağlamıştır. İşte bu anlayış Karakoç'da da görülmektedir.

Buraya kadar Karakoç'un, toplum ahlâkı ile ilgili yapılması ve kaçınılması gerekli olan ahlâkî davranışlar hakkındaki görüş ve düşüncelerini ele aldık. Genel olarak bu davranışlar hakkındaki düşüncelerini Allah'a iman ve bağlılık, yarattığı varlıklara sevgi ve merhamet anlayışı çerçevesinde oluşturduğu görülmektedir. Şimdi ise, ferdin devletle olan münasebetlerinden doğan ahlâkî davranışlar hakkındaki fikirlerini değerlendirelim.

³¹¹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 126

³¹² Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II, s. 92

3.2.2. Ferdin Devlet İle Olan Münasebetlerinden Doğan Ahlâkî Davranışlar

Ferdin devletle olan münasebetlerinden doğan ahlâkî davranışlar; ahlâken devletin lüzumu ve önemi, devlet adamalarında bulunması gereken özellikler ve görevleri, millet anlayışı konularındaki Karakoç'un düşüncelerini ortaya koymaya çalışalım.

3.2.2.1. Devletin Ahlâken Lüzumu ve Önemi

Devlet, her yönden ahlâkî, siyasî, hukukî ve idarî bir birlik olarak ve zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahlâkın temeli olan umumî hürriyet, ancak devletin gücü ile korunabilir. Ahlâkın devletle olan ilgisi, her vazifeden söz edildiği yerde ortaya çıkmaksıdır. Bu bağlamda devlet demek, büyük ölçüde karşılıklı vazifeler ve sorumluluklar demektir. Yine her vazife ve sorumluluktan bahsedilen yerde ahlâktan da söz ediliyor demektir.³¹³

Karakoç'a göre devlet, toplum kurumlarını etkisi altına alan en önemli kurumlardan biridir. Devlet kavramı, çok anlamlı, çok cepheli tarihî ve sosyolojik bir kavramdır. Devlet, gerek düşünce ve gerek uygulama alanında tarihin ilk çağlarından bu yana var olmuş amaç ve biçim bakımından, çağın şartları çerçevesinde genişleme ve değişme göstermiştir. İnsanoğlu için kimi zaman kurtarıcı, kimi zaman da cellât ya da kırbaç haline gelmiş, kimileri için erişilmez bir şey, kimileri için vekil harç, kimileri için tahsildar olmuş, yani körlerin fili tanımlaması gibi çok değişik yorumlanmıştır. Dinden sanata kadar kültür aynasında renk renk yansımıştır.³¹⁴

Karakoç'a göre, bir toplum bir ideal etrafında birleşerek bir millet olmuşsa işte o zaman başka toplumlarca tanınmaya başlar ve henüz kurumlarını oluşturmamış olsa bile artık bir devlet olmuştur. Yani devlet, toplumun kendini diğer toplumlara göre ya da onlara karşın ortaya koyması demektir. Devlet, kurumlaşınca da, sadece dışa değil, aynı zamanda toplumu meydana getiren kişilere de kendini hissettirir.³¹⁵

³¹³ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 197

³¹⁴ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 46

³¹⁵ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham IV, Diriliş Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1996, s. 50

Karakoç, bir devletin kurulması, varolması, devam edebilmesi ve ömrünün uzun olmasının, hep bir ideali olmasına bağlı olduğuna inanır. Her devlet, sürekli olmak için, mutlaka temel bir “idea”ya dayanmak zorundadır. Güzel, doğru ve iyi ideaları somut ve kesin bir uygarlık platformuna oturmamış devlet ve ülkeler, sürekli ve düzenli bir hayattan, sulh ve selâmet hayatından yoksun olurlar.³¹⁶ Ona göre, şüphesiz, düşünceler ve ülküler ne kadar yüce olursa olsunlar tek başlarına bir toplumu ve hele hele bir devleti ayakta tutmada yeterli olamayabilirler. Bunun yanında muhakkak, ideallerin şu gerçekleşme özelliklerinin bulunması gerekir; 1) İdealler öncelikle, toplumun ruhuna, yüreğine ve vicdanına uygun olmalıdır. 2) İyilik, güzellik ve doğruluk ideaları toplumda kök salmalıdır. 3) İdealler ve ilkeler tarihî bir realizmden kopuk olmamalıdır. 4) İdeallerin gerçekliği ve yüceliği kadar önemli olan bir nokta da, tarihin getireceği tehlikeleri önceden sezen ve ona göre bu ilkelerin gerçekleşmesini dayanaklarına kavuşturan idealist ve samimi bir kadronun olması gerekir.³¹⁷

Karakoç’a göre devlet, ırk, renk, sosyolojik, biyolojik faktörler gibi reel unsurlara bağlı değildir. Öncelikle devlet, bir düşünceye, bir inanca, bir ideale bağlı olmalıdır. Devlet düşüncesi (idesi), gerektiği kadar güçlü olunca, fizik gerçekliği (reelliği) çağırır. Yoksa çokça iddia edildiği gibi, realitesi oluşunca, ona yakıştırma bir ideal aranması söz konusu olamaz. Şüphesiz, tarih planında, o türlü devletler de olmuştur. Fakat bu şekilde gelişen devletler, cılız ve kökleri yüzeyde devletlerdir. Komünizmin ve kapitalizmin iddiası, devletin özünün ekonomik olduğu yönündedir. Oysa kapitalist düzende olsun, komünist düzende olsun, kurulan devletlerde yine düşünce ve ideal etkisi, ekonomik etkiden daha baskın olmuştur. Karakoç’un devlet kavramının özünde var kabul ettiği düşünce ve ideal temeli, faşizmin düşünce ve ideal dediği reel unsurlara, ırk gücüne, sosyo biyolojik faktörlere dayanmamaktadır.³¹⁸

Karakoç, devletin süreklilik arzettiği düşüncesindedir. Bir devlet bıçak kesimi bir süratle bitip, yerine bir başkası başlamaz. Devletin ana unsurlarından ülke, millet ve egemenlik unsurları değişmedikçe devletin de devam ettiğini kabul etmek gerekir.

³¹⁶ Karakoç, Sezai, Varolma Savaşı, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003, s. 35

³¹⁷ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II, s. 11

³¹⁸ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçşi, s. 127- 129

Rejimler değişebilir fakat devlet aynı devlettir. Devleti devrimlerden doğma olarak gören anlayış yanlıştır. Devrim devlete katılan bir yenilik, yeni bir atmosferdir.³¹⁹

Karakoç din ve devlet ilişkisi konusunda, dinin, devleti insanın mutluluğu yönünde kontrol altında tuttuğunu, buna karşılık otoritesinden de devleti nasıplendirdiğini belirtmektedir. Ancak rahiplerin hâkim olduğu devlet şekillerinde din adına siyasete hatta kişi çıkarına gömülme görülmüş, devlet adamının ağır bastığı biçim ve çağlarda da dini siyasete alet etme tehlikesi başgöstermiştir. Bu iki durum da yanlış ve iki uç noktadır.³²⁰ Devlet, ferdin ve toplumun düzenli bir yaşam sürmesi için ve aynı zamanda dinin yaşanabilmesi zarurîdir. Çünkü devlet olmadan ne düzenli bir toplumsal hayattan ne de dini görevlerin yerine getirilmesinden söz edilebilir.

Karakoç'a göre İslâm, "iyi"nin yerine getirilmesi ve "kötü"nü engellenmesi için zorlayıcı bir güç olması sebebiyle devleti zarurî görür. İslâm, toplu olarak yaşamayı kişi olarak yaşamının üstünde görür. Toplu yaşama da, devlet yaşantısını mecburi kılacaktır. Kur'an-ı Kerim, sadece insanın metafizik sorunlarını çözmekle yetinmez, onun yanında, ahlâki sorunlarını, toplumsal ve siyasi sorunlarını da çözümler. Hukuk düzeni, inanç ve tapınma düzeninin, ahlak düzeninin yanında yer alır. Sonra da yönetim için her zaman geçerli kurallar ve ilkeler belirtilir. Devletin temel kaidesi inanç ve erdemdir.³²¹ Oysa Karakoç, bugünkü birçok devlet anlayışının farklı yansımaları olsa da Eflatun'un devlet düşüncesine dayandığını düşünmektedir. Eski Yunan'da teori ve pratikte temel unsur başarıydı. Eflatun'un devlet idealinde, başarının mükâfatlandırıldığı ve değerlendirildiği görülüyor. O gün bu gün, Batı ideasının, Batı medeniyetinin ve Batı devlet anlayışının temelinde başarı ilkesi yatar. İslâm'ın temel ilkesi hakikat ve erdemdir.³²² Karakoç'un Eflatun'un devlet düşüncesinde sadece başarının değerlendirildiği düşüncesi bize göre yanlıştır. Çünkü Eflatun'un ideal devletinde devlet, ahlâkî olgunluk ve mutluluk yollarını açmak için kurulmuştur. "Eflatun'un devletinin kuruluş temelinde herkesi kuşatan 'ethos' yatar; etik yapıya sahip olmayan bir devlet düşünülemez."³²³

³¹⁹ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 243

³²⁰ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 49

³²¹ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 72

³²² Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçişi, s. 130

³²³ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 198

Karakoç'a göre, İslâm'ın en temel kaynağı olan Kur'an'da devlet, detaylı bir şekilde anlatılmamakla birlikte, çağlara ve şartlara göre değiştirilmesi ve yenilenmesi için detaylar Müslümanlara bırakılmış, temel ilke ve prensipler ortaya konulmuştur. Bu ilkeler; emaneti koruma, danışma (şurâ), adalet, Allah'ın isminin yüceltilmesidir. İslâm'ın bir prensibi de ekonomi alanındadır: Kazanç oranı ve şekli sınırsız olamaz ilkesi (Helal kazanç prensibi). İkinci ilke, imkânların hep zenginler arasında dönüp durmaması, ekonomik seyyaliyet, sınıflar arasında servet dolaşımı ilkesidir.³²⁴

Karakoç çağımızda devlet düşüncesinin ve devlet kavramının yozlaştırıldığını düşünmektedir. Devlet, dini idealler, kaba kuvvet ve iştihaların maskesi yapılmıştır. Yani reel ve ilkel kuvvetler, bir başka biçimde ideal maskesiyle, devlete sızmışlar ve onu soysuzlaştırmalardır. Bunu, Yahudilik'teki Siyon ideali, Hıristiyanlık'taki rahiplik ve papa devleti biçimlerinde görmekteyiz.³²⁵ Oysa İslâm'da siyasi kuruluş bir nevi ruh aristokrasisi, bir bakıma personalist demokrasidir (şahsiyetçi halk idaresi).³²⁶

Karakoç'a göre devletin yeniden güçlendirilmesi ve ayakta tutulması için, özkaynağımız olan İslam uygarlığına başvurarak "doğru", "iyi" ve "güzel" idealarını tesbit etmek, yeniden ortaya koymak, kurumlarımızın tümünü inanç, ahlâk, bilgi ve sanat idealarını güçlendirecek şekilde işlevlendirmek gerekir.³²⁷ Kendi insan ve tarih yapımıza bakmamız, sosyal düzen, kişi hürriyeti ve adalet anlayışımızı aramamız ve bundan devlet fikri ve sistemi çıkarmamız, onu da dünyadaki diğer rejimlerle kritik ederek çağdaştırmamız gerekir.³²⁸

Karakoç'a göre devlette şekil ve organizasyon küçümsenmemelidir. Şekil ve organizasyon öze uyumsuz olursa devletin derlenip toparlanması mümkün değildir. Devletin disiplinle özgürlük, serbestlikle bağımlılık arasında bir âhenk demek olduğu görülecektir.³²⁹ Devlet sadece sosyal ve ekonomik yaşamı değil, kültür inanç ve ah-

³²⁴ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 73, 74

³²⁵ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçiş, s. 132

³²⁶ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar I Farklar, s. 61

³²⁷ Karakoç, Sezai, Varolma Savaşı, s. 38

³²⁸ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar I Farklar, s. 59

³²⁹ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 77

lâk hayatını da izlemelidir.³³⁰ Ona göre, devlet millet için, millet medeniyet, medeniyet de hakikat için vardır.³³¹

Ahlâkın devletle ilgisi olduğu gibi, devletin de ahlâkla yakından bir ilgisi vardır. Ahlâkın devletle olan ilgisi, her vazifeden söz edildiği yerde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda devlet demek, büyük ölçüde karşılıklı vazife ve sorumluluklar demektir. Yine her vazife ve sorumluluktan bahsedilen yerde ahlâktan da söz ediliyor demektir.³³² Karakoç'a göre de ahlâkın yaşanabilmesi, iyiliklerin gerçekleştirilmesi ve kötülüklerin ortadan kaldırılması için devlet zarurîdir.

Tarihe baktığımızda bir inanç, bir ideal etrafında birleşen milletlerin devlet olabildikleri ve devleti ırka ve biyolojik faktörlere dayandıran felsefelerin ve uygulamaların hayat bulamadığı gerçeğinden hareketle Karakoç'un, bu ideal ve inancın yaşanması, dinin ve ahlâkın yaşanması için devleti zarurî gördüğü ortadadır. "İyi"nin yerine getirilmesi ve "kötü"nü ortadan kaldırılması için kesinlikle bir otorite, bir devlet gereklidir. Bu bağlamda gerekli olan devletin bekâsı için, Karakoç'a göre kesinlikle, emaneti koruma, danışma, adalet, Allah'ın isminin yüceltilmesi için çalışma, helal kazanç ve sınıflar arasında servet dağılımı ilkelerinin bulunması gerekir. Devletin ahlâken gerekliliğini Karakoç açısından ortaya koyduktan sonra, devlet adamı ve devlet adamlarında bulunması gereken özellikler hakkında neler söylediğine bakalım.

3.2.2.2. Devlet Yöneticileri ve Devlet Yöneticilerinde Bulunması Gereken Özellikler

Platon'a göre, devlet adaleti yerine getirmek, özgürlük ve eşitliği sağlamak için vardır. Bu nedenle adaleti uygulayacak güçlü bir devletin ve âdil bir yönetici sınıfının olması zorunludur.³³³ İşte bu âdil yönetici sınıfında bulunması gereken bazı özellikleri Karakoç da ortaya koymuştur.

Karakoç'a göre devlet yöneticiliği, ekonomik, iç ve dış siyaset v.b bir ülkenin tüm toplum olayları en sonunda devlet başkanlığı meselesinde düğümlenmesi sebe-

³³⁰ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçşi, s. 145

³³¹ Karakoç, Sezai, Varolma Savaşı, s. 54

³³² Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 197

³³³ Erdem, Hüsameddin, Ahlâk Felsefesi, s. 198

biyle çok önemli bir meseledir. Devlet başkanlığı, sadece en yüksek yönetim makamı olmakla kalmaz, aynı zamanda o toplumun dışarıda temsil edilmesini üstlenen bir makam, millî bir semboldür.³³⁴

Karakoç, yöneticilerimizin bilgi ile donanımlı olması gerektiğini ancak ahlâkî açıdan da yüksek karakterli olmalarının şart olduğunu belirtir. Çok bilgili olurlar ama ahlâkça zayıf olurlarsa yine milletimiz ayağa kalkamaz. Aydınların ahlâk bakımından üstün olmaları, yüksek karakterde olmaları, yani fedakâr olmaları, feragatkâr olmaları gerekir. Kendi medeniyet esaslarımıza dönerek, önce biz sonra millet değil, önce milletimiz sonra biz demeleri gerekir.³³⁵

Karakoç'a göre devlet adamlarında, yöneticilerde bulunması gerekli özellikleri şöyle özetleyebiliriz:

1- Gerçek devlet adamının başlıca özelliklerinden biri, “olacakları sezme” özelliğidir. Nasıl ekonomide müteşebbisler, ekonomik krizleri, gelişmeleri önceden az çok tahmin etmek durumunda iseler, politikacılar, devlet adamları da gerek dış, gerek iç olayların nabzını yoklayarak, bir fırtınanın yaklaşıp yaklaşmadığını, âdeta içgüdüleriyle yakalamak zorundadırlar.³³⁶

2- Devlet adamının önemli bir özelliği de, “keşif (buluş)” yeteneğine sahip olmasıdır. Devlet adamı, hep aynı usul ve yola saplanıp kalmamalıdır. Bir yol çıkmıyorsa çok ihtiyatlı olarak başka yolları da denemesini bilmelidir.³³⁷

3- Devlet adamının bir özelliği de “kuruculuğu”dur. Karakoç'a göre, Hammurabi'den Solon'dan tutunuz günümüz devlet adamlarına kadar sürekli ismi anılanlar, daha çok kuruculukları, gerekli yasa ve kurumları ortaya koyuculuklarıyla tanınmış olanlardır. Peygamberler topluma yönelik görevlerinde en büyük kurucular-
dır.³³⁸

4- Devlet adamının görevini şekillendiren ve başarısını etkileyen belli başlı özelliklerin arasında “kararlılık”, “cesaret”, “dayanıklılık” gibi vasıflarda yer alır. Bunların yanında, hareketlerinde “süreklilik” ve “tutarlılık” bulunması da halka güven vermesi bakımından, devlet adamında mutlaka aranan niteliklerden kabul edilir.

³³⁴ Karakoç, Sezai, Düşünceler II Kurumlar, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1997, s. 9, 10

³³⁵ Karakoç, Sezai, Çıkış Yolu III, Diriliş Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2003, s. 42

³³⁶ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 169

³³⁷ Karakoç, Sezai, age., s. 172

³³⁸ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 175

Mümkün olduğu ölçüde çelişmelerden kaçma, tutarlılık, devlet adamına olan güveni sağlar. Halk ve hatta yabancılar, tutarlı ve cesur adımlarla, fakat ihtiyatla ilerleyen devlet adamını takdir eder. Cesaret, çılgınlık demek olmadığı gibi, tutarlılık da, çare zenginliğini sınırlayan kısır zihinli olma hali demek değildir.³³⁹

5- Eskiler tartışmışlar: Filozoflar, bilgeler, bilginler mi yönetici olmalı, yöneticiler mi filozof, bilge ya da bilgin olmalı? Kimileri toplumları yalnız filozofların yönetmesi gerektiği tezinde ısrar etmişler, kimileri de bilgelerin ya da bilginlerin. Karakoç'a göre, filozof filozoftur, düşünür düşünürdür, yönetici de yöneticidir. Yönetim üzerine filozof ya da düşünürün ne kadar parlak ve çekici, doğru ve isabetli düşünceleri, görüşleri olursa olsun, bu, onun iyi bir yönetici olduğunu göstermez. Çünkü yönetim, düşünce gibi başlı başına ayrı bir dünyadır, uzmanlık, ayrı bir yetenek ve tecrübe ister. Bir yönetici de ne denli güçlü olursa olsun, pratikte deha bile olsa, düşünce ve görüşlerden müstağni olamaz.³⁴⁰ Bilge insan, kendine ya da tek insana lazım olan hakikatlerin hakkını arayacak, bulmaya çalışacaktır. Oysa yönetimin pratik yanı vardır ve yöneticinin hayatında, kimi zaman bu taraf ağır basacaktır. Ama yönetici, yönetici olduğunu unutmamakla birlikte, âdeta filozofu ya da bilgeyi, bilgini de kişiliğinde yedek bir kişilik gibi bulunduracak denli iyi yetiştirilmiş, kişiliği bununla güçlendirilmişse, toplumu idare etme ve birçok cepheden bakma anlayışı kazanmış olur.³⁴¹

6- Karakoç'a göre politika, devlet adamının yönetim konusundaki teorik bilgilerini uygularken başvurduğu araçlar, usuller ve denemeler bütününe verilen isimdir. Devlet adamı politika yapacaktır. Ama politika yapmanın da bir derecesi, bir sınırı olmalıdır. Politika için politika yapmak, bir meslek haline gelen politikaya kapılıp gitmek, hoşgörüyü, politika yapmak adına toplumun ve ülkenin zararını göremeyecek noktaya kadar götürmek, halka şirin görünmek için doğruyu söylemekten kaçınmak, günümüz devlet adamının belli başlı handikaplarındanır.³⁴²

7- Devlet adamının olumlu özelliklerinden biri de kudretinin, kuvvetinin sınırını bilmesidir. Devlet adamı, gününün şartlarını, elindeki imkânları, kudretinin ve

³³⁹ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 178, 179

³⁴⁰ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham IV, s. 52

³⁴¹ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 182, 183

³⁴² Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 186, 187

etkinliğinin varacağı yeri iyi hesaplamalı ve ona göre hareket etmelidir. Ancak bu onu korkaklığa ve tereddüde kadar götürüp yapması gereken işlerden, atması gereken adımlardan ve gerçekleştirilmesi şart olan atılımlardan alıkoymamalıdır. Ayrıca kudreti aşır, “devlet benim”, “kanun benim” zannıyla hareket edenler, çok acı bir hüsrana uğramaya mahkûmdur.³⁴³

8- Devlet adamı açık olmalıdır. Halk ve tek tek kişiler, davranışlarını, devlet adamlarının açık tutumuna göre ayarlayacaklar ve sık sık sürpriz karşısında kalmayacaklardır. Böylece, devletin vatandaşa, vatandaşın da devlete güveni artacaktır.³⁴⁴

Karakoç’a göre, devlet, milletin, hakikat ideali etrafında organize olması, bu ideali tarih ve devam şuuru içinde sürdürmesi demektir. İşte, bu sebeptir ki, bir milletin yöneticilerinin, devlet adamlarının yüzleri üç cepheye dönük olmalıdır. Bu cephe; millet, devlet, tarih ve devam şuurudur.³⁴⁵

1) Millet yanı: Devlet adamı, hiç bir zaman, yöneticisi olduğu milletin özelliklerini gözlemlemekten, onlardaki değişimi derinden derine izlemekten uzak durmalıdır. Yöneticiler, milletin hakikat idesine olan duyarlılığını sık sık anlama imkânını aramalı ve bulmalıdır. İnanç ve düşünce kurumlarındaki yozlaşma onları kara kara düşündürmelidir. Estetiğe karşı duyarsızlık, davranışlardaki tutarsızlık ve adalete sadakat eksikliğine karşı duyarlı olmalıdırlar.³⁴⁶

2) Devlet yanı: Devlet adamının ikinci özelliği, devlete süreklince bakmak, onu kollamaktır. Devlet için, kendi fani varlığını hiç görmektir. Devlet görevinde ihmal, baştan savıcılık ve adam kayırma, millet hayatında, önlenemez, gittikçe büyüyen yara açar. Devlet adamının asla vazgeçmeyeceği ve kurulması birinci derecede görevi olan disiplin ve otorite, millet ruhundan, kültüründen, ahlâk ve şuurundan doğan, samimî kritiğe açık, bozgunculuk veya yıkıcılığı önleyen bir otorite ve disiplin; yani mekanik değil, organik olmalıdır.³⁴⁷

3) Tarih ve devam şuuru: Yönetici, millet ve devletin tarihteki yeri ve konumunu iyi bilmelidir. Devlet adamı, bunları değerlendirecek tarih kültürü ve analiz gücüne sahip olmalıdır. Çağı da iyi tanımalı ve şartları gerçeğiyle tartabilmelidir.

³⁴³ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 190

³⁴⁴ Karakoç, Sezai, age., s. 191, 192

³⁴⁵ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçşi, s. 140

³⁴⁶ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 140, 141

³⁴⁷ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham III Yazgı Seçşi, s. 142- 144

Milletin gelecek zaman hedeflerini kesin ve açık bir şekilde görmeli ve göstermelidir. Millet devamının, değişen şartlar çerçevesinde alacağı şekilleri elle tutulur bir biçimde belirleyebilmelidir.³⁴⁸

Bir toplum veya ülkenin sorunlarının büyük bir kısmının nihâyetinde devlet adamı ile ilgisi olması sebebiyle, devlet adamı ve onda bulunması gerekli özellikler Karakoç için çok önemlidir. O, devlet adamının bilgi açısından donanımlı olması hatta bu anlamda felsefe eğitimi almış olması gerektiğini, bundan daha önemlisi devlet adamının ahlâklı olması gerektiğini belirtir. Devlet adamının tarih şuuru içerisinde milletinin değerlerine bağlı ve devlet otoritesini sağlayan bir kişiliğe sahip olması gerektiğinden söz eder. Ayrıca devlet adamında muhakkak bulunması gerekli bir takım özelliklerden bahseder ki bunlara yukarıda değinmiştik. Şimdi de, devleti devlet yapan aslî unsur millet hakkındaki düşüncelerini değerlendirelim.

3.2.2.3. Millet

Karakoç'un millet düşüncesinde, aynı ideali paylaşan, aynı medeniyeti meydana getirmek için, duygularını, düşüncelerini, ruhunu, yürek ve bileğini harekete geçiren insanlar bir millet meydana getirirler. Medeniyet ve millet birbirinden ayrılmaz bir bütündür. Milleti bir dile, bir ırka veya menfaate, çıkar birliğine dayandırarak tarifler yapılmıştır. Oysa millet bunlardan ibaret değildir. Millet bir şirket veya bir dernek değildir. Bir ideale dayanmayan toplumlar millet olamaz. Bir medeniyet temelinde dayanmayan toplumlar, millet olamazlar.³⁴⁹

Karakoç'a göre, millet kavramına gerçek değerini ve hakkını ilk defa veren İslâm'dır. Batı, milleti, ırk, coğrafya birliği gibi maddî sebeplere dayandırırken İslâm, insanları iç içe iki büyük daireden ibaret görür. Birinci ve en büyük daire, insanlık dairesidir. İnsanlar, bir tek asıldan gelmişlerdir ve aralarındaki dil ve gelenek farkları, sırf bir varlık çeşitliliğinden ileri gelmektedir. İkinci daire millet daireleridir ki, bu da, İslâm milleti ve küfür milleti diye ikiye ayrılan iki milletten meydana gelir. Bu anlayış, ırk, kan, renk, dil ve gelenek farklılıklarını inkâr etmek demek değil, belki,

³⁴⁸ Karakoç, Sezai, age., s. 145

³⁴⁹ Karakoç, Sezai, Çıkış Yolu III, s. 16, 17

milletin meydana gelişinde esas faktörün, inanma ve bu inancı, şuur, irade ve eşyaya işleme özelliklerini taşıma olduğunu belirtmektedir.³⁵⁰

Karakoç'un millet düşüncesi, Kur'an'daki tüm inananlar toplumunu ifade eden anlamıyla inanç ve ülkü birliğini ortaya koymaktadır. Bu bütün insanlığı hedef alan bir millet düşüncesidir. Oysa Batı'nın "nation" kavramı, "kavim" kavramına yakın bir anlam taşımaktadır. Batının millet anlayışı, insanları, doğuştan getirdikleri, kendi niyet ve iradelerinin katkısı olmayan özelliklerine ayırmadır. Bu gerçekte ilkel bir bölünme ve parçalanma düşüncesine dayanmaktadır. Bu psikolojinin temelini, boş gurur, böbürlenme ve öğünme nefsanîliği oluşturur. İslâm'ın millet kavramı ise, kardeşlik, tevazu, hoşgörü, özveri gibi insanî özelliklerin toplamından doğan bir "ruhi özdeşleşme" bilincinden kaynaklanmaktadır.³⁵¹ İslâm düşüncesinde, millet, aynı inancı paylaşan insanların şuurlu topluluğudur. Yani, İslâm'da millet kavramı, Durkheim'in (dolayısıyla Ziya Gökalp'in) millet anlayışının çok dışında bir kaynağa, medeniyet kaynağına bağlı bir kavramdır. Millet, İslâm anlayışında, bir medeniyetin halkına verilen addır.³⁵² Medeniyet neredeyse, orada bir tek millet vardır. İslâm medeniyeti mensuplarının hepsi bir halktır ve bir millettir. Biz buna İslâm milleti diyoruz. İslâm medeniyetinin toplumuna İslâm milleti diyoruz. Aynı şekilde onun ülkesi vardır, o da onun oturduğu yerlerdir.³⁵³ Bu anlayışla insanlar yüzyıllarca barış içerisinde yaşamıştır. Batı anlayışı ise, faşizmi, nazizmi yani kavgayı ve ırkçılığı doğurmuştur.³⁵⁴

Karakoç, günümüzde "millet" kavramıyla "ümme" kavramının karıştırıldığını düşünmektedir. Ümme, millet kumaşının iç tarafına verilen isimdir. Ona göre, birçok dil, ırk ve âdetin kaynaştığı millet düşüncesinden bir tek dil, ırk, folklor, gelenek ve görenek özellikli millet kavramına gitmek geriye dönüş demektir.³⁵⁵

Karakoç'a göre devletle millet arasında tam bir uyumun olması gerekir. Devletin, milletin özelliklerine, karakterine ve ihtiyaçlarına uygun bir devlet olması şarttır. Yoksa toplum hayatında bir takım sorunların baş göstermesi kaçınılmazdır. O bunu,

³⁵⁰ Karakoç, Sezai, Dirilişin Çevresinde, s. 102- 104

³⁵¹ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 131

³⁵² Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 171

³⁵³ Karakoç, Sezai, Çıkış Yolu I, s. 58

³⁵⁴ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 132

³⁵⁵ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II, s. 88

şu cümlelerle vurgulamaktadır: “Milletle devlet, vücutla elbise gibi birbirine uygun düşme mecburiyetindedirler. Dar gelen elbise vücut için bir işkence, bol gelen elbise ise üstten baştan dökülen fuzuli bir yükür.” Milletın devlete zorla uydurulmaya çalışılması, vücudun elbiseye uydurulmaya çalışılması gibi, akıl almaz, saçma ve sağlıksız bir tutumdur.³⁵⁶ Karakoç’un bu devlet ve millet anlayışında, insan unsuru ve buna bağılı olarak, insan hak ve özgürlüklerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Karakoç’a göre millet, Kur’an’daki millet anlayışında olduğı gibi aynı inancı, aynı ideal ve ülküyü paylaşan insanların oluşturduğu toplumdur. Onun düşüncesinde millet ve medeniyet kavramları içi içe geçmiştir. Millet olmadan medeniyet, medeniyet olmadan da millet olamaz. Milleti ırka, renk ve biyolojik sebeplere bağlayan, “nation “ anlam ve değeri yükleyen bir takım millet düşüncelerine de karşı çıkar.

Bu bölümde Karakoç’un bir değer olarak ahlâk hakkındaki düşüncelerini teorik ve pratik ahlâk olarak bölümleyerek değerlendirdik. İkinci bölümde ise, bir diğereğer alanı olarak sanat, sanatçı, sanat eseri, sanatıyla ilgili temel kavramları ve çeşitli sanatlar hakkındaki fikirlerini ortaya koymaya çalışacağız.

³⁵⁶ Karakoç, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağırısı II, s. 30

İKİNCİ BÖLÜM

SEZAI KARAKOÇ' UN SANAT ANLAYIŞI

1. Sanat Düşüncesindeki Bazı Kavramlar

Burada Karakoç'un sanat anlayışının temelini oluşturan öz ve biçim, soyutlama, sanatta yaratım ve taklit, ilham ve sezgi, güzellik kavramları hakkındaki düşüncelerini ve tercihlerini ortaya koymaya çalışacağız. Öncelikle estetiğin temel kavramı olan güzellik konusundaki görüşlerini değerlendirelim.

1.1. Güzellik

Estetikte, bir sanat eseri güzel veya çirkin değerleriyle ortaya konmaktadır. Güzelin ne olduğunu, güzelin ne olmadığından yola çıkarak anlatmak gerekir. Güzel, hoş, iyi, hakikat (doğruluk), faydalı, yüce, mükemmel ve letâfet kavramlarından çok farklıdır.

Karakoç'a göre güzellik, insanı yücelten, yüceler yücesine götüren bir değerler planıdır. Ama insan güzellikte takılıp kalırsa, güzel çizginin arkasındaki tuzağı göremezse ruhu ilerleme sağlayamaz, yüceler yücesine ulaşamaz. Böyle bir estetik anlayış da plastiği aşamamış bir estetikdir. O bu düşüncesini, "Her güzel çizginin ardında, erotizmin tuzağı kuruludur. İnsan, bu kamufle edilmiş çukurları aşmasını bilmezse, ruhunun ilerlemesini tamamlayamaz." cümleleriyle vurgulamaktadır. Erotik ve plastiği aşamamış estetikle, bunlardan soyunup Allah'a tapınma Allah'ı anma ve Allah'a götürme planına yükselmiş estetik arasında, bir derece farkı değil bir mâhiyet farkı vardır.³⁵⁷

Karakoç'a göre süs, güzelliğin uzantısı ya da tamamlayıcısı, onun daha çok ortaya çıkarıcı olduğu ölçüde yararlı olur. Yani, güzellik asılda ve cevherde var olmalıdır. Onun dışı vuruşu söz konusu olabilir, ama aslında güzel olmayan bir nesne, dıştan süslemekle güzelleştirilemez. O zaman süs diye eklenen şeyler, gerçekte bir çirkinleştirme aracı haline gelir. Cazibe, sürekli değerlerin, hakikatin, iyiliğin ve gü-

³⁵⁷ Karakoç, Sezai, Makamda, s. 66, 67

zelliğin etkinliğinden doğmuşsa, o değerlerin bir parçası demektir. Faydalıdır ve gereklidir. Ama sahte cazibe, temelsiz ve özsüzdür, geçici bir etki yapar.³⁵⁸

Platon'a göre güzellik, Tanrısal aklın evrende ışımasıdır. Hegel'e göre güzellik, mutlak ruhun nesnelere görünüşe ulaşmasıdır. Schopenhauer'e göre güzellik, mutlak iradenin görünüşe ulaşmasıdır.³⁵⁹ Karakoç'un güzellik anlayışı da bu metafizik güzellik görüşlerine benzemektedir. Ona göre güzellik, insanı Tanrı'ya götüren bir değerler planıdır. Ama insan, tabiat güzelliğine takılıp kalırsa, ruhu ilerleyemez ve gerçek güzelliğe ulaşamaz. Şimdi de öz ve biçim konusuna bakışımı ele alalım.

1.2. Öz ve Biçim

Biçimcilik, herhangi bir ilimde, bilginin mevzu ve muhtevasına değil, şekline önem veren yahut ilimlerde bilhassa matematik ilimlerde, hakikatlerin bir takım itibarî münasebetler üzerine kurulduğunu ve tamamen şekli olduklarını kabul eden meslek. Bu anlayış, soyut sembollere ait ameliyeleri esas almak için zihni veya duyulur sezgiye başvurmayı kabul etmemektedir.³⁶⁰

Karakoç'a göre, önce öze, muhtevaya, anlama öncelik ve önem vermek gerekir. Fakat maddenin, biçimin de hakkını ihmal etmemek gerekir. Ruh maddeden, amacı araçtan, anlamı anlama ve dışa vurumdan, özü biçimden önceye almak, hem teorik hem pratik açıdan daha doğru ve yararlı olacaktır. Çünkü şekil, zamana ve şartlara bağlı olduğu için zamanla değişir ve eskir. Sadece şekle ağırlık verilerek elde edilen eserler de zamanla kaybolup giderler. Ama şekli ihmal etmeden öze önem verilerek elde edilen eserler zaman ve şartlar değişse bile kıymetlerini korurlar. Hem şekil hem de öze bütünleşmiş eserler sağlıklı ve uzun ömürlü eserlerdir. Çağımız felsefe ve düşüncesinde, ruh ve madde, amaçla araç, öze biçim, anlamla anlatım, hep kabule göre, bir öncelik kazanıyorlar. Karakoç buna, şu örnekleri verir: "Pozitivistler, herhalde biçimi öze ve ikincileri birincilere tercih edeceklerdir. Klasik anlayışı tersi-

³⁵⁸ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 80

³⁵⁹ Erdem, Hüsameddin, Bazı Felsefe Meseleleri, s. 228

³⁶⁰ Bolay, Süleyman Hayri, Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, s. 428

ne çevirmeye çalışacaklardır. Satre'nin Egzistansiyalizmi gibi önce var oluş sonra öz diye düşüneceklerdir.”³⁶¹

Karakoç, özcülüğe önem ve öncelik verilmesinin, biçimin reddi anlamına gelmediğini düşünür. Özcülük de sağlıklı bir biçimlenme içermelidir. Fakat biçimcilik esas olursa, özün giderek zaman içinde kaybolma ihtimali vardır. Biçimi esas alma, ruhun enerjisini boş bir davranış serisinde tüketir.³⁶² Esas olan özdür. Karakoç, bu öz dediği şeyi de “eser, hakikat özü taşımalıdır.”³⁶³ ifadesiyle metafizikten beslenen bir öz olarak ortaya koymaktadır.

Karakoç, her medeniyet durağanlaşmasında, biçimciliğin etkisinin görüldüğünü, biçimciliğin ön plana çıkarıldığını, özcülüğün ikinci plana itildiğini düşünmektedir. Ona göre kurtuluş, bu anlayışı tersine döndürmekle başlar. Biçimcilik, sonuçta, onun yenileyici kaynağını kuruttuğu için, biçimin de ölümüne yol açacaktır. Sadece düşünceleri ve duyguları verme, sanatta gerçek özcülüğe aykırı, bir başka biçimcilik türüdür. Sırf biçimi amaçlamış sanatla bu tür sanat arasında, gerçek sanata uzaklık bakımından bir fark yoktur.³⁶⁴

Karakoç, özcülükle şekilcilik arasındaki uyum bağıını kopardığımızı ve şekilciliğe, lafızcılığa düşüp sözden işe gitme zaruretini görmez olduğumuzu savunur. Ona göre, değerlendirmelerimizde nicelik, niteliği gölgelemiş, dış büyüklük, boş hacim, muhtevadan daha önemli gibi görünmüştür. Bu da yıkılma, çürüme ve çöküş getirmiştir.³⁶⁵

Karakoç, Sartre'ın, “varlık özden öncedir” düşüncesinin aksine, muhteva ve özün öncelikli olması gerektiği üzerinde durur. Çünkü şekil, biçim zamana ve şartlara bağlı olduğu için gelip geçicidir. Oysa öz, muhteva sürekli ve kalıcıdır. Sadece sanat anlayışında değil, başka düşünce alanlarında da şekilciliğe önem verilmesi, bir şey değerlendirilirken, değer atfedilirken, şekle ve niceliğe önem verilmesi, medeniyet ve toplumda çürüme ve yozlaşmayı getirmektedir. Karakoç'un sanat anlayışının temelini oluşturan soyutlama konusuna geçelim.

³⁶¹ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar, s. 78, 79

³⁶² Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 116

³⁶³ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 444

³⁶⁴ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 115

³⁶⁵ Karakoç, Sezai, Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II, s. 91

1.3. Soyutlama

Soyut, tecrit edilmiş anlamına gelir. Somutluktan sıyrılarak elde edilmiş kavram. Nesnelerin özelliklerinden soyutlanmış olan genel kavramlar. Soyutlama ise, görünüşte ayrılmış olanı, zihinde ayırma fiili. Mesela, formsuz bir madde düşünülebilir mi? Aristo, zihin ancak maddenin ilk yaratıldığı ânı düşünerek bunu yapabileceğini söylüyor.³⁶⁶

Karakoç'a göre soyutlama, sanatın, bir yandan biçime, bir yandan da kalıcılığı bütünüyle aramaya yönelen ilkesidir. Soyutlama "diriliş somutu"na ermek için zorunlu bir geçiştir. Sanat eseri oluşturulurken; doğayı soyutlama, metafizik ve mutlak yeniden somutlanış, yani diriliş somutlaması aşamalarından geçirilmelidir. Karakoç, soyutlamanın farkını şu örnekle izah eder: "Fotoğrafla resim arasındaki farkta soyutlamanın payı birinci derecede kendini gösterir. Ressam, tabiatın empirik yanını soyutlaya soyutlaya bir netliğe ulaşmak ister."³⁶⁷

Karakoç, sanatın sadece soyutlamadan ibaret olmadığını ancak sanatçının, malzemesine bu soyutlama işlemiyle el attığını belirtir. Soyutlanan doğa, geçici bir an için, âdeta ölü hale gelmiştir. Bundan sonra, ona yeniden can vermek gerekmektedir. Bu, ona, sanatçının, ruhindaki soluğu üflemesiyle gerçekleşecektir. Sanatçı, modelini önce doğadan koparmalıdır ki, o, son işlem olarak, kendisinin üfureceği soluğu kabul edebilsin. Demek ki, sanatçının ilk ve uzun uğraşı, soyutlamadır. İkinci, son ve eserin oluşunu bütünleyen işi de, kendi ruhunu, o soyutlanıp da hazır hale gelmiş eser tablosuna üflemdir. Ona göre, soyutlama, doğanın kemiğini ve iskeletini görmek, geometrisine ermek ve matematik imkânlarını kurcalamak, yeni eserin üzerine oturacağı şematizmi yakalamak çabasıdır. Soyutlama burada, zorunlu bir geçiş, bir değişim, bir başkalaşım, bir metamorfoz sürecidir.³⁶⁸

Karakoç'un sanat anlayışının temelini Allah'a ve dine bağlı olarak ortaya çıkan bir soyut anlayış olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ona göre, bir sanat eseri oluşturulurken eser, öncelikle tabiattaki nesnelere ve malzemelere soyutlanmalı ardından sanatçının yaratıcılığı ile birlikte yeniden somutlama, "diriliş somutu" aşamalarından

³⁶⁶ Bolay, Süleyman Hayri, Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, s. 422

³⁶⁷ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 11

³⁶⁸ Karakoç, age., s. 12- 14

geçilerek ortaya konmalıdır. Şimdi de, sanatın yaratım mı, yoksa taklit mi olduğu konusunda Karakoç'un tercihinə bakalım.

1.4. Sanatta Taklit ve Yaratma

Sanatın kaynağının taklit olduğunu öne süren görüşe göre sanat, sanatçının nesnelere taklit etmesiyle ortaya çıkar. Sanatın kaynağının yaratma olduğunu öne süren görüşe göre; "Tabiattaki varlıkların ve olayların doğrudan kendileri bir sanat eseri sayılmazlar. Doğal şeylerin bir sanatçı tarafından işlenmesi ve düzenlenmesiyle bir sanat eseri ortaya çıkar. Sanat, doğanın aynen yansıtılması değildir; nasıl bilim varlıkları ve olayları çözmeye ve formüle etmeye çalışıyorsa, sanat da varlıkları ve olayları anlamaya ve bilimden farklı bir şekilde anlatmaya yönelmiştir. Burada kimi sanatçı resmi, kimi heykeli, kimi müziği, kimi edebi sanatları kullanır. Ama her sanatçı gerçeği anlatırken kendi tekniğini, kendi ruhunun yaratıcılığını ortaya koyar."³⁶⁹

Karakoç'a göre, sanata yeni başlayanlarda, işin acemisi olanlarda taklit hoş görülebilir, ustalık dönemine geçenlerden kendilerine özgü, orijinal sanat eseri beklenir. O, etki ile taklidi de birbirinden ayırır. Etki, sanatçıyı kendine özgü eserler vermeye itiyorsa olağandır, hatta zarurîdir. Çünkü etki, bu anlamda, sanatın şartları arasında sayılabilir. Tabiat da sanatçıyı etkilemektedir. Tabiat içinde yeni bir tabiat olan sanat eserinin etkisiz olması zaten düşünülemez.³⁷⁰

Karakoç'a göre sanat, yaratımdır. Sanatçı, Tanrı gibi yoktan varedici değildir. Sanatçının işi yaratıştan bir yaratış çıkarmak, var olandan yeni bir varlık türetmektir. Sanatçı yaratılanı değil, yaratışı taklit ederek yeni bir varlık ortaya koymaktadır. Sanatçının Tanrı'dan izin alması gereklidir ki bu alçakgönüllülükle olur. Tanrı'ya teslim olmayan, eşyayı teslim alamaz, eşyanın direnci kırılmadan, doğa (ister bu fizik, ya da psikolojik doğa olsun) verileri, bu direnci, bağlarından, ortam ve çevresinden,

³⁶⁹ Ergün, Mustafa, Felsefeye Giriş, www.egitim.aku.edu.tr; 25/03/2009

³⁷⁰ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 143, 144

kuvvet kaynaklarından koparılmadan, sanatçı, hilkatin öz yuvasına erişemez, mahremiyetine eremez. Ona eremezse, yüzeyde kalmaya mahkûm demektir.³⁷¹

Platon'un sanatı, "taklidin taklidi" olarak görmesinin aksine Karakoç, sanatı bir yaratım olarak görmektedir. Ancak bu yaratım, yoktan varetmek değildir. Sanat, yaratılanın taklidi değil, Tanrı'nın yaratmasını taklittir. "XIX. Yüzyıl romantik yazar ve düşünürlerin görüşü; sanatçının hayal gücünün özgür bir yaratım olmasıdır. Hayal gücü, dış dünyadan gelen verileri, malzemeyi birleştiren bir yeti değildir. Tam tersine o verileri çözümler, dönüştürür ve ondan yeni bir şeyler yaratır."³⁷² Karakoç'un sanatı yaratım olarak gören anlayışı da bunun aynısıdır diyebiliriz. Çünkü Ona göre de, yaratım, bir takım malzemeleri, nesnelere birleştirmek, üst üste koymak demek değildir. Malzemeleri, nesnelere soyutladıktan sonra, sanatçının ruhunda dönüştürüp yeni bir şeyler ortaya koymaktır. Karakoç'un bilgi ve değer hiyerarşisinde önemli bir yeri olan ilham ve bunun yanında sezgi konularını ele alalım.

1.5. İlham ve Sezgi

Yaratmayı ilâhî bir iş olarak düşünenlere göre; ilâhî iş sayılan yaratmanın izah edici prensibi ilhamdır. Böyle bir anlayışa göre, sanatkâr; hangi esrarlı kuvvetin lütfuyla içinde nasıl hazırlanıp olgunlaştığını kendisinin de bilmediği eserini günün birinde, bir coşma ve nurlanıverme hali içinde sanki bütün kapıları birden açılan ruhandan dışarıya salıveren adamdır.³⁷³ Sanatkâr için ilham, dindeki vahyin daha mahdut bir şeklinden başka bir şey değildir. Dinin insanüstü ruhlarda yaşattığı mucizeyi sanatkâr, eserindeki füsün ile takip etmektedir.³⁷⁴

Karakoç'a göre ilham, düşünce ve ruh çilesi çekmiş üstün insana Allah'ın bir armağanıdır. Soru düşünceye çıkar, düşünce ilhamın önünde boyun eğer ki ilham da vahyin önünde boyun eğmiştir. İlhamın vahye boyun eğdiği gibi, düşünceler gelen ilhama, sorular da ilhamlanmış düşüncelere boyun eğerse, değerler hiyerarşisi böyle-

³⁷¹ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 13

³⁷² Arslan, Ahmet, Felsefeye Giriş, s. 217

³⁷³ Akverdi, Hamdi, Sanatta Yaratma, s. 15

³⁷⁴ Topçu, Nurettin, Felsefe, s. 119

ce kurulursa, insan ve toplum, sağlıklı bir biçimde, zaman ve tarih içinde, var olmanın alanına ayağını basmış demektir.³⁷⁵

Karakoç, ilhamın, düşünce ve ruh çilesi çekmiş yazar veya sanatçının şahsiyetine yapıştığı zaman eser ve yazının, sanatçı ve yazardan hızlı gideceğine inanır. Ona göre ilham gelince, yazar, ilhamın arkasından koşar da yine yetişemez. Yazı, yazardan hızlı gider. İnsanlar yazıyı bırakırlar da yazara bakarlar. Kitabı görmezlikten gelirler de yazara yapışırlar.³⁷⁶

Karakoç'a göre, ilham, vahiy katının hemen altındaki ulvî alanda yer alır. Veli şairler, ilâhî ilhamdan nasiplerini almışlardır. Mevlâna'da olduğu gibi, şiirleri keramettir. Bu şairlerin eserleri Rahmanî ilhamdan kaynaklanmıştır. Ona göre, bundan dolayı, Molla Cami, Mevlâna için, "Peygamber değil ama kitabı var" demiştir.³⁷⁷

Karakoç, ilhamın sadece kişilere doğmadığına, zaman zaman toplumlara, milletlere de doğduğuna inanır. Belki yine kişilerden doğar, fakat büyük atılımlara hazır bir toplumda hızla yayılır. Bir sitede, bir kabiledede veya bir millette bir kere bir ilham doğdu mu, o site, o kabile veya o millet, yıllarca, çok defa da asırlarca o ilhamla çalkalanıp durur. O, vahye ilişkin ilham olduğu gibi tabiata ilişkin ilham da olduğunu düşünür. İlham vardır, doğrudan doğruya vahye ilişkindir. İslâm toplumlarının her medeniyet hamlesinde olduğu gibi. İlham vardır, tabiata ilişkindir. Yunan ve Roma medeniyetlerinin doğuşunda görüldüğü gibi.³⁷⁸

Karakoç'a göre sezgi, sanat eserinin oluşumunda sanatçıya yol gösteren, eserini bütünlemesine, tamamlamasına yardımcı olan, zihin dünyasıyla ilintili, dikkati keskinleştiren bir hâledir. "Sezgi dünyası" ne derece parlak olursa, kaynak değişmemekle beraber dikkat tablosu, o kadar daha derin ve yüksek boyutlara ulaşma imkânına kavuşur. Dikkat oluşumu, bir melodi iken, bir şarkı, bir şarkı iken bir kompozisyon olmaya doğru yol almaktadır. O, statik ve mekanik olmaktan çıkıp organik ve dinamik olmaya başlamıştır.³⁷⁹

Karakoç, ilhamı metafizik plana bağlamaktadır. Çünkü ilham çaba sarfeden, düşünce ve ruh çilesi çeken "üstün insana", yani sanatçıya Tanrı armağanıdır. Ka-

³⁷⁵ Karakoç, Sezai, *Günlük Yazılar II Sütun*, s. 207

³⁷⁶ Karakoç, Sezai, *age.*, s. 263

³⁷⁷ Karakoç, Sezai, *Edebiyat Yazıları I, Diriliş Yayınları*, 4. Baskı, İstanbul, 2007, s. 51

³⁷⁸ Karakoç, Sezai, *Çağ ve İlham I Metafizik Gerilim Şartı*, s. 32, 33

³⁷⁹ Karakoç, Sezai, *Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi*, s. 149

rakoç'un sezgi anlayışı ise, mutlak gerçeğe sezgi ile varılacağını düşünen intuitionistlerin sezgi düşüncesinden farklı olarak, Gazalî'nin gerçek bilginin akıldan, duygu ve duyumlardan değil Alah'ın kalbe ihsan ettiği nur ve sezgi sayesinde meydana geleceğini belirten anlayışına daha yakındır. Ancak Karakoç, kendine özgü bir bilgi ve değer kaynağı hiyerarşisi oluşturmaktadır. Ona göre, en üstün bilgi ve değer kaynağı vahiydir. Daha sonra ilham, ondan sonra da akıl ve duyular gelmektedir. Karakoç'un sanatıyla ilgili bazı temel kavramları ele aldık. Onun bir başka değer alanı olarak sanat düşüncesi ve çeşitli sanatlara bakışını ele almamız gerekmektedir.

1. Sanat ve Çeşitli Sanatlara Bakışı

Burada Karakoç'un sanatı tanımlaması, bir değer olarak sanat anlayışı, sanatçıya bakışı, sanat eserini anlamlandırması, din, bilim ve sanat münasebeti ve edebiyat, sinema ve tiyatro, resim ve mimarî sanatları hakkındaki değerlendirmelerini ortaya koymaya çalışalım.

1.1. Sanat ve Sanatın Lüzumu

Sanat kelimesi en genel anlamıyla, ilginin işe uygulanmasını ifade eder. Bu bir vakiydir ki, ihtiyaçlarını daha iyi bir surette tatmin için insan zekasını, tabiatı değiştirmek ve tabii maddeleri faydalı konulara çevirmek için kullanılır. Bacon'a göre sanat "tabiata ilave olunmuş insan" için kullanılır. Fakat faydasız olan ve biricik hedefi güzellik ihtiyacını tatmine yarayan konular yaratmak için de insanın zekâsını kullandığı vakidir. Ressam, musikici, şâir, heykeltarihi, mimar birer sanatçıdır; gözettileri şey güzel eserler yaratmaktır. Estetiğin konusunu bu ikinci anlamda aldığımız sanat ve sanatın konusunu da güzel teşkil eder.³⁸⁰

Karakoç'a göre sanat, kendine has kuralları olan bir etkinlik kaynağı olmakla birlikte toplumu aydınlatıcı, yol gösterici fonksiyonu olan bir etkinliktir.³⁸¹ Sanat,

³⁸⁰ Yetkin, Suut Kemal, Estetik, s.23

³⁸¹ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II, s. 12

zanaattan farklıdır. Sanatta bir eserin oluşumunda önce bulanıklık sonra bir sezgi ve sonunda bir yaratım vardır. Sanat içinde zanaat da vardır fakat zanaat sanatın bir değişimi olamaz.³⁸² Karakoç, sanatı bir değer olarak, insanlara ve topluma faydası açısından ve bir yaratım olarak ele alan sanat anlayışlarına benzer bir tutum sergilemektedir. Ayrıca zanaatı, sanatın içinde, sanatın bir parçası olarak görmektedir.

Karakoç'un sanat anlayışı, sanat düşüncesi, genel dünya görüşünün sanata uygulanmasıdır. Yani metafizik temelli, ruhçu ve maneviyatçı bir yaklaşımdır. O, başlangıçta aynı sanat anlayışına sahip olduğu arkadaşlarıyla var oluşu idrak farkı yüzünden ayrıldığını belirtmektedir. O bunu, şu ifadeleriyle vurgulamaktadır: "Sanat tutumum, genel dünya görüşümün bir bölümünden başka bir şey değildir. Onu bir sesin, yeni bir sesin sırtına yüklemekten ibarettir. Benim şiirim, aşk, hürriyet, yaşayış ve ölüm gibi varolmanın dinamitlendiği noktalardaki trajik espriyi, irrasyonele ve absürde bulanmış "Mutlak"ı zaptetmektir."³⁸³ Sanat, bir takım yüce duygu ve düşüncelerin topluma sunulması olarak ifade edilirse, sanattan anlaşılan daha çok din ve ahlâk temeline oturtulan duygu ve düşüncelerdir. Ancak madde ön plana çıkarılarak şehvet tatmini hedefleniyorsa karşımıza sanat adı altında bayağılıklar çıkabilir.

Karakoç'a göre sanat, bir takım duyguları heykeltraş gibi yontmak veya doktorinlerin propaganda aleti değildir. Sanat bir yönüyle metafizik âlemlerle irtibatlı olup, sanat eserinde, "saf yaratış" karşısında duyulan heyecan vardır. O, şu cümlelerle bunu ifade etmektedir: "Bence sanat eseri, öyle bir varlık ve yaratıktır ki, bir açıdan insanı metafizik yüksek fırınlarına sokup çıkarırken, öte yandan tek başına bulutsuz ve sakin, zeytin dalı, çam kokusu ve güvercin dolu yaz göklerinde, yüksek heyecanlarda dolaştırır. Büyük bir şiiri okumadan önceki insanla okuduktan sonraki insan arasında bir fark vardır. Eser insanı değiştirmiştir; çarpmış, büyülemiş ve metamorfoza uğratmıştır."³⁸⁴ Turan Karataş, Karakoç'un sanat eserini "bir yaratık" olarak ifade etmesinin Eflatun'un "idealar âlemini" hatırlattığını belirtmektedir.³⁸⁵ Ancak bize göre Karakoç burada, "idealar âlemi"ni değil daha çok metafizik düşünceden yola çıkarak,

³⁸² Karakoç, Sezai, *Dirilişin Çevresinde*, s. 81

³⁸³ Karakoç, Sezai, *Edebiyat Yazıları II Dışımızın Zarı*, s. 44

³⁸⁴ Karakoç, Sezai, *age.*, s. 45

³⁸⁵ Karataş, Turan, *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, Kaknüs Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1998, s. 430

sanatın ve sanat eserinin Allah'la, Allah'ın yaratmasıyla, yaratmasının örnek alınmasıyla ilişkili olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır.

Karakoç, sanatın, şüphesiz insanın geçimini ve üremesini sağlayan faaliyetlerin üstünde, gaye olmaya daha yakın bir mahiyet taşıdığını ifade eder. Ama Tanrı'nın sanatı önünde insan sanatı fazladan olarak bir şey getirecek değildir. İnsan, bizzat kendisi Tanrı'nın eşsiz sanatından bir örnektir. İnsan sanatı, Tanrı'nın sanatının gönle vuran yankılarından doğmakta, onun tükenmez kaynağından beslenmektedir. Tanrı'nın sanatına ermeyen insan veya sanatçının kalıcı bir sanat eseri bırakmasına imkân yoktur. Gerçek sanat, Tanrı'nın sanatına götürür.³⁸⁶ Karakoç, sanatın kaynağını, taklit olarak değil, bir yaratım olarak görmektedir. Ancak sanatın kaynağı hakkındaki sanat teorilerinden, sanatı dine bağlayan sosyolojik görüşe daha çok yakın olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü O, sanat düşüncesini “mutlak”la ve dinle birlikte oluşturmaktadır.

Karakoç, sanatın sadece bir telkin vasıtası olarak da düşünülmemesi gerektiğini savunur. Telkin ödevini yapabilmek için bile, sanatın her şeyden önce bir medeniyet fenomeni, tabii bir veri olarak varoluşunu kabul ettirmesi gerekir. Sanatın, kendi varoluş kurallarına ve hayat şartlarına göre varolduktan sonra, topluma ve toplumun ülküsüne yararlı olması söz konusu olur. Ona göre, medeniyet dirilişimizin, kendi kültürümüzü tekrar canlandırışımızın belli başlı bir bölümü olarak, sanatımızı, İslâm'a özgü sanatı dile getirmeliyiz. Kendi kaderimizden, kendi duyarlığımızdan kendi sanatımızı örmeliyiz.³⁸⁷ Ancak Karakoç'un eserlerine baktığımız zaman “sanatın bir telkin vasıtası olarak” kullanılmadığını söylemek çok zordur. Burada sanatın objektif olarak kullanılmasından söz edilmektedir. Felsefede, filozofun objektifliği konusu tartışılmıştır. Orada bile nihayetinde tam anlamıyla filozofun objektif olamayacağı sonucu çıkmaktadır. İşte bunun gibi sanatçının da tam anlamıyla objektif olması mümkün değildir. Çünkü yetiştiği ortam, içerisinde bulunduğu toplum ve kültür onun düşüncelerinde muhakkak etkili olacaktır. Genel olarak baktığımızda zaten sanat eserinin, sanatçının düşünce ve dugu dünyasında gerçekleştiğini ve buna bağlı olarak da sanatçının subjektif eserler ortaya koyması tabiidir denilebilir.

³⁸⁶ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 95

³⁸⁷ Karakoç, Sezai, İslâm'ın Dirilişi, Diriliş Yay., 9. Baskı, İstanbul, 2005, s. 45

Karakoç, mücerredin (soyutun) dünyasını, görünmeyen dünyanın bir bölümü olarak görür. Sanatçılar, büyük sanatçılar da, büyüklükleri ölçüsünde, “görünmeyen”le ilgi kurmuş kişilerdir. Görünmeyen dünya, fizik dünya kadar, hatta daha fazla gerçektir ve her insan o dünyadan az ya da çok pay almaktadır. Modern çağda ise, dünyayı sırf görünenden ibaret düşünenler hep kaybeden olmuşlardır.³⁸⁸ Karakoç’un sanatın tanım ve tahlillerinde hep “metafizik” boyutuna dikkat çektiği görülmektedir. İslâm edebiyat ve sanatının yeniden üstün bir şekilde ortaya çıkması için iki şeyi zarûî görür. Birincisi “metafiziğe eğilmek”, ikincisi ise, “soyutlama”dır.³⁸⁹ Karakoç’un spiritüalist anlayışı sanatta da kendini göstermektedir.

Karakoç’a göre batı ve doğu sanatı karşıtlığı, sanat düşünürleri tarafından ein fuhlung (somutlama) ve soyutlama olarak ifade edilmiştir. Doğu sanatı yani İslâm sanatı soyutlamacı, yüce (transendentale)ye yönelik bir sanattır. Batı sanatı ise, somutçudur. İslâm sanatı, yüceliğe doğru giderken soyutlamayı temel olarak almakla beraber, ein fuhlung’dan (somutça ruha nüfuz etme) da altın bir sentez çerçevesinde yararlanmışır. Rönesans sonrası Batı Uygarlığı ise, ein fuhlung ruhuna sadakatten ayrılmamakla, sonunda, soyut ve “transendental”dan yoksunluğun sıkıntısını çekmeğe başlamıştır.³⁹⁰

Karakoç, bir kültürün, bir halkın ölü bir çerçeveden çıkararak, çağı kuran ve anlamlandıran ülkülerle ayağa kalkışında, edebiyatın daha geniş anlamıyla sanatın payının, ruhun vücuttaki payı gibi olduğunu düşünür.³⁹¹

Karakoç’a göre sanat, toplumun her kesimini etkileyen bir faaliyet olarak büyük bir öneme sahiptir. Edebiyatla siyaset arasında ilişkiler olmuştur. Hele geçmiş zamanlarda radyo ve gazetenin de bulunmayışı göz önünde tutulursa, şiirin büyük etkisinin her alanda hissedileceği anlaşılır. Saray edebiyatı denilen divan edebiyatı bile hep toplumun meselelerini ele aldığı için toplumu etkilemiştir. Divan Edebiyatını tanımayan divanları okumamış bulunan kişilerin Osmanlı Tarihi’ni de hakkıyla

³⁸⁸ Karakoç, Sezai, Dirilişin Çevresinde. 16

³⁸⁹ Karakoç, Sezai, İslâm’ın Dirilişi, s. 35

³⁹⁰ Karakoç, Sezai, İnsanlığın Dirilişi, s. 122

³⁹¹ Karakoç, Sezai, İslâm’ın Dirilişi, s. 40

bildikleri söylenemez. Ona göre biz, geçmişimizi, tarihimizi ve kültürümüzü sanat ve edebiyat sayesinde öğrenip gelecek nesillere aktarabiliriz.³⁹²

Karakoç'un sanatla ilgili bütün bu düşüncelerinden anlaşılacağı gibi, O, sanatı, hep dinle yanyana, metafizikle içi içe düşünmektedir. Din, sanat için büyük bir kaynaktır. Zannedildiği gibi din, sanatın ve sanatçının özgürlüğünü kısıtlamaz, ufkunu daraltmaz, aksine ona yeni ufuklar açar. Bunun için sanatın "metafizik âlemle" irtibatlı olması, dinden beslenmesi ve diğer bir taraftan da Allah'ın yarattığı varlıklarla, tabiatla, tarihle ve toplumun değerleriyle bütünleşmiş olması gerekir. Şimdi de, sanatın yapıcısı veya yaratıcısı olan sanatçı hakkındaki düşüncelerini ele alalım.

2.2. Sanatçı

Sanatçı, kendisini hayallerine bırakan bir kimsedir, fakat yalnız bu değildir. Sadece kendisinde güzel hayallerin güzelliğini duyan bir kimseye hiçbir zaman sanatçı denilemez. Hakîkî sanatçı bir yaratıcıdır. Sanatçı dikkatini çeken ve sempatisini uyandıran bu muazzam âlemin kaçıcı ve orijinal manzarasını tespit etmeyi, ebedîleştirme arar. Onu bir tuval üstünde çizgi ve renklerle, mermerde veya balçıkta şekillerle yahut kâğıt üzerinde notalarla ve kelimelerle ifade etmeye çalışır. Böylece hayatın bir anını yok olup gitmekten kurtarır. Sanatçı hülyasını yalnız kendisi için maddileştirmez, dışarı atmaz, onu diğerlerine tebliğ etmeyi ister. Hayat karşısında duyduğu heyecanları, haz ve elemeleri diğer bilinçlerde yaşatmaya çalışır. Tahayyülünü diğer insanlarda yaşatmak için eser yaratır.³⁹³

Karakoç'a göre sanatçı, fizikötesi yaşantılı, çile ile yoğrularak eser veren insandır. Sanatçı, Tanrı'nın yaratmasına hayran olup, yaratılanı değil, yaratmayı taklit edendir.³⁹⁴ Sanatçılar, edebiyatçılar ve şairler, çok sıkıntı ve çile çekerek eserlerini verebilmişler ve bu eserlerinin gölgesindeki mutluluktan pay almışlardır.³⁹⁵ Burada Karakoç'un çile ve sıkıntı çekmeyen sanatçının eser veremeyeceğini düşündüğünü söylemek yanlış olur, şüphesiz zenginlik ve rahatlık içerisinde eserler veren sanatçı-

³⁹² Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları III Eğik Ehramlar, Diriliş Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2000, s. 68

³⁹³ Yetkin, Suut Kemal, Estetik, s.23

³⁹⁴ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, Diriliş Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2007, s. 23

³⁹⁵ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 201

lar vardır. Ama genel olarak, uzun yıllar boyunca toplumların benimsediği, mükemmel ve olgunlaşmış eserlerin de çok ciddi emek ve sıkıntılar sonucunda ortaya çıktığı da bir gerçektir.

Karakoç'a göre sanatçı, bir yönünü metafizik âleme çevirdiği gibi bir yönünü de reel âleme çevirmelidir. Büyük sanatçıların eserlerinde en ince teferruatına kadar dış dünyaya yer verdikleri görülmektedir. Bu, sanatçının dışa dönüklüğünden çok, iç güvenini gösterir. Dış dünya, sanat eserine, kimlik değiştirerek, hatta kimi zaman kimliğini tamamen yitirerek girer. Sanat kapısından içeri ayak basan her realite görünümlü, ayrı ve yeni bir dünyanın malı olmuştur. Sanatçının karşılaştığı iki realite yüzü, tabiat ve tarihtir. Karakoç burada tarihi, en geniş ve genel anlamında almaktadır. Sadece zamanın tabiata ve hayata katılışı anlamında değil, insanların tek kişiler olarak kitleler, kuruluşlar olarak, dünya ve varoluş yorumlarıyla belirledikleri hareket kompozisyonlarını da dâhil etmektedir. Ona göre, sanatçı, tabiatla yalın ve çıplak bir karşılaşma halindedir. Ses, renk, biçim, hareket, bütün zenginliği ve uyumlarıyla tabiatın bu ön ve arka planları, sanatçıya her an malzeme sunmaktadır. İlk, dolaysız olarak, şair, bu seslerin; ressam, renklerin, çizgilerin, biçimlerin; mimar, hacimlerin terbiye kürsüsünden dersini alır.³⁹⁶ Bu, bir tarafı metafizik âlemlerle irtibatlı, diğer bir tarafı realiteyle, toplumun değerleriyle, kültürü, tarihi ve medeniyetiyle hemhal olmuş bir sanatçı idealidir.

Karakoç sanatçı ile nesne arasındaki ilişkiye de önem vermektedir. Ona göre sanatçı, taş, toprak, tabiat ve toplum yani dışımızdaki her şey diyebileceğimiz nesneden parçalar kopararak, onu ıslah ederek eserini meydana getirir. Her sanat eseri yaratımında nesneden bir şeyler kopacaktır.³⁹⁷ Karakoç'un sanat hakkındaki düşüncelerine baktığımızda, sadece nesneden bir şeyler koparmakla veya nesneyi yontmakla sanat eseri oluşmaz. Sanatçı sanat eseri ile bütünleşecek, onu yontacak aynı zamanda kendinden bir şeyler katarak Tanrı'nın yaratmasına benzer bir yaratma ile eseri ortaya çıkaracaktır.

Karakoç sanatçının, sanat eserini nesnel hale getirmesi konusunda, sanatkâr ruh nesnel olmalı diye düşünür. Ancak sanat eserinin tamamen nesnel olamayacağını

³⁹⁶ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, 33- 36

³⁹⁷ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları II, s. 9

belirtir. Ona göre, eserin nesnelleşmesi demek, sanatçının eserinden izini tamamen silip atması demek değildir. Sanatçı çok gerilere kaçmış, perdelerin arkasına saklanmışır. Böylece eser nesnellik kazanmıştır.³⁹⁸ Bu bize felsefedeki objektiflik meselesini hatırlatmaktadır. Bu meselede, filozofun ve sanatçının tamamen objektif olamayacağını kabul etmemiz gerekir.

Sonuç olarak Karakoç, düşünür ya da yazarı, dolayısıyla sanatçıyı, kişilerin amaçlarını yoklayan, bu durumu onlara sunan ve sonuçlarına göre onların amaçlarını gözden geçirmelerini isteyen, böylece toplumun somut amaçlar oluşturmaya katkı sağlayan, toplumunu aydınlatan, toplumun kültür ve medeniyetinin gelişmesinde büyük bir katkısı olan “kader görevlisi” olarak görmektedir. Sanatın objesi olan, estetik bir değere sahip bulunan sanat eseri hakkında Karakoç neler söylemiştir? şimdi de buna bakalım.

2.3. Sanat Eseri

Sanat eserleri, sanatçıların ortaya koyduğu estetik objelerdir. Bir heykel, bir tablo, bir beste, bir bina, bir şiir, roman v.s. sanat eseridirler. Sanat eserlerinde onları estetik obje yapan bazı özellikleri vardır. Biz buna değer diyoruz. Yani eğer bir eserin estetik değeri varsa, o eser sanat eseri olabilir. Sanat eseri deyince, sanatın bütün alanlarında verilmiş ve estetik değeri olan eserleri saymak gerekir. Sanat eserini diğer rastgele eserlerden ayıran unsurlar nelerdir? Bunların başında güzellik gelir. Güzelliğin yanı sıra bir sanat eserinde yüce olma, haz ve hoş gitme duygusu uyandırma, doğru ve iyi olma, faydalı olma, bir amaca hizmet etme, insanın orada kendi ruhundan, heyecanlarından bir şeyler bulması gibi özellikler de aranmaktadır.³⁹⁹

Karakoç’a göre sanat eseri dış realiteyle ilişkisini kesmeyen ama dış realiteye mahkûm olmayan eserdir. Eser, realiteyi, yontar, ona eklemelerde ya da ondan çıkarmalarda bulunur ve ondan yeni biçimler doğurmaya çalışır. Fakat daha önemlisi, onu, içten değiştirir. Yani eser, realiteye, âdeta fizik etkiden çok kimyasal bir etkide bulunur. Sanat eseri, yaratılanın değil, yaratmanın taklididir. Yapıt, yaratılanın takli-

³⁹⁸ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 39

³⁹⁹ Ergün, Mustafa, Felsefeye Giriş, www.egitim.aku.edu.tr; 25/03/2009

di oldukça değerden düşer. Yaratışın her an yeni kalışındaki, orijinal oluşundaki sırrı anladıkça da yoğunlaşır.⁴⁰⁰ Yapıtın, yaratılanın taklidi oldukça değerden düşmesi fikri bize, Platon'un sanat eserini "taklidin taklidi" olarak görmesini hatırlatmaktadır.

Karakoç, gerçek sanat eserinin, insanı değiştirmesi, çarpıp büyülemesi âdeta metamorfoza uğratması gerektiğine inanır. Bir şiiri okumadan önceki insanla okuduktan sonraki insan arasında bir fark olmalıdır. Sanatçının âdeta canından can, kanından kan katarak ortaya koyduğu sanat eseri, bir taraftan metafizik açıdan insanı etkilemeli ve derinleştirmeli diğer taraftan tabiatla ilişkili olarak insana estetik heyecanlar vermelidir. Sanat eserinde, "saf yaratış" karşısında duyulan heyecan verici bir çarpıcılık olmalıdır.⁴⁰¹

Karakoç'a göre sanat yaratımı olayı karmaşık bir yapıda gerçekleşir. Sanat eseri önce doğadan soyutlanır, sonra bütün manevi değerlerle yoğunlandıktan sonra yeniden somut hale getirilir ki O, buna, somut diriliş demektir.⁴⁰² Sanat eserinin yaratılmasında üç aşama vardır. Bu aşamalardan ilki tabiat ve hayatın oluşlarıdır. İkinci realite aşaması ise, din, felsefe, bilim ve sanat dünyasıdır. Bunlar sanatçının iç dünyasını, eser vermek için yerleşeceği, hazırlık ortamını oluştururlar. Üçüncü aşama da, eser verme yani sanatçının kendinden de bir şeyler katarak oluşturduğu yaratma aşamasıdır. Bu aşamalar birbirlerinden kopmaz ve iç içedirler.⁴⁰³

Karakoç, tabiattan ve hayattan alınan malzemeyi yığmakla sanat eserinin doğmuş olmayacağını düşünür. Sanatçının işi asıl bundan sonra başlar. Sanatçı, bu malzeme yığınıyla, bir çileye başlar, ardından ilham ve üstün bir şuurla seçme ve ayıklama yaparak eserini yaratır.⁴⁰⁴ Karakoç'a göre, bir eser meydana getirmek bir bakıma sanatçının eşyayla hesaplaşmasıdır. Sanatçı eşyaya üstün gelince ona yeni bir ruh üfleme için Tanrı'dan güç ve ilham almalıdır.⁴⁰⁵ Sanat eseri, bir yaratım sonucu ortaya çıkar ve sanatçı Tanrı'nın yaratımını taklit ederek varolandan bir eser yaratır.

Karakoç'a göre sanat eseri yaratılırken eserde muhakkak bir eleştiri olmalıdır. Hatta eser eleştiriye varlığıyla getirir. Yani her oluş eleştiriye de beraberinde getirir.

⁴⁰⁰ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 32

⁴⁰¹ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları II, s. 37

⁴⁰² Karakoç, Sezai, age.,s. 19

⁴⁰³ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, 33, 34

⁴⁰⁴ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 232

⁴⁰⁵ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 12

O, bunu şu ifadelerle vurgulamaktadır: “Her doğuş, her oluş ve her diriliş, dışla karşılaşınca, dışın direncine uğrayınca kendi konumunu saptamak isteyecektir. Böylece, her ortaya koyuş, asgari bir eleştiriyle birlikte, eleştiriye gerektirmektedir.” O, eleştirinin, daha eserin oluşmasında ve her safhasında, gizli bir özeleştiri biçiminde kendini gösterdiğini düşünür. Eser, iş, yapı, tamamlanıp ortaya çıkınca, dışın, çevrenin, şartların değerlendirmesi başlar. Eleştiri imtihanını vermemiş hiç bir eser, eser denilmeğe lâyık olamaz. Eleştiri eserin güzelleşmesi, mükemmelleşmesi, bütünlenmesi için zarurîdir. Ama eleştiri yapıcı, ölçülü olmalıdır.⁴⁰⁶

Karakoç’a göre, eser ve zaman ilişkisinde, eserin zamanı, onu tamamlayacak olanın içinde yani sanatçının içinde, bir saat düzenliliğiyle ilerlemektedir. Onu boşuna zorlamamak, onu geciktirmemek ve hızlandırmamak gerekir. Sabırsızlık, esere değil, onun şartlarına bakmaktan ve ruhuna değil, dış tecellisine takılmaktan doğuyor.⁴⁰⁷

Buraya kadar ortaya koyduğumuz düşüncelerinden Karakoç’a göre bir sanat eserinde şu özelliklerin bulunması gerektiği sonucunu çıkarabiliriz: Sanat eseri, insanı değiştirmeli ve büyümelidir. İç ve dış realiteye uygun olmalıdır. Dış dünyayı nesnel bir biçimde aktarmalıdır. Yaratılanın değil yaratmanın taklidi olmalıdır. Metafizikle ilişkili olmalıdır. Eleştiri sınavını vermiş olmalıdır.

Karakoç’un sanat, sanatçı, sanat eseri hakkındaki değerlendirmeleri hep soyuta ve fizikötesine dayanır. Ancak bu düşüncelerde somut tamamen ihmal edilmiş değildir. Hemen her düşüncesinde olduğu gibi dengeli, orta yolu bulan, soyut ve somut dengesini kurmuş bir anlayış oluşturmuştur. Zaten sanat eserinin oluşumunda da belirttiği gibi, önce sanatçı eşyayı, nesneyi soyutlamalı, daha sonra nesne, sanatçının ruhundan, duygularından ve düşüncelerinden payını aldıktan sonra tekrar somut hale getirilmelidir.

2.4. Sanat, Din ve Bilim Münasebeti

Bilim, temelde deskriptiftir; ahlâk ise, normatiftir. Biri kognitif yanımızla, öteki amelî (konatif) yanımızla ilgilidir. Sanat ise, daha çok duygu ve hayal dünyamızı

⁴⁰⁶ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 12

⁴⁰⁷ Karakoç, Sezai, age., s. 15

alâkadar etmektedir. Buna rağmen bu üçünün de kökleri insanın teemmül ve tefekkür dünyasındadır. Akıl, din, bilim ve sanat alanlarında, farklı derecelerle de olsa faaliyet göstermektedir.⁴⁰⁸

Karakoç'un "Sanat, kaçsa da inkâr etse de hep Tanrı'ya doğrudur" ifadesinde vurguladığı gibi, din, sanat ve sanatçı için daima belirleyici bir rol oynamıştır.⁴⁰⁹ Karakoç, din, felsefe ve sanatı, insanın kendi yaradılış sırrını aradığı alanlar olarak görür.⁴¹⁰ Karakoç, insanın ruh tarafına bir öncelik ve üstünlük tanıyan bir düşünce ve sanat adamı olarak, sanatın, gaye olmaya yakın bir mâhiyet taşıdığını düşünmektedir.

Karakoç'a göre insanlığın başlangıcında kültür din ile aynıydı. Sanat ve ilim de dinden doğmuştur. Bugün ise, yine kültür dinle ilişkili, dinden koparılmaz bir halde-dir. Din, tarihi ve sosyal yaşama tamamen kök budak salmış, temelini yerleştirmiştir. O, bunu şu örneklerle ifade eder: "Pozitivizm, sosyolojiyi öbür ilimlere göre bağımsızlaştırırken, bir yandan da toplum kanunlarındaki dinin etkisini küçümsetmeğe çalışıyordu. Aynı şeyi Freudizm, psikolojide yapmak istemişti. Fakat hemen Freud (1856- 1939)'un arkasından gelen Adler (1870- 1937) ve bilhassa Jung (1875- 1961)'un çalışma ve buluşları, toplum ve insan ruhunun sanıldığından çok dine bağlı olduğunu ortaya çıkarmıştır. İnsan kültürünün ve maşeri laşuurî arketipleri tamamen dinidir." Karakoç, insan ruhunun, din kategorileri içinde öylesine kalıplaştığına ve biçim kazandığına ve bunu, felsefi veya ekonomik hiçbir doktrinin silip atamayacağına inanır.⁴¹¹

Karakoç, din kaynaklı bağlantıların, iktisadî veya sosyolojik teorilere dayanma iddiasını taşıyan teorilerden çıkma bağlantılardan çok farklı olduğunu düşünür. Çünkü din, hayatın içine, tarihe, düşünceye, edebiyata, yani insan zihin, ruh ve davranışlarının yayıldığı bütün alanlara yerleşmiş bir vâkıdır. Din vakıasının, realist ve sür-realist, rasyonel ve irrasyonel, psikolojik, tarihî, hatta politik ve ekonomik perspektifleri vardır. Hâlbuki ilim iddialı ideolojiler, hayatın binbir cephesiyle teyit edilme-yerek kısa zamanda ölü hale geliyorlar. Tarih, folklor, gelenekler, yaşanan din ve ibadetlerin getirdiği yüksek ve saf heyecanlar, geçmişteki büyük sanat ve edebiyat

⁴⁰⁸ Aydın, Mehmet, Din Felsefesi, İzmir İlâhiyat Vakfı Yay., 7. Baskı, İzmir, 1999, s. 295

⁴⁰⁹ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 22

⁴¹⁰ Karakoç, Sezai, Ruhun Dirilişi, s. 77

⁴¹¹ Karakoç, Sezai, Dirilişin Çevresinde, s. 86

eserlerindeki dinî özelliğin büyük etkisi, edebiyat ve sanat alanındaki bağlantının ne kadar uçsuz bucaksız sınırlar taşıdığını iyice göstermekte ve kaynaklarının ne kadar zengin, sağlam olduğunu ortaya çıkarmaktadır.⁴¹²

Karakoç, düşünce, bilim ve sanatın, mutlak bağımsızlık iddia edemeyecekleri gibi Yaratıcı'nın dışındaki bir yapıya da güdümlülüğü asla kabul etmeyeceklerini belirtir. Ona göre, düşünce ve sanat, “ben”i, eşyayı ve tarihi çevreleyip öbür yaratış hallerine doğru akan, dolayısıyla ruhla onun Yaratıcısı arasında bir geliş gidiş, bir akış, dinamik bir köprü olan bir ebediyet çerçevesidir.⁴¹³

Karakoç'a göre insan, bilim, felsefe ve sanattan istifade ederek, hayatını zenginleştirir, tecrübe kazanır ve asıl büyük sınavına hazırlanır. Bilim, felsefe ve sanat, belki sonsuz bir zaman ve fırsat verilse, teorik olarak, insanı hakikata götüreceklerdir. İnsanlık ve uygarlık tarihi, bilim, felsefe ve sanatı da peşinden sürükleyen inanç sistemleri tarafından yazılmıştır.⁴¹⁴

Karakoç, din, felsefe, bilim ve sanatın iç dünyamızın eser vermek için yerleşeceği alanı, yani hazırlık ortamını oluşturduklarını ifade eder. Bu alanlar sanatçının iç dünyasına malzeme sağlarlar. Eser vermek için zemin hazırlarlar. Sanatçı bu ortamda gelişecek ve deneyler yapacaktır. Unsurlardan kompozisyona, somuttan soyuta, sanata mahsus boyutlara, sınırlara, gerilimlere, abartmalara, bilinçli ihmellere, soyutlamadan tekrar somutlamaya geçişe bin bir deney içinde alışacak ve âşina olacaktır.⁴¹⁵

Karakoç'a göre, bilim, bir yandan sanat ve onun cevheri olan şiire öte yandan, teorik düşünce dinamiklerine ve ahlâka kopmaz bir şekilde bağlıdır. Bilim, düşünce, sanat ve ahlâk, fon ve temel, sebep ve sonuç ilişkileriyle birbirlerine bağlı, iç içe girmiş haldedirler.⁴¹⁶

Karakoç'a göre, Hıristiyan sanatında, önce sanat, din için kullanılmak istenmişse de, giderek, din, sanat tarafından kullanılmıştır. Oysa İslâm'da sanata din kaynaklık etmekte ve dini bozmayan bir sanat oluşmaktadır. İslâm'da din ve sanat birbirleriyle ilişkili fakat bağımsız kurumlar olarak ferdî fonksiyonlarını yerine getirmektedirler. O, buna şu örnekleri verir: “Mevlitlerle İnciller arasındaki fark, bunu en

⁴¹² Karakoç, Sezai, *Günlük Yazılar II Sütun*, s. 144

⁴¹³ Karakoç, Sezai, *Diriliş Neslinin Âmentüsü*, s. 18

⁴¹⁴ Karakoç, Sezai, *Diriliş Muştusu*, s. 75

⁴¹⁵ Karakoç, Sezai, *Edebiyat Yazıları I*, s. 37

⁴¹⁶ Karakoç, Sezai, *Makamda*, s. 71

iyi şekilde gösterir. Dinle sanatın en çok içiçe girdiği Mesnevi’de de bu dikkat, bütünüyle korunmuştur.⁴¹⁷ Oysa antik dinlerde, yani antik çağlar putatapıcılığında (paganizmde) ve Hıristiyanlıkta din ve sanat iyiden iyiye iç içedir. Sanat, dini yansıtan araç olmaktan çıkmış, kendi ilkeleri ve simgeleriyle dini öylesine yoğurmuştur ki, biraz din olmuş, din de sanatlaşmıştır. Yani, bozulmaması, dokunulmaması gereken din, sanatın deformasyonuna, insan hayallerine göre metamorfoza uğramıştır.⁴¹⁸ Karakoç, din ve sanatın birbirine karışmasını pek doğru bulmaz. Bu durum ikisinde de yozlaşma doğurur. Oysa din dindir, sanat sanattır. Dinle sanat birbirleriyle sıkı ilişkili olabilirler fakat birbirlerinden bağımsız olmak zorundadırlar.⁴¹⁹ Karakoç, toplumumuzun değerlerini ön plana çıkaran bir yazar veya sanatçıdır. Din de değerler içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla dini, sanatı için bir referans olarak görmektedir. Ancak dinin, sanat tarafından kullanılmasına da karşıdır.

Karakoç, insanoğlunun bilim ve sanatta ilerledikçe, soyut kavramlara ve yaşayışlara daha çok yaklaşacağını ve din ihtiyacının somut bir şekilde ortaya çıkacağını düşünür. Ona göre, bu ilerlemeler esnasında dinden kopuş olarak görülen şey, gerçekte geçici ve sadece din buhranının anlık görüntüsüdür.⁴²⁰

Bilim, felsefe, din ve sanat insana, büyük tecrübeler kazandırması, kişinin ruhî gelişiminde büyük bir pay sahibi olmaları açılarından Karakoç’un düşünce sisteminde bir arada olmaları, birlikte değerlendirilmeleri çok önemlidir. Bunlar birbirlerine sebep sonuç ilişkisiyle ve kopmaz bağlarla bağlıdırlar. Çünkü din, sanat ve bilim Tanrı ile vardır, Onun dışında hiçbir şeye bağımlılığı kabul etmezler.

Genel olarak, Karakoç’un sanat anlayışı, Allah’a bağlı olarak oluşmaktadır. İslâm düşüncesindeki sanat anlayışında olduğu gibi Karakoç’ta da, daima soyuta yönelme, güzelliğin ilk kez yaratılması değil varolandan keşif yapma, varolana hayranlık duyma, “saf yaratış” karşısında heyecan duyma, sanatı, dinî bir görevi yerine getirme olarak görme, dinî düşünce, inanç ve duyguları sanat eseri aracılığıyla topluma aktarma vb. düşünceler görülmektedir. Buraya kadar, Onun sanat, sanatçı ve sanat eserine bakışını değerlendirdik. Çeşitli sanatlar hakkındaki düşüncelerine geçebiliriz.

⁴¹⁷ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 17

⁴¹⁸ Karakoç, Sezai, Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I, s. 40

⁴¹⁹ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 15

⁴²⁰ Karakoç, Sezai, İslâm’ın Dirilişi, s. 53

2.5. Çeşitli Sanatlar

Burada Karakoç'un edebiyat, şiir, roman ve hikâye, resim, mimarî, sinema ve tiyatro hakkındaki düşüncelerini ele almaya çalışacağız. Öncelikle edebiyatçı ve şair olması sebebiyle, edebiyata bakışını ortaya koymaya çalışalım.

2.5.1. Edebiyat

Meşhur “edebiyatsız bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir” sözünün değişik bir şekline Karakoç'ta tesadüf ederiz. Edebiyatı bilinmeyen, edebiyatıyla insanı etkilemeyen ülke, yok demektir, der.⁴²¹

Karakoç, yeni bir ülkü, yeni bir düşünce kuruluşunda, toplumların ayağa kalkışında edebiyat ve sanatın “ruhun vücuttaki payı gibi” büyük bir yeri olduğunu düşünür. Bu anlamda edebiyat özel bir yere sahiptir çünkü her yeni ülkü kelimeleriyle, kavramlarıyla, terimleriyle var olmak zorundadır ve bu edebiyat yoluyla gerçekleşebilir. Yeni kültür yerleşmesinde veya bir kültürün başka bir kültüre dönüşmesinde, yeni, âdeta büyümlü bir dil ve üslup şarttır. Kültür, birinci kaynağı edebiyat olduğu için çok defa edebiyatla bir tutulmuştur.⁴²² Edebiyatın bu fonksiyonu nedeniyle doğru bir yerde olması toplum için büyük bir önem taşımaktadır.⁴²³

Karakoç, edebiyatın sadece bir uzmanlık alanı olmadığını aynı zamanda herkesi ilgilendiren bir tarafının da olduğunu düşünür. Herkes hatip olamaz, ama her insan, düzgün konuşma çabasını göstermek zorundadır. Bu yüzdendir ki, edebiyata aşina olmak, kişiye kolay, rahat ve doğru konuşmasında yararlı olacaktır. Çağımızda, herkes şiir yazamayabilir ama bir şiir kültürü oluşmalıdır. Roman, piyes ve hikâyeler de, psikolojik tahliller, karakter belirlemeleriyle, kişiliğimizin olgunlaşması ve derinleşmesi için köklü deney alanlarımızdır.⁴²⁴

⁴²¹ Karataş, Turan, Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç, s. 438

⁴²² Karakoç, Sezai, İslâm'ın Dirilişi, s. 40, 41

⁴²³ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 11

⁴²⁴ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 9, 10

Karakoç'a göre, bir milleti millet yapan faktörlerin başında kendine has bir edebiyatının bulunması da gelir. Milletleri, kendi varlıklarının bilincine erdiren en etkili kültür planı, edebiyattır. Edebiyatı uzun sürede ihmal eden halklar, giderek silinip unutulurlar. Yahudiler, binlerce yıl, benliklerini, edebî katkılar ve metinlerle büyümüş Tevrat kalıntılarıyla korudular. Ona göre, her medeniyet hareketinde de, ona paralel olarak gelişen bir edebiyat hareketi görülür. Bir toplumun tarihi, biraz da şairlerinin musikişinaslarının, hatiplerinin, tarihçilerinin tarihi demektir. O bunu, şu örneklerle anlatmaktadır: "Nedim'i çekip çıkartırsak, Lâle Devri güzelliğinden çok şey kaybedecektir. Bâki'siz de bir Kanunî Devri düşünülemez. Nefî'siz bir Dördüncü Murat Devri, Fuzulî'siz Bağdat ve Kerbelâ, Âkif'siz Çanakkale ve İstiklâl Savaşı, Mevlâna'sız bir Konya ve Yahya Kemal'siz bir İstanbul düşünülemez."⁴²⁵

Karakoç'un genel düşünce sistematüğünü edebiyat anlayışında da görmek mümkündür. O, her şeyin olduğu gibi edebiyatın muhtevasının da hakikatten nasibini alması gerektiğine inanır. Ona göre, bir eseri değerli kılan; edebiyat gücüyle birlikte hakikat özü taşıması, insanın kalbiyle yakından ilgili olması, tarihî ve sosyal karakterleri, farklı olması, fazlalılık ve eksiklikten uzak olması gibi özelliklerdir.⁴²⁶

Karakoç, "kasaba edebiyatı" dediği edebiyat üzerinde durur ve güdümlü, başka düşünce sistemlerine angaje olmuş edebiyata karşı çıkar. Ona göre, ülkemiz, ağır sanayi ve 20. yüzyıldaki anlamında büyük şehir medeniyetine ulaşamamış, kasaba ve büyük kasabalar (küçük şehirler) medeniyeti çağını yaşamaktadır. Medeniyet, bir topluluğun maddî ve manevî alanlarına, edebiyat, güzel sanatlar, fikir ve felsefe, müsbet bilgiler, teknik ve ahlâk alanlarına aynı zamanda etki eden ruhî güçtür. Bu nedenle, edebiyatımızın bugünkü olumluluğu, kasaba edebiyatındadır ve edebiyatımızın ağırlık merkezi, kasaba ve küçük şehirler edebiyatı olmalıdır. Köy edebiyatı ve ağır sanayiden doğma proleter edebiyatında, insan, bu iktisadî ve sosyal biçimlerden anlamını alır; bu yaşayışlar, edebiyatı yoğun bir şekilde şartlandırır. Kısa zamanda, ister istemez edebiyat, güdümlü, tezli edebiyat haline gelir.⁴²⁷

Karakoç, en geniş anlamında edebiyat ve düşünce dünyamızla politika yaşayış ve davranışlarımız arasında bir paralellik değilse bile bir uygunluk doğmadıkça, ge-

⁴²⁵ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 11

⁴²⁶ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 444

⁴²⁷ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları II Dışımızın Zarı, s. 62, 63

nel çarpınışımızın sona ermeyeceğini düşünür. O, divan edebiyatını örnek göstermektedir. Divan edebiyatı, ana çizgileriyle o zamanki fert, toplum ve devlet hayatında önemli bir yere sahiptir.⁴²⁸

Karakoç, edebiyat ve sanatta geleneğin büyük bir önemi olduğunu düşünür. Gelenek, aslında “sanatın öz ilkeleri”nin derinlerde sürmesi ve zamana hükmünü yürütmesi, gelen her yeni sanatçının onunla hesaplaşması anlamında düşünülmelidir. Doğanın somutundan soyutlamaya, soyuttan sanat somutlamasına çıkışın tarih içindeki oluşmuş “samanyoludur”.⁴²⁹ Burada Karakoç’un gelenek anlayışı, basit ve geçmişe duygusal bir bağlılık anlayışı değildir. Düşünce yapısıyla, duygularıyla ve kültürüyle verimliliği ve yaratıcılığı arttıracak olan fonksiyonel bir bağlılık olmalıdır.

Karakoç günümüzde, geçmişte önem verilen şair ve yazarların unutulduğunu, edebiyatımızın kansız ve solgun kaldığını, geçmişteki hayat perspektifinden eser kalmadığını belirtmektedir. O, bu durumu şöyle vurgulamaktadır: “Edebiyat alanına bakıyorum, insan, bu edebiyatın, bu toprakların edebiyatı olduğuna ne yapsa kendini inandıramaz.”⁴³⁰

Karakoç’a göre, edebiyatımızı, taklitlerden ve peşin hükümlerden uzak, Türk insanın yaşamından, korkularından, dertlerinden ve sevinçlerinden oluşan bir malzeme ile iyi bir ayıklama sonucu sanatçının ilhamı ve şuuru ile yeniden oluşturmalıyız.⁴³¹ Ancak bu kendi içine kapanma şekline dönüşmemelidir. Çünkü yabancı kaynaklardan mahrum, dünya edebiyatından habersiz bir edebiyatın gelişip büyümesine ve yaşamasına imkân yoktur.⁴³²

Karakoç’un genel olarak edebiyata ve sanata bakışı yine din merkezlidir. Bir eserin oluşumunda “hakikat özü” taşıması gerektiğini ifade ederken bunu ortaya koymaktadır. O, edebiyatımızda “zirai proterlik” olarak gördüğü güdümlü, tezli köy edebiyatının karşısında kasaba edebiyatı dediği, kendi medeniyet ve şehir kültürümüzle yoğrulmuş bir edebiyatı ön plana çıkarmaktadır. Geleneğe saygı duayarak ve gelenekten beslenerek, edebiyatımızı kendi değerlerimizden ve kendi kültürümüz-

⁴²⁸ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 570

⁴²⁹ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 18

⁴³⁰ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar II Sütun, s. 350

⁴³¹ Karakoç, Sezai, age., s. 231

⁴³² Karakoç, Sezai, age., s. 230

den meydana getirmemiz gerektiği üzerinde durmaktadır. Şimdi de, şiir ve şair hakkındaki görüşlerini ele alalım.

2.5.1.1. Şiir ve Şair

Edebî türler içinde özel bir yere sahip olan şiir hakkında birçok şey yazılmıştır. Şiir, estetik ortak değerler ihtiva etse de şairine yapışık olması, şairinden doğması sebebiyle, şahsî olması nedeniyle tam anlamıyla izah edilememiştir.

Karakoç'un şiir anlayışı, sanat düşüncesinde olduğu gibi, genel dünya görüşünün şiire uygulanmasıdır. O bunu, "Benim şiirim, aşk, hürriyet, yaşayış ve ölüm gibi var olmanın dinamitlendiği noktalardaki trajik espriyi, irrasyonele ve absürde bulanmış mutlakı zapt etmektir. Bunun için, başlangıçta sanat planımda görünüşte çok yakın bir noktadan çıktığım arkadaşlardan şiirim uzaklaşıyor. Ses ve biçim, motifler ve imajlarda, başlangıçta çok yakın olduğumuz şair arkadaşlardan, gittikçe, o biçimi dolduran ve o sesi fırlatan varoluşu idrak farkı yüzünden ayrılıyorum."⁴³³ cümleleriyle vurgulamaktadır. Beşir Ayvazoğlu Onun şiirini, şöyle ifade etmektedir: "Sezai Karakoç'un denemeleri, kısaca, İslâm sanatlarının tarihi ürünlerinden değil, prensiplerden hareket etmek ve bu prensipleri çağın şartlarında yeniden yorumlayarak modern bir şiir ortaya koymak şeklinde özetlenebilir."⁴³⁴ Biz de bu tespite katılmaktayız.

Metafizik düşüncesini şiir anlayışına da yansıtan Karakoç, şiirin istese de istemese de Tanrı'ya doğru olduğunu savunur. Şiirin ruh pencerelerini Allah'a açtıkça şiir olacağını düşünür.⁴³⁵ Çünkü şiir, kaçınılmaz olarak din dünyasına açılacaktır.⁴³⁶ Karakoç, şiirin, toplumun manevi değerlerinin büyük bir bölümünü oluşturduğu gibi aynı zamanda bu değerlerin taşıyıcısı olduğunu düşünür. O, "Marks (1818- 1883)'in teorisinin aksine spiritüel değerlerin toplumda altyapı olduğuna inanıyorum." demektedir ve tarih boyunca şiir ile dinin iç içe olduğunu ifade eder ve buna şu örnekleri verir: "Mitoloji tanrıları biraz da Homeros'un tanrılarıdır. Tiyatro manzumdu.

⁴³³ Karakoç, Sezai, Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, s. 105

⁴³⁴ Ayvazoğlu, Beşir, İslâm Estetiği ve İnsan, Çağ Yay., İstanbul, 1989, s. 343

⁴³⁵ Karakoç, Sezai, Diriliş Neslinin Âmentüsü, s. 9

⁴³⁶ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları II Dışımızın Zarı, s. 85

AristOnun poetikasında da belirttiği gibi şiir (yani tiyatro şiiri), insanı gündelik şartlardan koparıyor, onu sonsuzun kıyısında yıkıyordu (Katarsis). Klanlarda, rahip aynı zamanda hâkim ve şairdi. Ozanlar, şamanlar gaipten haber vererek toplumun yönetiminde faydalı olurlardı. Zerdüş bir şairdir. Hintlilerin kutsal kitabı Vedalar şiirdir. Ahdi Atik yer yer şiirle doludur. Mezmurlar, Eyyub'un Kitabı şiirdir. Kâbe'nin duvarına asılan yedi meşhur şiir (Muallakatü's-Seb'a), Kur'an'ın belagat üstünlüğü önünde, duvardan indirilmişlerdi. Kur'an'a, nazm-ı ilâhî, yani bir anlamda ilâhî şiir denir. Atina Sitesiyle Isparta Sitesi arasındaki fark, biraz da şiir farkıdır.”⁴³⁷ Karakoç, ne sanat için sanat, ne de toplum için sanat yapmış ve şiir yazmıştır. Onun amacı, hakikate ulaşma yolunda inancı için çalışmaktır. Sanatı, inancı, kültür ve medeniyet anlayışı çerçevesinde bir hizmet olarak düşünür.

Karakoç'a göre şiirde, romanda olduğu gibi, insanın toplumdaki somut yaşayışları önemli değildir, insanın nitelikleri, sıfatları önemlidir. Şiir insanı soyutlaştırmıştır. Roman, somut insanın peşindedir. Romanın, tam anlamıyla “özel isim sanatı” olmasına karşılık, şiir, “nitelikler sanatı”dır. Bu yüzden sıfat, uzun zaman, şiir alanında hâkimiyetini sürdürmüştür. Şiirin gerisinde “her çağda, her şiirle yenilenen” insan olmalıdır. İnsanı konu edinmeyen şiir uzun zaman yaşayamaz. Şiirine insan ya da insanlık fonunu koymayanlar kaybedecektir.⁴³⁸

Karakoç, şiirin anlamı konusunda; şiiri şuura bitişik olarak görür fakat onu akıldan dar çerçevesine mahkûm etmez. O bunu, şu cümlelerle vurgular: “Şiir, ses, biçim ve derinlik, perspektif zenginliği, çok yanlılığı gibi anlamın etrafında toplanan ve onu akıl üstü ve akıl ötesinin bütün imkânlarından faydalandıran bir mâhiyet taşır.”⁴³⁹ Karakoç'a göre şiirde mantık, genel mantıktan çıkmadadır. Çünkü şiirde, zaman zaman anlam bakımından bozulmalar olsa bile, tamamen anlamsız şiir düşünülemez.⁴⁴⁰

Karakoç, şiiri biçim ve öz olarak ayırmanın yanlış olduğunu düşünür. Şiir özü ve biçimiyle bir bütündür. Yoksa biçim ve özü şiirden ayrı ayrı çekip çıkarmak mümkün değildir. Kendine mahsus bir özü olmayan şiirin biçimi de yok demektir.

⁴³⁷ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları II Dışımızın Zarı, s. 47, 48

⁴³⁸ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 77, 78

⁴³⁹ Karakoç, Sezai, age., s. 93

⁴⁴⁰ Karakoç, Sezai, age., s. 81- 83

Maskeye insan yüzü denilemeyeceği gibi, var gibi görülen ses ve geometri, sadece boş bir kalıptan başka bir şey olamaz. Öte yandan, biçimi olmayan şiirin özü de yok demektir. Yüzü olmayan insan olmayacağı gibi, şekilsiz şiir de olamaz. Diğer taraftan, bütün insanların nasıl bir ortak biçimi ve her insanı öbüründen ayıran ayrı biçim farkları varsa, şiirler arasında da ortak biçimler ve her şiiri öbüründen ayıran farklar, biçim farkları olacaktır.⁴⁴¹

Karakoç, çağımızda şiirin iki büyük görevi olduğunu savunur. Birincisi, eğitimde ruh ve zihin terbiyesindeki görevidir. Bu noktada, Pascal'ın "sezgici zekâyı şiir geliştirir" ve Alain (doğ. 1937)'in "öğrenciye iki şey öğretilmeli: Şiir ve geometri" sözlerini hatırlatır. İkincisi ise, promete sanatı denilen moral ödevi, yani kötülöklere karşı başkaldırma aracı oluşudur. Ona göre, yurt tehlikeye girdiği zaman, bir ozanın sesinin yükseldiği ve her şiirinin yurtseverlerin dilinden düşmediği artık tarihin bir kuralı denecek kadar çok görülmüştür. Macarların şair Petöfi'sini, bizim İstiklâl Savaşı şairimiz Mehmed Akif'i ve büyük geçmişimizi canlandıran ve unutturmayan Yahya Kemal'i örnek gösterir. Karakoç, ayrıca şiir duymuş bir insanın zalim olamayacağına inanır.⁴⁴²

Karakoç, şiiri hayatın içinde görmek ister. Belki tüm konuşma ve yazılarda şiire yer verilemez ama şiirin kendisi olmasa bile şiir kültürü hayatın içine sızmalıdır.⁴⁴³ Karakoç, şiirin propaganda aleti olarak görülmesini de yanlış bulur. Bu tutumların başarıya ulaşmalarının mümkün olmadığını belirtir. Çünkü bunu, sanata ihanet olarak görür ve sanatın ihanete elverişli olmadığını ifade eder.⁴⁴⁴ Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi, kendisi şiirlerinde propaganda yapmamakla birlikte, şiirlerinin belli mesajlar verdiği ve dini motifli olduğu da bir gerçektir.

Karakoç'a göre şair, yüce olanı arayan ve bu arayışında manevi âleme pencere açmış, manevi âlemin ahlâkının peşinde olan insandır. Şair, milletin sözcüsü, yol göstericisi, millete gönlüyle, aklıyla yapışık olandır. Şiir sanatı kadar, millet sanatı olan başka bir sanat yoktur. Resim, musiki, mimarî ve edebî sanatlardan romanda da millî çizgiler ve karakterler kaçınılmaz bir şekilde görülür. Ama şiirde, millî damga,

⁴⁴¹ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 89, 90

⁴⁴² Karakoç, Sezai, age., s. 49

⁴⁴³ Karakoç, Sezai, Günlük Yazılar IV Gün Saati, s. 9

⁴⁴⁴ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları II Dışımızın Zarı, s. 39

zorunludur. Şiir evrensel olduğu ölçüde millî, millî olduğu ölçüde evrenseldir. Dil ve kelimeler, onu dolaysız millet malı yapar. Şairin alınyazısı, milletin alınyazısıdır. Karakoç, şâirin değerini şu cümlelerle vurgulamaktadır: “Milletlerin kurtuluşunda da, yücelişlerinde de, ne yazık ki bazan da uçuruma yuvarlanmışlarında hep şairleri önde görürüz. Bir milletin ihtişamını, duyarlılığını, öfkesini, mutluluğunu, inceliğini anlamak istiyorsanız şairlerine, özellikle şairlerine bakınız.”⁴⁴⁵

Karakoç, şairin genel karakterini, pergünt üçgeni dediği, üç ilkeyle anlatmaktadır:

1- Şair, kendi kendisi olmalıdır: Şairin kendi kendisi olabilmesinin biricik yolu, değişmek, başkalaşmaktır. Şairin durması, şiirin erken bunamasıyla birdir.⁴⁴⁶

2- Şair, kendine yetmelidir: Karakoç bu ilkeyi, “Fildişi kuleyi kurmuyorum. Şairin realiteyle ilgisini koruyorum.” sözleriyle belirtir. Fildişi kule teorisinde, gerçeğe saygıya pek yer yoktur. Bu ilkede, şaire yetecek olan, şair oluncaya kadar edindiği realite değil, bizzat kendisidir. Yeterlik ilkesi eserinin, tohumunu ve geliştirecek iklimini, şairin kendi varlığından alması anlamına gelir. O, bunu ırmağa benzeterek şöyle belirtir: “Yeterlik ilkesi ırmağın ilkesidir; ırmak, çıkışı, batışıyla eşyaya bağlıdır. Ama varoluşuyla kendi kendidir, kendine yeter. Aldığı sular verdiği suları karşılar, ırmak ortada, hür kalır. Şairin cevheridir kendine yetecek olan.”⁴⁴⁷

3- Şair, kendinden memnun olmalıdır: Ona göre, en çok tehlikede ve en sağlam olan ilke budur ve bu memnunluk, bir gün geçircinin, bir ne oldum delisinin kendinden memnunluğu olmamalıdır. Şair, eserini sevmelidir. Memnunluk ilkesinin temeli, yaşatma sevincidir.⁴⁴⁸

Karakoç’a göre, şairi şiire götüren, şiiri sevdiren, şiire sempati duymasını sağlayan evvelki şairlerle ruh ilişkisi kurması ve geleneğe sahip çıkmasıdır. Gelenek, şairin ilk dünyasıdır. Kendine güveni ilk onda duyar. Gelenek, yeteneği ilk uyandıran, bilinçlendiren, kımıldatan, onu harekete geçiren tarihî sosyolojik birikimdir. Bir yandan doğa, öte yandan gelenek, yeteneği yerinden oynatır ve ona ilk denemeler

⁴⁴⁵ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 52- 54

⁴⁴⁶ Karakoç, Sezai, age., s. 91

⁴⁴⁷ Karakoç, Sezai, age., s. 92

⁴⁴⁸ Karakoç, Sezai, age., s. 93

yapma heyecanı, heves ve cesaretini verir.⁴⁴⁹ Ancak Karakoç, geleneğe saygı ve sevginin eskileri tanrılaştırması, tartışılmaz ve eleştirilemez olarak algılanmasına karşı çıkar. Yeniden değerlendirme her zaman için mümkündür hatta gereklidir. Ama iyi niyetle, sakinçe ve araştırmaya dayalı olmalıdır.⁴⁵⁰

Karakoç, bir şairin varlığını, toplum için başlı başına bir devrim olarak görür. Şairden önceki toplulukla, şairden sonraki topluluk arasında bir fark vardır. Şair san-ki araya giren garip ve esrarlı bir unsur olarak, toplumu harekete geçirir ve diriltir.⁴⁵¹ Çünkü şair insana, eşyaya bakışı için yeni bir ışık, iç sıkıntılarını dağıtan bir umut ve sevinç getirir. Toplumların depresyona düştüğü anlarda, insanı ve toplumu hedefine doğru değiştirir.⁴⁵²

Karakoç'a göre şairin, felâket anında, insanların sesini Tanrı'ya ulaştırma, devlet adamlarını yücelterek onlara katlanılması güç işlerinde destek olma, ölen kişilerin unutulmamasını sağlama ve tarihi iyi anlama konularında bize yol gösterme gibi birçok misyonu vardır. Şair, tarihi ve geçmiş zamanı, bir de, sanat gözüyle, sanatçı gözüyle kurmaktadır. İnsanların neler duyduklarını hesaba katmadan neler yaptıklarını söylemek mümkün değildir. Şairler ve düşünürler de tarihin arka yüzünü yazmışlardır. Tarihçi ile onları bir araya getirmeden tarihi anlamak imkânsızdır. O buna, şu örneği verir: "Osmanlı tarihini, şairlerin divanını okumadan, tümüyle kavradığını iddia eden kişi; yanılığa düşmüştür. Şairler, bize, hükümdarların, devlet adamlarının, çağın etkin kişilerinin canlı portrelerini vermişlerdir. Onları canlı olarak çağımıza getirmektedirler. Edebiyatı kale almayan tarih, eksik kalmıştır."⁴⁵³

Karakoç, "şairin hep Allah'a doğru" olduğunu belirterek, şairin din dünyasına açıldığını, metafizik boyutunun yanında Allah'la birlikte oluşturulmuş değerlerin taşıyıcısı olduğunu ortaya koymaktadır. Şairin ve şairin her toplum için, toplumun aydınlanmasında, toplumun kendi değerlerinin oluşturulmasında ve gelecek nesillere taşınmasında, eğitimdeki ruh terbiyesi ve zülme, kötülüğe karşı çıkma vb. açılardan büyük bir önemini olduğunu vurgulamaktadır. Hikâye yazmış biri olarak Onun, hikâye ve onunla paralel gelişen romana bakışına geçelim.

⁴⁴⁹ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları I, s. 107

⁴⁵⁰ Karakoç, Sezai, age., s. 99

⁴⁵¹ Karakoç, Sezai, age., s. 41

⁴⁵² Karakoç, Sezai, age., s. 40

⁴⁵³ Karakoç, Sezai, age., s. 65- 67

2.5.1.2. Roman ve Hikâye

Karakoç'un hikâye ve roman üzerine ortaya koyduğu düşünceleri çok fazla yer tutmaz ancak hikâyeleri ve roman hakkındaki düşüncelerinin sanat anlayışı konusunda bir değer olması sebebiyle fikirlerini değerlendirmemiz gerekir.

Karakoç, insanlığa, Rönesans sonrası Batı'nın armağanı olan romanın, kitleler üzerinde etkili bir sanat vasıtası olduğunu belirtir. Roman, tiyatrodaki olduğu gibi temelinde, eski Yunan tiyatrosuna, eski Yunan sanatına dayanmaktadır. O, bu düşüncesi doğrultusunda şu örnekleri verir: "Cervantes, Balzac, Zola, Flaubert, Gogol, Dostoyevski, Tolstoy, Stendhal vb. Rönesans sonrası Batı Edebiyatı'nın piyeste doruk noktası olan Shakespeare tiyatrosu, karaya vurmuş ve biraz da çağdaştırılmış eski Yunan tiyatrosunun bir epizodudur eninde sonunda. Tolstoy ve Dostoyevski gibi, en büyük romancılar, eski Yunan trajedyaya yazarlarına biraz yaklaştırmışlardır."⁴⁵⁴

Karakoç'a göre roman ile hikâye, şekil, bakış açısı vb. farklarla birbirinden ayrılmamakta, bir varoluş, bir öz farkı sebebiyle ayrılmaktadırlar. Bununla birlikte, aralarındaki fark, romanın şiir ve piyesten ayrıldığı gibi bir fark değildir. Birbirine yakın noktalardan çıkarlar. Birbirlerine tutunarak ilerlerler. Çok defa, hikâyedeki gelişme, romanın dolaylarında olur. Roman nereye doğru gidiyorsa, hemen yanı başında, hikâye de aynı yöne doğru ilerler. Roman sürrealistse genel olarak, hikâye realist değildir. Hikâye romantizmi yaşıyorsa, roman da yaşıyor demektir. Hikâye, çeviktir, manevra yeteneği üstündür ve çok defa önden gider. Roman, arkadan ağır ağır ilerler.⁴⁵⁵

Karakoç, bugünkü Türk romanı ve hikâyesi arasında da bir uçurum bulunduğunu savunur. Hikâyeye şiir arasındaki farktan çok daha büyük bir fark olduğunu düşüncesindedir. Ona göre, romanla hikâye, şiirle piyes arasında bir yakınlaşma olacağına, edebiyat yapımız, çapraz bir kaynaşma, çarpık bir oluş göstermektedir. Şiirle hikâye, piyesle roman birbirine yaklaştı. Türk romanı, bugün, "ziraî proleterliği" tek konu olarak işleyen, tam anlamıyla güdümlü bir edebiyat serüvenindedir. "Ziraî

⁴⁵⁴ Karakoç, Sezai, İnsanlığın Dirilişi, s. 114

⁴⁵⁵ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları II Dışımızın Zarı, s. 56, 57

proleterlik”, elbette roman konusu olabilir fakat bu konuda öbür konular gibi, sadece bir konudur, bir yöndür ve bunun dışında, romanın daha birçok yönü vardır. Bu roman türü, “tezli edebiyat” bile diyemeyeceğimiz bir kalitededir. Bu, “tezli bir edebiyat” değil, “güdümlü bir edebiyattır.” Ona göre bu eserler, bütün iddialarına rağmen realist bile değildir. Romanın güdümlülüğü, estetik bir güdüm bile değil, tam ve som anlamıyla siyasî bir güdümdür.⁴⁵⁶

Karakoç’a göre, hikâyemiz, temelli ve köklü bir yapıya kavuşmamıştır. Bunun sebeplerinden biri de, romanla arasındaki kopuştur. Romandan kuvvet alamadığı için serpilip, gelişmemekte ve romanın sağladığı dengenin yokluğundan, bazan gereğinden fazla açılarak, iyiden iyiye realiteden kopmaktadır. Karakoç, suçun, estetik değerden mahrum olanda, yani romanda, savaş ve istilâ görmüş ülkelerin, hatta demirperde gerisi ülkelerinin az çok kurtulduğu İkinci Dünya Savaşı’nın getirdiği açlık ve sefalet edebiyatından bir karış ileri gidememiş olan romanımızda olduğunu savunur.⁴⁵⁷

Karakoç, romanın kitleler üzerindeki etkisi sebebiyle önemli bir sanat vasıtası olduğunu belirtmektedir. Ancak bizim romanımızın genel anlamda İkinci Dünya Savaşı’nın açlık, sefalet ve acılarından kurtulmadığını, bir anlamda varoluşçu felsefe ve onun ürünü olan varoluşçu edebiyattan kendisini alamadığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında romanla birlikte paralel bir gelişme gösteren, aynı kaynaktan çıkan hikâyemiz ile roman arasında uçurum olduğunu ifade etmektedir. Şimdi de, mimarî ve resim hakkındaki düşüncelerini değerlendirelim.

2.5.2. Mimarî ve Resim

Karakoç, eserlerinde sanatın birçok dalı ile ilgili olarak fikirler ortaya koymuştur. Bu fikirlerin bir sanatkârın ortaya koyduğu düşünülürse, göz ardı edilmemesi gerektiği ve sanat düşüncesini anlamak için ışık tutacağı bir gerçektir. Bu bağlamda Onun mimarî ve resim hakkındaki düşüncelerini ele almamız gerekir.

⁴⁵⁶ Karakoç, Sezai, Edebiyat Yazıları II Dışımızın Zarı, s. 57–59

⁴⁵⁷ Karakoç, Sezai, age., s. 60

Karakoç, mimarîmizin, malzeme ve vasıtaların çok değişmesi, teknik ilerlemeler vb. sebeplerle tam bir estetik felç içinde olduğunu ifade eder. Batı mimarîsinin kopyası durumundadır. Ona göre, bizim, mimarîde, İslâm mimarîsinin ulvîliğine, çizgilerdeki âhenge yeniden ulaşmak için çaba sarfetmemiz gerekir. Ancak bunun yerine Batı'yı taklit edip durmaktayız ki Batı, mimarîde, büyük uygarlıklara has kalıcı ve orijinal bir üslûp getirememiştir.⁴⁵⁸

Karakoç, Rönesans sonrasında, Batının, sanatta da, bir iki alan dışında antik Yunan ve Roma uygarlığının uzantısı olmaktan kurtulamadığını belirtir. Mimarîde gotikten rokokoya giden üslûp, en parlak döneminde bile ne eski Yunan ve Roma mimarîsinin o eşsiz gücüne ermiş, ne de soyutun en büyük anıtları olan piramitleriyle Mısır mimarîsini dengeleyecek bir estetik kudret gösterebilmiştir. 19. asırdan sonra ise, teknik, mimarîyi tamamen buyruğuna alarak, arkaik üslûba zaten yetişememiş bulunan stili büsbütün ortadan kaldırmıştır. Mimarî alanında teknikle bağdaşık yeni ve büyük bir üslûp da doğmamıştır. Batı ve şu anda onun etkisinde olan bütün dünya mimarîsi, yeni bir üslûbun hasretini çekmektedir.⁴⁵⁹

Karakoç'a göre, resim sanatında, eski Yunan resmi, Ortaçağ resmi, Rönesans başlangıcı resmi gibi orijinal resim ekolleri dönemlerinden geçen Batı, sonradan, Rönesans dönemini korumaya çalışmış ve bir daha bir Raphael, Michelangelo, bir Leonardo da Vinci çıkarması mümkün olmamışsa da, Fransız, Alman, Hollanda, İngiliz ressamı, geleneği sürdürmüşlerdir. Batı, soyut, non- figüratif, kübik vb. orijinal resim ekolleri oluşturmuş, diğer sanatlarda yaşanan yıkıntı ve çürümeden bu sanatı kurtaramamıştır.⁴⁶⁰

Karakoç, İslâm medeniyetinde, görüntü ve plastik sanatların, asgarî estetik sınırının altında kaldığını savunur. Ona göre, biz tiyatromuzu orta oyunundan, sinemamızı soyut sinema olarak Karagöz'den, resmimizi minyatür, hattatlık, çinicilik motifleri, tezhip sanatları ve modern soyut resim sanatından çıkaracağımıza, soyut resime karşı, figüratif resme yöneldik. Hâlbuki figüratif resim, açıkça İslâm inanışlarına ve sanat görüşüne, genel dünya anlayışına ve ifade üslubuna aykırıdır.⁴⁶¹

⁴⁵⁸ Karakoç, Sezai, İslâm'ın Dirilişi, s. 42

⁴⁵⁹ Karakoç, Sezai, İnsanlığın Dirilişi, s. 119,120

⁴⁶⁰ Karakoç, Sezai, age., s. 121,122

⁴⁶¹ Karakoç, Sezai, İslâm'ın Dirilişi, s. 43

Karakoç'a göre, soyut resim özü itibariyle İslâm'dan ayrılmakta ise de, biçim bakımından İslâm sanat kaynaklarından faydalanmış olması, sönük de olsa, ortak bir alan doğurmaktadır. İslâm sanat kaynaklarından faydalanması sebebiyle biz de ondan, öz, muhteva, duygu ve düşünce İslâm'a dayanmak şartıyla faydalanmalıyız. Figüratif resimden ve sanat değerinden bile mahrum, putlaştırılan kişilerin portrelerinden, gerçek adına da sanat adına da uzak durmalıyız.⁴⁶²

Sonuç olarak Karakoç, kendi değerlerimize dönerek mimarî ve resim sanatımızı oluşturmamız gerektiği üzerinde durmaktadır. İslâm medeniyetinin mimarî anlayışındaki estetik ve zerafeti bugün kaybettiğimiz gibi, tekniğin gelişmesi, maddî çıkarlar vb. sebeplerle öz ve muhtevadan yoksun Batı mimarîsini taklit edip durmaktayız. Resim sanatında da Karakoç'un, soyut anlayışını temel aldığını ve figüratif resme karşı olduğunu görmekteyiz. Görsel sanatlardan sinema ve tiyatroya bakışını ele alalım.

2.5.3. Sinema ve Tiyatro

Karakoç, Batının somut anlayışıyla birlikte ortaya koyduğu sinemayı görmezlikten gelmez. Onun da diğer sanatlar gibi kendi başına, kitleleri sürekli etkileyebileceğini düşünür. Ona göre "hayat bir tiyatro, bir diyaloglar yığıdır. Diyalektik izlenimli diyaloglar yığını"dır.

Karakoç, yedinci sanat denilen sinemanın, kendi başına bir sanat denilebilecek kadar bir etkinliğe kavuştuğunu belirtir. Ona göre, sinemayı sadece zararlarını önlemek için değil ondan faydalanma, faydalarını azamiye çıkarma açısından da ele alıp değerlendirmek gerekir. Her sanat gibi onu da tüm devlet tekeline ve kontrolüne almak doğru olmasa da bunca önemli ve genç nesiller için hayat memmat çapında etkili bir sanatı tamamen ticaret erbabının istediği gibi at oynatacağı bir alan gibi kabul etmek, toplum açısından çok mahzurlu ve tehlikelidir.⁴⁶³

Karakoç, Batının, Doğu'nun ve hatta Müslümanların soyuta (mücerrete) kaçtığını görünce, ruhuna zaten uygun olan somuta (müşahhasa) sarıldığını belirtir. Batı

⁴⁶² Karakoç, Sezai, İslâm'ın Dirilişi, s. 44

⁴⁶³ Karakoç, Sezai, Düşünceler II Kurumlar, s. 67

bu somutçuluğuyla önce resim sanatına ağırlık vermiş, resimden filme geçmiş, bundan sonra sinema ve televizyona geçerek yeni bir dünya kurmuştur. Bu, insanı duygularından yakalayan ve hamur gibi yoğurup zaman içinde şekillendiren bir dünyadır. Ona göre, bu yeni görüntü saltanatı, sinema öncesi insanla sinema sonrası insan arasında sanki yüzyıllar varmış gibi uçurum açmak isteyen bir teşebbüse cesaret vermiştir. Ortaçağdan yeniçağa geçişte bile insan tipi için bu kadar büyük bir fark en azından görünüşte gözlenemez.⁴⁶⁴

Karakoç, özü itibariyle, İslâm'ın ruhuna uygun bir şekilde soyut sinema ve soyut tiyatroyu oluşturmamız gerektiğini ifade eder. Muhtevası kendi kültürümüz, kendi inanç ve ahlâkımız olan bir sinema geliştirmeliyiz. Soyut sinema, sinemada “saf şiir ekolü”, “karagöz”ün çok değişik bir ölçüde yenilenerek “rüya sineması” ve “hayal sineması”nın kurulması söz konusu olabilir.⁴⁶⁵ Karakoç, meçhul, genç, yeni yeteneklerden oyuncu, meşhur edebî eserlerden senaryo esasına dayanan, kendi kültürümüzü, inanç ve ahlâkımızı, kendi öz hayatımızı esas alan sinema kurulmadıkça, sinemamız var denilemeyeceğini savunur. Suni, köksüz, çağ dışı, sanat zevkini öldürücü bir sinemaya sinemamız demek mümkün değildir. Ona göre, sinema, milletimizin eğitimi için çok önemli bir kurumken, bugünkü sinema, şimdiye kadar âdeta bir anti eğitim, irfanın ve kültürün yıkım vasıtası olmuştur. Hatta şimdi, buna bir de basın ve televizyon eklenerek, tamamen kendine yabancı bir millet ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.⁴⁶⁶

Karakoç'a göre tiyatro, eski Yunanda bir tapınak gibi, ya da en azından tapınağın piexi gibiydi. Rönesans sonrasında tiyatro, eski Yunan Tiyatrosunun fonksiyon alanı daraltılmış ve berikinin sosyal bir kurum olarak toplumun temel öğelerinden biri oluşuna karşılık, sadece bir sanat olma niteliği içine itilmiştir. Sinema ise, gelişince, bir sosyal kurum olmaya doğru gitmeye başlamıştır. Hayatın içine girmiş ve hayatı içine almıştır. Eski Yunan Tiyatrosunun katarsis görevini yüklenmiştir. Ona göre, insanın günlük gerilimlerinin, ruhsal katılma ve donmalarının yumuşatılması,

⁴⁶⁴ Karakoç, Sezai, Düşünceler II Kurumlar, s. 52, 53

⁴⁶⁵ Karakoç, Sezai, İslâm'ın Dirilişi, s. 44

⁴⁶⁶ Karakoç, Sezai, Düşünceler II Kurumlar, s. 71

hatta erotik isterlerinin görüntüde süblimasyona uğratılması gibi özellikleriyle, en çok da genç kuşakların ruhsal oluşumunda en büyük katkı sahibi olan bir sanattır.⁴⁶⁷

Karakoç, kitleler üzerinde çok önemli bir etkiye sahip sinemayı, değerlerimizin topluma aktarılması hususunda faydalanılması, gençlerimizin sinemadan olumlu anlamda faydalanmasını sağlamak açılarından değerlendirmektedir. Yine Karakoç'un sanattaki soyut düşüncesi, sinema ve tiyatroya bakışında da görülmektedir. Bugünkü sinemanın değerlerimizin ve kültürümüzün yıkım aracı haline gelmesi sebebiyle, kendi inanç ve ahlâkımızdan oluşan bir sinema ve tiyatroyu meydana getirmeliyiz.

Buraya kadar bir değer alanı olarak Karakoç'un sanata bakışını ortaya koyduk. Onun sanatı soyuta yöneliktir ve O sanatı, metafizik açıdan değerlendirmektedir. Aynı zamanda spiritüalist bir anlayışa sahip olması sebebiyle, insan ruhunun ilerlemesine katkı sağlayacak bir sanat düşüncesi oluşturmuştur. Sanata, toplumun aydınlanması, kitlelerin eğitilmesi ve medeniyetin ilerlemesi anlamında büyük bir rol vermiştir.

⁴⁶⁷ Karakoç, Sezai, İnsanlığın Dirilişi, s. 124

SONUÇ

Sezai Karakoç, spirütüalist (manevîyatçı) bir düşünür ve sanatçıdır. Karakoç, düşüncelerinde Allah'a tam anlamıyla bağlılığını ortaya koymuş, buna bağlı olarak da insan ve toplum hayatını düzenleyecek bir proje, kendi ifadesiyle bir "medeniyet" projesi ortaya koymuştur. O, sadece düşünce üretmemiş aynı zamanda düşüncelerini hayata geçirmeye çalışmıştır. Örnek olarak bunu, devlet düşüncesi, yönetim ahlâkı alanında görmekteyiz. Sadece bir takım fikirler üretmemiş, düşüncelerini uygulayabilmek için bir parti kurmuş ve bu anlamda da çalışmalarda bulunmuştur.

Karakoç'un medeniyet projesinin adı "Diriliş"tir. Aslında onun medeniyet anlayışı yeni baştan bir medeniyet anlayışı, düşünce sistemi yeni bir düşünce sistemi değildir. Onun düşünce sistemi, ilkelerini, öğretilerini İslâm'ın temel ilke ve prensiplerinden alan, İslâm düşünce ve medeniyet sisteminin yapılandırılması, geliştirilmesi, yüceltilmesi üzerine kurulu bir sistemdir. Bundan dolayı onun düşünce sistemini, diriliş düşüncesini bir ideoloji veya bir akım olarak görmek doğru değildir.

Karakoç'un bu medeniyet ve düşünce sisteminin temel taşlarını, kaynağını metafizik âlemden alan, Allah'tan alan ahlâk, sanat, ekonomi, kültür, siyaset vb. değer alanları oluşturmaktadır. Ahlâkı da, sanatı da İslâm'ın temel prensipleriyle birlikte, bu medeniyet anlayışı çerçevesinde yorumlamaktadır. Karakoç'un Batı düşüncesini çok iyi bildiği görülmekte, eserlerine baktığımızda Batı düşünce dünyasından birçok düşünür ve yazarı okuduğu anlaşılmakta ve düşüncelerini sergilerken sürekli batı düşüncesiyle doğu düşüncesi dediği İslâm düşüncesini karşılaştırmakta ve batıyı eleştirmektedir. Bundan dolayıdır ki, düşüncelerini sadece İslâm düşüncesiyle oluşturmamış aynı zamanda çağdaş düşüncelerle yeniden İslâm düşünce ve medeniyet anlayışını diriltmeye çalışmaktadır. İşte bunun için düşünce sistemine diriliş düşüncesi demektedir.

Karakoç'un değer anlayışının kaynağı toplumun değerleri ve dindir. Ahlâkî hükümler doğrudan doğruya, bilgi ve estetik değer hükümleri ise doğrudan ya da dolaylı bir şekilde kaynaklarını dinde bulurlar. Bizim değer yapımız, iyilik, doğruluk ideallerimiz Batı medeniyetinin değer yapısından çok farklıdır. Çünkü biz değer yar-

gılarımızı oluştururken dine bakarız, değerlerimizin kaynağı İslam dini ve onun etrafında oluşmuş olan İslam Medeniyetidir.

Karakoç'un ahlâk anlayışı, medeniyet düşünce ve projesinin bir parçası olarak çok önemli bir yere sahiptir. Onun ahlâk düşüncesinde, başkalarını düşünmek ve başkaları için çalışmak önemli bir yere sahiptir. Ahlâk, Allah rızasını kazanmak için kulun rızasını kazanmak gerekir ki, kul için, insan için çalışmaktır.

Ahlâkın dayanağı, kaynağı fizikötesi âlemde aranmalı yani Allah'ta, Allah'ın gönderdiği dinde aranmalıdır. Kurulan Ahlâk sistemi metafizik temelden yoksun olursa gelip geçici olacaktır. Karakoç, ahlâkı hem teorik olarak hem de pratik olarak bir bütün olarak ele almaktadır. Düşünceden yoksun, temelleri araştırılmayan, doğrulanmayan düşünce sistemlerini kalıcı olamayacağını aynı zamanda aksiyonu, pratiği olmayan düşüncelerin de hayat bulamayacağını belirtmektedir. Bilim ve ahlâk, hakikati araştırma ve iyiliği gerçekleştirme özellikleriyle insan ruhunun eğitimi için bir zemin oluşturmaktadırlar. Fakat hikmete yükselemeyen bilim ve felsefe, çok yönlü bakış açısıyla eğitilmeyen ahlâk insana zarar verir.

Sanat, kendine has kuralları olan bir etkinlik kaynağı olmakla birlikte toplumu aydınlatıcı, yol gösterici bir fonksiyonu olan etkinliktir. Onun sanat anlayışı, sanat düşüncesi genel dünya görüşünün sanata uygulanmasıdır. Yani metafizik temelli, ruhçu ve maneviyatçı bir yaklaşımdır. O, başlangıçta aynı sanat anlayışına sahip olduğu arkadaşlarıyla var oluşu idrak farkı yüzünden ayrıldığını belirtmektedir. Karakoç'ta sanat, sadece ideolojilerin ve doktrinlerin propaganda aleti, bir telkin vasıtası değildir.

Sanat bir yönüyle metafizik âlemlerle irtibatlı olup, sanat eserinde, "saf yaratış" karşısında duyulan heyecan vardır. Tanrı'nın sanatına ermeyen sanatçının kalıcı bir eser bırakması mümkün değildir. Sanatçı, bir yönünü metafizik âleme çevirdiği gibi bir yönünü de reel âleme çevirmelidir. Büyük sanatçıların en ince teferruatına kadar dış dünyaya da değer verdikleri görülmektedir. İnsan, bilim, felsefe ve sanattan istifade ederek, hayatını zenginleştirir, tecrübe kazanır ve asıl büyük sınavına hazırlanır. Bilim, felsefe ve sanat, zaman verilse, teorik olarak, insanı hakikata götürecektir.

Karakoç'un sosyal hayatla, siyasetle, ekonomiyle, ahlâk ve sanatla ilgili düşüncelerini bütüncül olarak değerlendirdiğimiz zaman diyebiliriz ki, onun düşünceleri,

“mutlak”la var olmuş ve “mutlak”la organize olmuş, metafizik âlemlerle irtibatlı ancak dünyadan kopmamış, realiteden ayrılmamış, her iki âlemlerle sürekli denge kurmaya çalışan bir düşünce sistemini oluşturmaktadır.

Bu çalışmamızda, din felsefesinin problemi olarak iki değer alanı olan ahlâk ve sanata Sezai Karakoç’un bakış ve değerlendirmelerini kendi eserleri ve hakkında yapılan çalışmalarından istifade ederek ortaya koymaya çalıştık. Ancak çalışmamız açısından birçok soru ile karşılaştık, bu soruların cevapları için Karakoç’un hayatta olması büyük bir şanstır diye düşündük ama kendisiyle mülakat talebimizin reddilmesiyle bu şanstan yoksun kaldık.

İyiliklerin gerçekleştirilmesi ve insanların kötülüklerden uzaklaştırılması için devleti zarurî gören ve bu anlamda çalışan, siyaset yapan biri olarak Karakoç’un devlet felsefesi ve bütün düşünce sistemini üzerine oturttuğu Allah inancına bağlı olarak, ölüm ve ölümden sonraki hayat, ruhun ölümsüzlüğü konularında çalışmalar yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

I. SEZAI KARAKOÇ'UN ESERLERİ

Karakoç, Sezai, *Çağ ve İlham I Metafizik Gerilim Şartı*, Diriliş Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 1999

————— *Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi*, Diriliş Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2007

————— *Çağ ve İlham III Yazgı Seçiş*, Diriliş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1998

————— *Çağ ve İlham IV*, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1996

————— *Çıkış Yolu I*, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003

————— *Çıkış Yolu II*, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2002

————— *Çıkış Yolu III*, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2003

————— *Edebiyat Yazıları I*, Diriliş Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2007

————— *Edebiyat Yazıları II Dişimizin Zarı*, Diriliş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2007

————— *Edebiyat Yazıları III Eğik Ehramlar*, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2000

————— *Dirilişin Çevresinde*, Diriliş Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1988

————— *Diriliş Neslinin Âmentüsü*, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2001

————— *Diriliş Muştusu*, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1985

————— *Düşünceler II Kurumlar*, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1997

————— *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I*, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1998

————— *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi II*, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1995

————— *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III*, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1995

- *Günlük Yazılar I Farklar*, Diriliş Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1997
- *Günlük Yazılar II Sütun*, Diriliş Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1989
- *Günlük Yazılar III Sûr*, Diriliş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1986
- *Günlük Yazılar IV Gün Saati*, Diriliş Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1986
- *İnsanlığın Dirilişi*, Diriliş Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2008
- *İslâm 'ın Dirilişi*, Diriliş Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2005
- *Kiyâmet Aşısı*, Diriliş Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2005
- *Makamda*, Diriliş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1995
- *Ruhun Dirilişi*, Diriliş Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2007
- *Varolma Savaşı*, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003
- *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar*, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999
- *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II*, Diriliş Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999
- *Yazılar I İslâm*, Fatih Matbaası, 1. Baskı, İstanbul, 1967

II. DİĞER ESERLER

Kur'an-ı Kerim

Akarsu, Bedia, *Çağdaş Felsefe Kant'tan Günümüze Felsefe Akımları*, İnkılâp Yay., İstanbul, 1994

Akverdi, Hamdi, *Sanatta Yaratma*, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1953

Arslan, Ahmet, *Felsefeye Giriş*, Vadi Yay., 4 Baskı, Ankara, 1994

Ayvazoğlu, Beşir, *İslâm Estetiği ve İnsan*, Çağ Yay., İstanbul, 1989

Aydın, Mehmet, *Din Felsefesi*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., 7. Baskı, İzmir, 1999

Bergson, Henry, *Ahlâkın ve Dinin İki Kaynağı*, Çev. Mukadder Yakupoğlu, Doğu Batı Yay., Ankara, 2004

- Bertrand, Alexis, *Ahlak Felsefesi*, çev. Salih Zeki, sadeleştiren Hayrani Altıntaş, Seba Yay., İstanbul, 1999
- Buharî, *Sahih-i Buhari ve Tercemesi*, Mütercim: Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Yay., İstanbul, 1987
- Çağrıçı, Mustafa, *Ana Hatlarıyla İslâm Ahlâkı*, Ensar Neşriyat, 2. Baskı, İstanbul, 1991
- Çoban, Mustafa, *Sezai Karakoç'un Eserlerinde Dini Referanslar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2001
- Doğan, Mehmet H., *Estetik*, Dokuz Eylül Yay., 1. Baskı, İzmir, 1998
- Edman, Irwin, *Sanat ve İnsan (Estetiğe Giriş)*, Çev. Turhan Oğuzkan, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1966
- El- Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l- Hafâ*, Beyrut, 1352 H.
- Erdem, Hüsameddin, *Son Devir Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk*, Sebat Ofset Matbaası, Konya, 1996
- Erdem, Hüsameddin, *Bazı Felsefe Meseleleri*, Hü-Er Yay., Konya, 1999
- Erdem, Hüsameddin, *Ahlâk Felsefesi*, Hü-Er Yay., Konya, 2009
- Karataş, Turan, *Doğu'nun Yedinci Oğlu Sezai Karakoç*, Kaknüs Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1998
- Kılıç, Recep, *Ahlâkın Dinî Temeli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay./85, Ankara, 1992
- Mengüşoğlu, Takiyettin, *Felsefeye Giriş*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988
- Müslim, *Sahih-i Müslim ve Tercemesi*, Mütercim: Mehmed Sofuoğlu, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1972
- Özlem, Doğan, *Etik- Ahlâk Felsefesi*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2004
- Pazarlı, Osman, *İslâm'da Ahlâk*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1980
- Tolstoy, *Sanat Nedir?*, Şule Yay., İstanbul, 1992
- Topçu, Nurettin, *Felsefe*, Dergâh Yay., Birinci Basım, İstanbul, 2002
- Topçu, Nurettin, *Ahlâk*, Dergâh Yay., Birinci Basılış, İstanbul, 2005
- Tunalı, İsmail, *Grek Estetik'i*, Remzi Kitabevi, 4. Basım, İstanbul, 1996
- Tunalı, İsmail, *Estetik*, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul, 1998
- Yetkin, Suut Kemal, *Estetik*, Remzi Kitabevi, 4. Basılış, İstanbul, 1947

III. SÖZLÜKLER

Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997

Mutçalı, Serdar, *Arapça- Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995

IV. İNTERNET KAYNAKLARI

www.egitim.aku.edu.tr (Ergün, Mustafa, *Felesfeye Giriş*), Mart 2009